

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN BİLİMSEL DAVRANIŞLARI
KAZANDIRMA YÖNÜNDEN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE
GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

98768

YÜKSEK LİSANS TEZİ

~~98768~~

Hazırlayan
Hasan Hüseyin ŞAHAN

Danışman
Prof. Dr. Nevzat BATTAL

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Balıkesir 2000

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalında hazırlanan YÜKSEK LİSANS TEZİ jürimiz tarafından incelenerek, aday Hasan Hüseyin ŞAHAN 22.10.2000 tarihinde tez savunmasına alınmış ve yapılan sınav sonucunda tezin *başarılı* olduğu ve *birliği* ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Nevzat BATTAL
BAŞKAN

Prof. Dr. Nevin SAYLAN
ÜYE

Prof. Dr. Şefik YAŞAR
ÜYE

ÖZET

Çağdaş toplumlar için, çağdaş bireylerin yetiştirilmesi gerekmektedir. Çağdaş bireyin özelliklerinden biri, bilimsel davranışlara sahip olmasıdır. Bilimsel davranışların kazandırılmasında ilköğretim dönemi ayrı özellik taşımaktadır. Sosyal Bilgiler dersi ilköğretimde bilimsel davranışları kazandırmakla yükümlü derslerden biridir. Hedeflerinde bilimsel davranışların kazandırılmasına yönelik ifadeler bulunan Sosyal Bilgiler ders içeriği ve yapılan etkinliklerin de bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olması gerekir.

Bu araştırmada, İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma durumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın amacına uygun verileri toplamak için ilgili kaynaklar taranarak ve uzman görüşlerinden yararlanarak bir anket formu geliştirilmiştir. Hazırlanan anket, tesadüfi örneklem yolu ile belirlenen 309 Sınıf Öğretmeni ve 126 Sosyal Bilgiler Öğretmenine uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS paket programında analiz edilmiştir. Öğretmenlerin görüşlerini yansıtan verilerin analizinde frekans, yüzde, t testi ve varyans analizi kullanılmıştır. Öğretmenlerin, var olan durumun iyileştirilmesine yönelik önem derecesine göre ifade ettikleri önerilerin ise toplam puanları ve ortalamaları hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular tablolarda görselleştirilmiş ve yorumlarına yer verilmiştir. Bulgular çerçevesinde öneriler sunulmuştur.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre;

1. Araştırmaya katılan öğretmenler, Sosyal Bilgiler ders içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere “kısmen” sahip olduğunu düşünmektedir.

2. Öğretmenlerin çoğu içerikte yer alan konular ve ders içi etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere kısmen sahip olduğunu ifade etmektedirler. İçerikte yer alan konular ve ders içi etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek

özelliğe sahip olduğunu belirten öğretmenlerin oranı, içerik ve ders içi etkinliklerin ilgili özelliğe sahip olmadığını belirten öğretmenlere göre daha fazladır.

3. Öğretmenlerin beşte dördü ders dışı, ailelerle ve çevre ile yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olmadığını ifade etmişlerdir.

4. Örneklem grubunda yer alan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler ders içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma ile ilgili görüşleri incelendiğinde; cinsiyet, kıdem ve en son mezun olunan okul değişkeni açısından anlamlı bir fark olmadığı, branş açısından ise anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir.

ABSTRACT

It is essential that open-minded, contemporary individuals be trained and educated for modern societies. One of the characteristics that a contemporary individual should have is to have scientific behaviours. Of all the educational steps, primary education has an essential place. Social studies is one of the courses providing students with scientific behaviours. So, the content of social studies and the activities carried out are to have characteristics to make students gain these scientific behaviours.

In this study, it has been aimed whether the content of social studies and the activities carried out have the characteristics which make students gain scientific behaviours.

In order to collect data, related literature was reviewed and experts were consulted; consequently, a questionnaire was built. The questionnaire was administered to 309 class teachers and to 126 teachers of social studies. Data collected were analyzed through SPSS programme. For the analysis of data, percentages, frequencies, t-test and variance analysis were used. Total scores and means of suggestions by teachers, related to their importance and to the improvement of current situation, were also calculated. Data analyzed were tabulated and suggestions were also given as a result of the findings.

Findings are as follows:

1. The teachers who took place in the research maintain that the content of social studies and the activities carried out partly have the characteristics providing scientific behaviours.

2. The rate of teachers who maintain that the content and the activities are satisfactory enough to provide scientific behaviours are more than of teachers who maintain that the content and the activities do not have related characteristics to provide scientific behaviours.

3. Out of five, 4 teachers maintain that activities related to families, environment do not have characteristics providing scientific behaviours.

4. When the teachers' ideas in the sample group examined, it has been derived that there is no meaningful difference related to gender, experience and faculty except branch.

ÖNSÖZ

Toplumların bilimsel faaliyetlerindeki gelişmeler bilgi birikiminin gün geçtikçe çoğalmasına neden olmaktadır. Bu gelişmelerde öne geçebilmek için tüm ülkeler mümkün olduğunca erken yaşlarda bireylere bilimsel davranışlar kazandırmaya çalışmaktadırlar. Çünkü, bilimsel davranışlar çağdaş bir insanın en belirgin özelliklerinden biridir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yer alan çağdaş insan özelliklerinin kazandırılmasında Sosyal Bilgiler dersi önemli bir görev üstlenmiştir. Çağdaş insan özellikleri arasında ise bilimsel davranışlara sahip olma ayrı bir yer tutmaktadır.

Bu araştırma ile, Sosyal Bilgiler ders içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma durumlarının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Böylece, bilimsel davranışlara sahip bireylerin yetişmesine katkıda bulunulması düşünülmektedir. Nitelikli bir toplumun oluşması ve ülkemizin çağdaş medeniyetler seviyesine yükselmesi bilimsel davranışları yaşam felsefesi haline getirmiş bireylerin yetiştirilmesine bağlıdır.

Çalışmada gösterdikleri yardımları için, başta tez danışmanım Prof. Dr. Nevzat BATTAL olmak üzere, Prof. Dr. Nevin SAYLAN, Yrd. Doç. Dr. Yalçın ERGÜNEŞ ve Yrd. Doç. Dr. Serap NAZLI'ya teşekkür ederim. Ayrıca değerli desteklerini gördüğüm tüm Eğitim Bilimleri Bölümü öğretim elemanları ile, çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim. Araştırmanın veri analizi aşamasında önemli desteğini gördüğüm Uğur GÜRGAN'a özel teşekkür borçluyum.

Hayatım boyunca bana her konuda destek olan aileme, özellikle anneme ve babama ne kadar teşekkür etsem azdır. Lisans öğrenimim boyunca değerli emekleri ile bugünlere gelmemde büyük pay sahibi olan Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesindeki hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde anlayışı ve sabrıyla bana destek olan eşime sonsuz sevgilerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
DEĞERLENDİRME KURULU ÜYELERİNİN ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLOLAR LİSTESİ.....	xi
BÖLÜM	1
I. GİRİŞ.....	1
Problem.....	1
Bilim ve Bilimsel Davranış.....	2
İlköğretim Dönemi Çocuğunun Gelişim Özellikleri.....	12
Bedensel Gelişim.....	12
Zihinsel Gelişim.....	13
Sosyal Gelişim.....	14
Duygusal Gelişim.....	15
İlköğretim Dönemi Gelişim Ödevleri.....	16
İlköğretimin Amaçları.....	17
Sosyal Bilgiler Dersi.....	20
Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi.....	22
Sosyal Bilgiler Dersinin İlköğretim Programındaki Gelişimi.....	23
Sosyal Bilgiler Programının Diğer Derslerle İlişkisi.....	24
Sosyal Bilgiler Dersinin Hedefleri.....	25
Sosyal Bilgiler Dersinin Hedeflerinde Bilimsel Davranışlar.....	29
Araştırmanın Amacı.....	39
Araştırmanın Önemi.....	40
Sayıtlılar.....	41
Sınırlılıklar.....	42
Tanımlar.....	43
II. YÖNTEM.....	44
Araştırma Modeli.....	44
Evren ve Örneklem.....	44
Veriler ve Toplanması.....	45
Verilerin Çözümü ve Yorumlanması.....	47
III. BULGULAR ve YORUM.....	49
İlköğretim Düzeyinde Öğrencilere Kazandırılacak Bilimsel Davranışlar.....	49
Kişisel Özelliklerle İlgili Bilgiler.....	51
Sosyal Bilgiler Dersi İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumlarına İlişkin Bulgular ve Yorumları.....	52
İçerikte Yer Alan Konuların Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları.....	52

Ders İçi Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları.....	55
Ders Dışı Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları.....	58
Ailelerle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları.....	61
Çevre İle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları.....	63
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma İle İlgili Görüşlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması.....	66
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma İle İlgili Görüşlerinin Branşa Göre Karşılaştırılması.....	67
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma İle İlgili Görüşlerinin Kıdeme Göre Karşılaştırılması.....	68
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma İle İlgili Görüşlerinin Mezun Olunan En Son Okula Göre Karşılaştırılması.....	69
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders İçeriğine ve Etkinliklere Yönelik Önerileri.....	70
İçeriğe İlişkin Öneriler.....	70
İçeriğe İlişkin Önerilerin Değişkenlere Göre Dağılımı.....	71
Ders İçi Etkinliklere İlişkin Öneriler.....	73
Ders İçi Etkinliklere İlişkin Önerilerin Değişkenlere Göre Dağılımı.....	74
Ders Dışı Etkinliklere İlişkin Öneriler.....	76
Ders Dışı Etkinliklere İlişkin Önerilerin Değişkenlere Göre Dağılımı.....	77
Ailelerle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklere İlişkin Öneriler.....	79
Ailelerle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklere İlişkin Önerilerin Değişkenlere Göre Dağılımı.....	80
Çevre İle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklere İlişkin Öneriler.....	81
Çevre İle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklere İlişkin Önerilerin Değişkenlere Göre Dağılımı.....	82
IV. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	85
Sonuçlar.....	85
Sosyal Bilgiler Ders İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumlarına İlişkin Sonuçlar.....	85
Sosyal Bilgiler Ders İçeriğine ve Etkinliklere Yönelik Önerilerle İlgili Sonuçlar.....	87
Öneriler.....	88

EKLER.....	90
1. Sosyal Bilgiler Ders İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek zelliklere Sahip Olma Durumları Anketi.....	91
2. Anketin Okullarda Uygulanmasına İlişkin İzin Onayı Yazısı.....	96
KAYNAKÇA.....	97

TABLolar LİSTESİ

Tablo		Sayfa
1	Araştırmanın Evren ve Örnekleme.....	44
2	Kişisel Bilgiler.....	51
3	İçerikte Yer Alan Konuların Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları.....	53
4	Ders İçi Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları.....	56
5	Ders Dışı Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları.....	59
6	Ailelerle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları.....	62
7	Çevre İle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları.....	64
8	Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma İle ilgili Görüşlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması.....	67
9	Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma İle ilgili Görüşlerinin Bransa Göre Karşılaştırılması.....	67
10	Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma İle ilgili Görüşlerin Kıdeme Karşılaştırılması.....	68
11	Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma İle İlgili Görüşlerin Mezun Olunan En Son Okula Göre Karşılaştırılması.....	69
12	İçeriğe İlişkin Öneriler.....	70
13	İçeriğe İlişkin Önerilerin Değişkenlere Göre Dağılımı.....	72
14	Ders İçi Etkinliklere İlişkin Öneriler.....	74
15	Ders İçi Etkinliklere İlişkin Önerilerin Değişkenlere Göre Dağılımı.....	75
16	Ders Dışı Etkinliklere İlişkin Öneriler.....	76
17	Ders Dışı Etkinliklere İlişkin Önerilerin Değişkenlere Göre Dağılımı.....	78
18	Ailelerle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklere İlişkin Öneriler.....	79
19	Ailelerle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklere İlişkin Önerilerin Değişkenlere Göre Dağılımı.....	81
20	Çevre İle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklere İlişkin Öneriler.....	82

Tablo

21	Çevre İle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklere İlişkin Önerilerin Değişkenlere Göre Dağılımı.....
----	---

Sayfa

83

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problemi, amacı, önemi, sayıltıları, sınırlılıkları ve araştırma ile ilgili bazı kavramların açıklamalarına yer verilmektedir.

Problem

Yirminci yüzyılda, bilim ve teknolojinin hızlı gelişimi ve bu gelişmenin getirileri olan buluş ve yenilikler, her insanı ve toplumu büyük ölçüde etkilemektedir. Çağımızın temel özelliği, bilim çağı olması ve bilginin akıl almaz bir hızla yayılmasıdır.

İnsanoğlu, kendisi ve çevresi hakkında bugün için tahmini ve kavranması çok zor olan bir bilgi patlaması ve teknikleşme çağını yaşamaktadır.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de, bilim önemli bir yer tutmakta ve ülkelerin konumları bilimsel alandaki faaliyetleri ile tanımlanmaktadır. Bu sebeple, bilimsel araştırma basit bir faaliyet olmaktan çıkıp, bilginin sınırlarını genişletmede tek araç haline gelmektedir (Serper ve Gürsakal, 1983: 64). Bununla birlikte, bilimin ortaya koyduğu iddiaların tartışılmaz bir doğru olmadığı da bir gerçektir. Bilimsel süreçlerde yapılan bir çalışma, önce yapılmış çalışmaların bulgularını zenginleştirmekte, düzeltmekte ya da tamamen değiştirilebilmektedir.

Bilim ve teknoloji alanında yapılan çalışmalarda temel amaç, ulusal kalkınmanın hızlandırılması için uygun koşulları oluşturmak ve bu koşulları insanlığın hizmetine sunmaktır.

Bilimsel gelişmelerin akıl almaz bir hızla ilerlemesi gerçekte, insanoğlunun karşılaştığı sorunlara dayanmaktadır. Bireyler ve toplumlar, karşılaştığı sorunları çözmeye değişik kaynaklardan yararlanmaktadır. Bu kaynakların en etkili ve en geçerlisi bilimdir.

Geçmişte kitle ölümlerine neden olan bir çok hastalığın tedavisinin bulunması, iletişim ve elektronik alanında gerçekleştirilen buluşların insan hayatını önemli ölçüde kolaylaştırması bilimin insanoğluna verdiği hizmetlerden sadece bir kaçıdır.

Bilim teknolojik uygulamalarıyla bir yandan yaşam koşullarımızı iyileştirmekte, bir yandan da düşüncelerimizi biçimlendirerek dünya görüşümüzü etkilemektedir. “Gerek bireylerin gerekse toplumların yaşantılarını önemli ölçüde etkileyen bilim, aynı zamanda, toplumsal gelişme ve çağdaşlaşmanın temel ölçütü olarak kabul edilmektedir” (Yaşar, 1998: 155).

Bilim ve Bilimsel Davranış

Bilimin çok değişik tanımları yapılmış, henüz ortak bir bilim tanımı üzerinde uzlaşamamıştır. Bunun temelinde ise, “bilimin hızla gelişen, çok yönlü ve devingen bir etkinlik oluşu önemli rol oynamıştır” (Yaşar, 1998: 156).

“Bilim kelimesinin sözlük anlamı, sezgiler ve inançlar dışındaki bilme durumudur.” Bir başka ifadeyle, bilim “doğal ve sosyal olayları anlama, açıklama ve tahmin yöntemidir” (Serper ve Gürsakal, 1983: 3).

Yıldırım bilimi, “doğayı, özellikle doğaya ilişkin kuram ya da beklentilerimizi, sürekli sorgulama etkinliği” olarak tanımlamaktadır (Yıldırım, 1999: 15).

Karasar’a göre “Bilim, temelde, insanoğlunun kendisini çevresini daha iyi tanıyıp, gerektiğinde, etkileyebilme, ona egemen olup kontrolü altına alma şeklindeki doğal istek ve güdüsünden kaynaklanmaktadır” (Karasar, 1994: 8).

“Bilim; sistemli, organize edilmiş, bilgiler bütünü ve teknik bir metot olarak hem bilgi, hem de bilgi üreten bir faaliyettir” (Büyükkaragöz ve diğerleri, 1998: 80).

Bilimin bir takım nitelikleri vardır. Bilim, “olgusaldır, sistemlidir, akılcıdır, genelleyicidir, evrenseldir, birikimlidir, kayıtlıdır, sağlam fakat görelidir” (Karasar, 1994: 12).

Bilim, mutlak bir gerçeği ifade etmez. Bilim, sürekli değişen ve gelişen organik bir varlıktır. Bu nedenle, bilimle uğraşan insanlar da, gelişmeye ve değişmeye açık olmalıdır.

Bilim aynı zamanda bir düşünme metodudur. Bilime dayalı olan düşünce ölçülüdür, denemecidir, gözlemcidir, her şeyi doğru olarak bildiğini iddia etmez. Bilimde olaylara karşı ilgi, mantıklılık, sistemlilik, devamlılık ve genellik vardır (Büyükkaragöz ve diğerleri, 1998: 81).

Bilim, basit bir tanımla açıklanan etkinlikten çok karmaşık bir olaydır. Bilim, çoğu kez bir bilgi birikimi ya da düzenli güvenilir bilgi olarak tanımlanmaktadır. Ancak, bilimin özünde gerçeği bulmaya ve dünyayı açıklamaya yönelik bir arayış söz konusudur. Bu noktada, bilimin asıl özelliği, ortaya konmuş bilimsel bilgiler değil, bilgiyi üretmede bir yöntem oluşudur (Yıldırım, 1999: 3).

İnsanoğlu, hayatını zorlaştıran bir çok etmenle karşılaştığında çeşitli alanlarda bilimsel çalışmalara yönelmektedir. Bilimsel çalışmaların sonucunda doğru, güvenilir, geçerli, kullanışlı bilgilere ulaşmak amaçlanmaktadır. Bu nedenle, yapılan çalışmaların, mevcut problemleri ortadan kaldırması için yapılan araştırma süreçlerinde bilimsel yöntem kullanılmalıdır. Bilimsel yöntem, mantıksal bir sistemde yeni bilgilerin araştırılmasıdır (Serper ve Gürsakal, 1983: 27).

“Bilim, dünya hakkında bilginin elde edilme yollarına ve bilgisinin kendisine yöneliktir. Bu kapsamda bilimsel yöntem, uygun soruları sormak, ilgili cevapları

araştırmak, kanıtları açık bir şekilde ortaya koymak ve bunlardan sonuç çıkarmaktır” (Arslan, 1995:7).

Bilimsel yöntem, “olgusal nitelikli problem çözmenin, bilim üretmenin bilinen ve belli süreçleri olan en güvenilir yolu” olarak kabul edilmektedir (Karasar, 1994: 12). “Bilimsel yöntem; açık seçiktir, denetlenebilir; yansızdır; eleştirici ve düzelticidir; deneyicidir; seçicidir; akla uygundur; duyarlılığı yüksektir; olgusal düzeyde bilinen en güvenli problem çözme yöntemidir” (Karasar, 1994: 17).

Bilimsel yöntem, “güçlüğü sezilmesi, problemin tanımlanması, çözümün tahmin edilmesi, gözlenebilir sınavıcıların belirlenmesi, deneme ve değerlendirmenin yapılması ve raporlaştırma” basamaklarından oluşan bir süreçtir (Karasar, 1994: 14).

Bilimsel yöntem, problemlerin çözümünde kullanılan bir süreçtir. Problem çözme, yaşamın önemli bir boyutunu oluşturur. Hangi durumda olursa olsun beklentisine ters düşen bir durum, o kişi için problemdir (Yıldırım, 1999: 16). Bu durumda yapılması gereken, problemin çözümü için duyarlık göstermek ve problemin çözümüne yönelik araştırmalar yapmaktır.

İnsanlar sürekli olarak, çevrelerini tanıma, olay ve oluşumları açıklama ve karşılaştıkları problemlere güvenilir çözümler bulma çabası içindedirler. Problemlere güvenilir çözümler bulunabilmesi için doğru kararlara, doğru kararlar içinde doğru bilgilere ihtiyaç vardır (Karasar, 1994: 3).

İnsanoğlu varolduğundan beri merak ve ihtiyaçlar sebebiyle, evreni tanımak ve kontrol altına almaya çalışmaktadır. Bu faaliyetler araştırma olarak nitelenmektedir. Araştırma, insanoğlunun soru sorma özelliğinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple, bilim kuramcıları araştırmayı insanlığın bilgi elde etme işlevinin bir parçası olarak görmektedirler” (Serper ve Gürsakal, 1983: 64).

Araştırma, “bilginin bulunması, geliştirilmesi ve gerçeğe uygun olup olmadığının kontrol edilmesi için harcanan bir çabadır” (Rummel, 1968: 1).

Araştırma günlük dilde, bilgi toplama gibi basit bir anlamda kullanılmaktadır. Gerçekte araştırma, kapsamlı bir faaliyettir. Bilgilerin toplanması ve organize edilmesi, analizi, sentezi, yorumlanması, değerlendirilmesi ve problemlere ışık tutacak hale getirilmesi gibi karmaşık faaliyetler, araştırmayı basit bir iş olmaktan çıkarmaktadır (Büyükkaragöz ve diğerleri, 1998: 82).

Problemlere güvenilir çözümler bulma süreci olan araştırma belli bir süreci ve belli bir planlamayı gerekli kılmaktadır. Bu süreç, problemin hissedilmesi ile başlamakta ve rapor yazımı ile sona ermektedir (Karasar, 1994: 4-5).

Bilim ve araştırma arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Bu paralelde, bilimsel tutum ve davranışlar ile araştırma davranışı arasında da bir ilişkiden söz etmek mümkündür. Araştırma yapmak için bilimsel tutum ve davranışlara sahip olmak gerekmektedir. Ancak, bilimsel davranışlar sadece araştırmacıların değil, çağdaş tüm insanların sahip olması gereken bir niteliktir (Pakdil, 1993: 2).

“Çağdaş insan özgür, yaratıcı, eleştirel ve bilimsel düşünebilme gücü gelişmiş, değişmeye ve gelişmeye açık, sanattan zevk alan, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı ve geniş bir dünya görüşüne sahip bir insandır” (Can, 1998: 115).

Yaratıcı düşünme gücüne ve geniş bir dünya görüşüne sahip, sorumluluk duygusu gelişmiş, öğrenmeye açık, olasılıkları yordayabilen, aklın gücüne güvenen bireylerin çağdaş insanın özelliklerine sahip olduğu söylenebilir (Türküm, 1998: 135).

Günümüzde bireylerden, bilgi tüketmekten çok bilgi üretmesi istenmektedir. Bilgiye ulaşmak için; uygun verileri toplamak, yorumlamak, kullanılabilir hale getirmek ve elde edilen bilimsel sonuçları insanlığın hizmetine sunmak için belirli bir sistematığe sahip olmak gerekmektedir.

Yüzyılımızın en değerli kaynağı; bilinmeyeni arayan ve üretilemeyeni üreten bilimsel davranıştır. Bilimsel davranış ancak, inanç, düşünce ve girişim özgürlüklerinin var olduğu ve bilime gereken değer verildiği bir ortamda gelişebilmektedir. Aksi

halde, bilimin ürünü olan bilgi anlaşılmadan transfer edilmekte ve kullanılmaktadır. Bu noktada, bilimsel tutum ve davranışlar, bilgi üretmenin yanında bilgi tüketmede de büyük önem taşımaktadır. Bilimsel davranışların sadece bilim adamlarına özgü olmamasının temelinde de bu gerçek bulunmaktadır.

Demokratik bir toplumun gereği olarak, birey sadece bir kaynaktan edindiği bilgi ile yetinmemeli, daha doyurucu bilgiyi nereden elde edeceğini, bunu en uygun nasıl kaydedeceğini ve nasıl kullanacağını bilmelidir (Barth ve Demirtaş, 1997: 1.7). Bu davranışlar, bireyin daha sağlıklı, daha çözüme dönük ve işe yarar karar vermesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle, bilgi edinmedeki ve kullanmadaki davranışların bireye kazandırılması, bireyin kendini geliştirmesine sağlayacağı katkı yönüyle de büyük önem taşımaktadır.

Bir toplumun yaratıcı toplum olma yolunda ilerleyebilmesi araştırmacı ve yaratıcı bireylerin yetiştirilmesi ile mümkündür. “Çağdaş bir toplum, kendine güveni tam gelişmiş, bağımsız ve özgürce davranabilen, araştıran, soruşturan bireyler ister” (Can, 1998: 113).

Birey, bilgiyi kurallara göre toplayıp, yorumlayıp, verilerden sağlıklı sonuçlara giderek bu sonuçları karar vermede kullanmalı ve bu kararları diğer bireylerin ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak şekilde hayata geçirecek davranışlara sahip olmalıdır.

Bu davranışlar; bilgi edinme, bu bilgiyi yorumlama, aralarında ilişkileri açıklama, verilerden sonuca gitme, uygun tutum, değer ve duygulara sahip olma ve bunu davranışlarına yansıtmasıdır (Barth ve Demirtaş, 1997: 1.7).

Bilimsel davranışlar, problemlere çözüm bulmak amacıyla uygun verileri toplama, verileri analiz etme, kararları kanıtlara dayandırma ve planlı ve sabırlı olarak çalışmayı kapsamaktadır (Yıldırım, 1999: 26).

Mevcut problemlerin çözümü için bıkmadan ve usanmadan çalışmak gerekmektedir. Bunun yanında çağdaş insanın üretmesi, üretirken de yaratıcı ve teşvik edici olması gerekmektedir (Üstün, 1969: 27).

Çilenti, bilimsel davranışları, bilimsel tutumlar ve bilimsel süreç davranışları olmak üzere iki grupta toplamaktadır. Bilimsel tutumlar olarak; meraklılık, alçak gönüllük, şüphecilik, açık fikirlilik, doğruluk, azimlilik gibi duyuşsal yönü ağır basan davranışları ele almaktadır. Gözlem yapma ve gözlemlerden sonuçlara ulaşma gibi araştırma becerilerini de bilimsel süreç becerileri kapsamında belirtmektedir (Çilenti, 1988: 10-22).

Karasar, bilimsel davranışları, “problem çözmeyi, bilim üretmeyi, kısaca, araştırma teknik yeterliklerini uygulamaya aktarmayı kolaylaştıran araştırmacı düşünce ve davranışlar” olarak tanımlamaktadır (Karasar, 1994: 47).

Karasar, bilimsel davranışları aşağıdaki başlıklar altında sınıflayarak açıklamaktadır (Karasar, 1994: 48).

Açık fikirli olmak: Kişinin kendi kendisine ve dışarıya karşı dürüst olması, samimi olması; olaylara çok yönlü bakabilmesi; kararlarını, yeni kanıtlar bulunduğunda yeniden gözden geçirebilmesi ve gerektiğinde değiştirebilmesi vb.

Karşı görüşlerde mantık arayabilmek: Her karşı görüşte bile bir mantık arayabilmesi; en doğruyu kendisinin bildiği saplantısından kurtulması.

Kuşkucu olmak: Eleştirici bir gözle bakmak, dinlemek, değerlendirmek; tartışmalarda kanıt istemek; çok yönlü kontrol uygulayabilmek, olgusal gerçekler ile kişisel görüş ayrımına duyarlı olmak vb.

Düşünce ve gözlemlerinde bağımsız kalabilmek: Tüm çabalarını, gerçeği aramaya, doğruyu bulup söylemeye yöneltmek; gerçeği değiştirmek ya da görmeme uğruna kimseden etkilenmemek vb.

Kanıt için kararı erteleyebilmek: Yeterli kanıt bilgi olmadan karar vermemek, verince de sınırlılıklarını bilmek.

Ölçütlü düşünebilip karar verebilmek: Tüm değerlendirmelerini belli ölçütlere göre yapmak.

Çalışmalarında sebatlı ve özenli olmak: Gerçeği aramanın kolay olmadığını bilerek, küçük güçlüklerden yılmamak; çalışmalarında düzenli olmak ve her ayrıntıya özen göstermek vb.

Bağıntılı düşünmek: Olaylar arasında bağıntılar ve özellikle nedensel bağıntılar arayabilmek ve bunları değerlendirebilmek.

Yanılabileceğini düşünerek mütevazî olmak ve yargılarında olasılığa yer vermek: Mutlak bilgiye eriştiğini düşünmekten çok, gerçeğe yaklaşmış ve hatta tamamen yanılmış olabileceğini düşünmek; toleranslı olabilmektir (Karasar, 1994: 48).

Öğretim elemanlarında bulunması gereken bilimsel davranışları belirlemek için yapılan çalışmada, altı uygulama ve faktör analizi sonucunda geliştirilen bilimsel davranışlar ölçeğinde 66 bilimsel davranış yer almıştır (Gürkan, 1999: 78).

Bilimsel davranışlar, bağımsız, araştırmacı, yaratıcı, yapıcı, değişken koşullara uyan kısaca, çağdaş insanı tanımlayan niteliklerdir. Bu nitelikler, yalnız araştırma için değil aynı zamanda öğrenme için de vazgeçilmez özelliklerdir (Gürkan, 1999: 9).

Bilim ve teknoloji çağında ve çoğulcu demokratik rejim içinde yaşayan herkesin, çağı simgeleyen bilimsel davranışları kazanması önemli bir ihtiyaçtır. Bilimsel davranış bir kimse açık görüşlü, hoşgörülü sabırlı, amaca varmada inatçı, kendini eleştirebilen, tarafsız, yeterli bilgi toplayabilmek için her türlü kaynaktan yararlanabilen, bağıntılı düşünebilen, şüpheli, kuşkucu, her iddia için kanıt isteyen, gerçek ile görüşü yada söylentiye birbirinden ayırabilen, mantığa saygılı, sürekli öğrenme ve anlama isteğinde bulunan, bilmedikleri karşısında kayıtsız kalmayan, ölçütlü düşünüp karar verebilen, yeterli bilgi elde edinceye kadar alacağı kararı erteleyen, vereceği karardan sonra meydana gelebilecek sonuçları düşünen, verdiği sonuçlar ile kendi görüşleri arasında bir çelişki olduğunda verileri dayananı önemseyebilen, olasılık ve yaklaşıklık görüşüyle her kararda bir yanılma olabileceğini önceden kabul eden, mütevazî, fakat gerektiğinde kendi kendisiyle bile mücadele eden bir kimsedir (Karasar: 1994: 6).

Bilimsel davranışlara sahip bireyler yetiştirmek, hem ülkenin bilim ve teknoloji alanında gelişmesi hem de bireyin gelişimi yönüyle büyük önem taşımaktadır. Bu sebepten, çağdaş eğitim programlarının en önemli amaçlarından biri öğrencilere bilimsel davranışları kazandırmak olmalıdır.

Bilimsel beceriler, “bir çok davranıştan meydana gelen bir davranışlar tümgesi”, (Arslan, 1995: 6) eğitim ise, “bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istedik değişme meydana getirme süreci” (Ertürk , 1972, 12) olduğuna göre bilimsel beceriler eğitim yoluyla kazandırılabilir ve geliştirilebilir.

Çağdaş eğitimin amacı, özgür ve bilimsel düşünebilen insanlar yetiştirmektir. Özgürce düşünme becerisine sahip bireyler, farklı düşünceleri ve bilgileri sorgulamakta, eleştirmekte ve doğru olup olmadığını araştırmaktadır (Bakırcıoğlu, 1990: 21).

Çağdaş eğitimci öğrencilerin kafalarında bilimsel düşünceleri filizlendirmeyi amaçlamalıdır. Çağdaş eğitimci, ansiklopedik bilgilerden çok, araştırma ve inceleme yaptırmalı, bunu yaptırırken de öğrencinin neyi, niçin, nasıl araştırdığını ve incelediklerini ortaya koymalarına fırsat tanımalıdır (Bakırcıoğlu, 1990: 21). “Çağdaş eğitim anlayışında bireyin özgürlüğü ve değerliliği esastır” (Can, 1998: 113).

Bilgiye ulaşmada kullanılacak yolun değil de bilginin öğretilmesi durumunda öğrenen bireyin karşısına bir bilgi yığını çıkmaktadır. Bilim eğitiminde önemli olan, şu ya da bu konunun öğretilmesi değil, bilgilerin nasıl geliştiği ve nasıl edinildiğidir. Bilgileri edinip kullanabilecek hale gelen birey, karşılaştığı problemlere çözüm bulmada önemli bir araç elde etmiş demektir. Çağdaş eğitim anlayışında, bilginin değil, bilgiye giden yolun ve yöntemin öğrenilmesi esastır.

Bireylerin, problemleri çözme ve dünyayı anlama çabalarında gerekli bilimsel davranışları öğrenmeleri için, eğitim-öğretim etkinliklerinin fırsat olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Her sorunun çözümü için, bir takım bilgi ve becerilere ihtiyaç duyulmaktadır. Öğrenim döneminde sorun çözmede gerekli olacak nitelikler kazanılmışsa, engeller zorlanmadan aşılabacaktır. Bu nedenlerle, yarınlara hazırlanırken, okulda bireyin sorun çözme yöntemlerini öğrenmesi ve bu yönde yeterli duruma gelmesi yaşamsal bir gereksinimdir. Bu değerleri kazanan birey, hem ders konularını daha kolay ve istekli öğrenecek hem de yaşama hazırlanmış olacaktır (Ercan, ?: 94).

Birey, eğitim sürecinde karşılaştığı çeşitli durumlarla etkileşime girmekte ve davranışlarında bir takım değişimler oluşmaktadır. Bu etkileşim sonucunda, kişinin yeni davranışlar kazanması ve mevcut davranışlarında oluşan kalıcı izli değişiklikler öğrenme olarak tanımlanmaktadır (Erden ve Akman, 1996: 119). Öğrenme süreçleri

çocuğun yaratıcılık özelliklerini ortaya çıkarma ve geliştirmede bir fırsat olarak düşünmelidir.

Bazı öğrenciler, bir konuyu ya da bilgiyi öğrenirken, tek düze bir çaba gösterirler. Örneğin, bilgiyi sadece ezberlerler ve bilginin doğruluğunu diğer kaynaklardan kontrol etmezler. Bazı öğrenciler ise bir konuyu öğrenirken daha değişik davranışlar sergiler. Önce öğrenmek için neler yapacaklarını tasarlarlar, sorular sorarak incelemeler yaparlar ve kendilerine özgü görüşler geliştirirler. Bu öğrenciler yaratıcı öğrencilerdir (Ercan, ? : 96).

Yaratıcı çocukları şu özellikleri ile tanımlamak mümkündür;

- a) Kendine özgü ve bilinmeyen görüşler ileri sürer, önerilerde bulunur.
- b) Tek görüşe saplanıp kalmaz, değişik yaklaşımlar sunar.
- c) Farklı tanımlar geliştirir.
- d) Bir sorun karşısında birden fazla görüş sunabilir.
- e) Bir olay ve konu hakkında ayrıntılara inebilir, ayrıntılar arasında ilişki kurabilir.
- f) İlginç nitelikte sorular sorar (Ercan, ? : 96).

Yaratıcı öğrencinin özellikleri incelendiğinde, bu özelliklerin bilimsel davranışlarla çok yakından ilişkili olduğu görülmektedir.

Yaratıcı ve bilimsel davranışları kazanmış bireyler yetiştirmek Milli Eğitimin en temel hedefleri arasındadır. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre belirlenen Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçlarının 2. Maddesi aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir.

Türk Milletinin bütün fertlerine; beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmektir (Tebliğler Dergisi, 1998: 532)

Mili Eğitimin Genel Amaçlarında ifade edilen bilimsel düşünme gücüne sahip yaratıcı bireylerin yetiştirilmesinde ilköğretim dönemi önemli bir yer tutmaktadır.

Bilimsel davranışların temellerinin ilköğretim düzeyinde atılması ve davranış olarak kazanılması gereklidir. Çünkü bireylerin temel davranışları kazandıkları eğitim kurumları ilköğretim okullarıdır.

Çocuk ve gençlerin çağdaş insan olarak yetiştirilmesi için onlara, özgür ve bilimsel düşünmenin yollarının ilköğretimden başlayarak öğretilmesi gerekmektedir. Çocuğun ileri sınıflarda ve sonraki hayatında, sorunlarını çözmeye yazılı ve sözlü kaynaklardan gerektiği gibi yararlanabilmesi buna bağlıdır (Bakırcıoğlu, 1990: 23).

İlkokullarda bilim eğitimi ile, çocukların, bir olay ya da olgu hakkında kendi yaptıkları etkinlikler yoluyla bilgi sahibi olmaları ve kendi düşünceleri ile sonuçtan bir anlam çıkarmaları gerekmektedir (Arslan, 1995: 8). Gözlem yapma, sınıflama yapma, sonuç çıkarma, hipotezler ileri sürme ve deney yapma gibi bilimsel davranışların daha basit ilk şekilleri ilkokul yıllarında öğrenilmeye başlanabilir.

Zorunlu eğitim alanında ulaşılabilen kaynakların incelenmesi sonucunda değişik ülkelerde ilköğretimin hedefleri arasında bulunan ortak noktalar üç grupta toplanabilir. Bunlar;

- a) bilimsel süreç becerilerinin kazandırılması
- b) bilimsel tutumların kazandırılması
- c) bilimsel kavramların kazandırılmasıdır (Arslan, 1995: 26)

Öğrencinin yaşı gelişim düzeyi, genel sağlık durumu ve genel yeteneği onun öğrenmesini etkileyen başlıca faktörlerdir. Öğretim süreci düzenlenirken, öğrencinin bu özelliklerinin dikkate alınması, öğrenme ve hatırlama düzeyinin yükselmesine yardımcı olmaktadır (Senemoğlu, 1997: 384).

Çağdaş eğitimde, eğitim sürecinin ilk basamağı öğrenciyi tanımadır. Öğrenciyi tanımak demek; bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal yönlerden öğrencinin nasıl bir insan olduğunu tanımak demektir. Bu tanımanın amacı, onun eğitimini, öğrencinin gelişim özelliklerine göre düzenleyebilmektir.

İlköğretim Dönemi Çocuğunun Gelişim Özellikleri

Bireyin ilköğretimde öğrenim gördüğü yıllar, bireyin gelişimini inceleyen bir çok kaynakta okul dönemi olarak ele alınmıştır. Okul dönemi, çocuğun aile ortamından çıkıp, dış dünyaya açıldığı ve sosyal çevreye girdiği bir dönemdir (Ayhan, 1995: 87).

Zorunlu eğitim yıllarını kapsayan sekiz yıllık dönem, gelişimsel benzerlikler açısından üç bölüme ayrılıp incelenebilir. İlkokulun ilk üç yılı çocukluk, dört ve beşinci sınıflar ergenlik öncesi, son üç yıl ise ergenliğin ilk yılları olarak adlandırılmaktadır (Erkan ve diğerleri, 1999: 20).

Gelişim, bireyin bir boyutuyla ilgili olmayıp bireyi bir bütün olarak ele almaktadır. Gelişimde bireyin bedensel, duygusal ve zihinsel yönleri bir bütünlük oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, gelişme, kazanılan yeni davranışların, daha önce kazanılmış olan davranışlarla bütünleştirilmesi süreci olarak da tanımlanmaktadır (Arı ve diğerleri, 1998: 3).

İlköğretim dönemindeki çocuğun gelişim özelliklerini bilmek için, başlıca gelişim alanlarını incelemek gerekmektedir. Bu çağdaki bireyin gelişim özelliklerini dört grupta toplamak mümkündür. Bu özellikler bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişim özellikleridir. Eğitim sürecine katılan kişilerin beden, zihin, sosyal ve duygusal özellikleriyle tanınması, davranış değişikliği sürecinde önemli üstünlükler sağlamaktadır.

Bedensel gelişim.- “Bedensel gelişim boy, ağırlık ve hacimde artışın yanı sıra vücudun sistemlerinin kendilerinden beklenen işlevleri yerine getirecek duruma gelmelerini de kapsar” (Senemoğlu, 1997:26). İlkokulun ilk yıllarında çocukların büyümesinde görülen yavaşlamaya karşın, kız ve erkek çocukların vücutlarındaki, biyokimyasındaki bazı değişiklikler nedeniyle on yaşlarına doğru kız çocukların boylarında ani bir artış ortaya çıkmaktadır. Bu yaşlara kadar erkek çocuklar kız çocuklara oranla daha uzun boylu ve daha iri bedene sahip görünürken, bu yaşlardan sonra kız çocuklarda ani bir boy artışı görülmektedir. Bir geçiş dönemi olan 11-12 yaş oldukça

sıkıntılı olmaktadır. Bu yaşta birey “çocuk” ile “yetişkin” arasında kalmaktadır (Erden ve Akman, 1996, 40-42).

Ergenliğin ilk yıllarında, bazı ergenlerin büyüyen ve gelişen bedenlerinden utanç ve rahatsızlık duydukları görülmektedir. Bunun sonucu olarak da, bir takım olumsuz alışkanlıklar ortaya çıkmaktadır. Kambur oturma bu davranışlardan en belirgin olanıdır. Yine bu yaşlardaki hızlı büyümenin sonucu olarak, ergenliğin başında vücudun bazı kısımlarının simetrisi bozulabilmekte, bu durum da çoğu ergende kaygı ve korkuya neden olmaktadır (Erkan ve diğerleri, 1999: 37).

Zihinsel gelişim.- Bireyin çevresindeki dünyayı anlama ve öğrenmesini sağlayan, aktif zihinsel faaliyetlerdeki gelişime zihinsel gelişim adı verilmektedir (Senemoğlu, 1997:37). Okul çağındaki çocuğun bilişsel gelişiminde önemli değişiklikler görülmektedir. Bilişsel gelişim kuramları içinde Piaget’in ortaya koyduğu kuram ayrı bir özellik taşımaktadır. Piaget’nin zihinsel gelişim dönemleri sınıflamasına göre, ilköğretim yaşları somut işlemler dönemi (7-11 yaş) ve soyut işlemler (11 ve üstü yaş) döneminin bir kısmını kapsamaktadır (Senemoğlu, 1997:46).

Piaget’e göre; somut işlemler döneminde çocuk, mantıksal düşünme yeteneği kazanmakta, muhakeme yoluyla somut problemleri çözmektedir. Üst düzeyde sınıflama yapma, ben merkezilikten uzaklaşma ve somut yollarla problem çözme gibi yeteneklere sahip olmaktadır. Soyut işlemler döneminde ise; çocuğun, soyut düşünme, bilimsel yöntemle problem çözme, bilimsel düşünmeye başlama gibi yeteneklere sahip olması beklenmektedir (Senemoğlu, 1997:46). Piaget’e göre, çocuk bu dönemlerde son derece etkin zihinsel beceriler geliştirmektedir. Çocuğun sınıflama becerilerinde de belirgin bir gelişme gözlenmektedir. Okul çağındaki çocuk, zamanla bir olayı diğer insanın gözüyle daha iyi görebilmektedir (Cüceloğlu, 1996: 349-351).Çocuğun düşüncesi bu dönemde daha esnektir. Olayların nedenlerini açıklayabilmekte, nesnelere sıralayabilmekte, mekanda yerleri değişse bile nesnelere sayılarının değişmeyeceğini bilmektedir. Bu yaşlardaki çocuğun bir başka becerisi de gruplamadır. 11 yaşından itibaren soyut düşünme başlamaktadır. Çocuk, sorulan sorulara mantıklı cevaplar vermektedir. Olaylar arasında bağıntılar kurmakta ve olayların nedenlerini bulmaya

çalışmaktadır (Arı ve diğerleri, 1998). Ancak, diğer gelişim özelliklerinde geçerli olduğu gibi, gelişimde belli yaşlarda belli yeteneklerin sergilenmesinde bireysel farklar önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

İlkokul yıllarında çocukların, zihinsel yeterlilikleri çok hızlı gelişmektedir. İlkokul dönemindeki çocukların düşünmesi daha önceki dönemden farklıdır. Bu nedenle, dünyanın her yerinde çocuklar somut işlemler döneminde okula başlamaktadırlar (Senemoğlu, 1997:55-56).

Sosyal gelişim.- Çocuklarda 9-10 yaşlarında arkadaş beğenisi ön plana çıkmaktadır. Bu yaşlarda çocuklar bir gruba ait olma ihtiyacı hissetmektedir. Bu durum, sorumluluk alma davranışının gelişmesi yönüyle önemli bir gelişim görevidir. Öğretmen ve aileler çocuğu bir grubun üyesi yapma, çocuğun o grup için çalışmasını sağlama, grup için özveride bulunabilecek şekilde yönlendirme konusunda fırsatları değerlendirmelidir. Çocuğun bir gruba ait olma ihtiyacı karşılanırken, belli ölçülerde sorumluluk duygusu kazandırabilecek klüp ve kol faaliyetleri çeşitlendirilmeli ve bu faaliyetler her çeşit ilgiye cevap verecek duruma getirilmelidir (Erkan ve diğerleri, 1999: 32).

Arkadaş beğenisinin önem kazanmaya başladığı 9-10 yaşlarında çocuklar aynı cinsten olan arkadaşlıklara daha fazla önem verirler. Bu yaşlarda karşı cinsle aralarında gerginlik ve rekabet vardır. 9-10 yaşları için bu durum normal bir gelişim aşamasıdır. En doyurucu arkadaşlıklar, aynı sosyo-ekonomik düzeyden gelen, aynı zihin ve başarı gücüne sahip, ilgileri benzer ve aynı yaştaki çocuklar arasında olabilmektedir. Bazı çocuklar bir grubu yönetebilecek lider konumuna gelebilir. Bu tip çocuklara bu nitelikleri demokratik ve işbölümüne olanak verebilecek ortamlar sunulmalıdır (Erkan ve diğerleri, 1999: 33).

12-14 yaşlarında arkadaş seçimine ilişkin önemli farklar ortaya çıkar. Bu yaşlardaki çocuklarda karşı cinse duyulan ilgi önem kazanmaya başlamıştır. Cinsel kimliğin gelişmesi açısından 12-14 yaşları büyük önem taşımaktadır. Çocuğun özdeşim kurması ve cinsel kimliğini geliştirmesi için kadın ve erkek rollerinin açık olarak

görülebileceği aile ortamlarına ihtiyaç vardır (Erkan ve diğerleri, 1999: 39). Çocuk, öğretmenlerini ve yakın çevresindeki arkadaşlarını da model alabileceğinden okul ortamında cinsel kimliğin gelişimine yardımcı olacak koşulların sağlanması gerekir.

Duygusal gelişim.- Birey zihin, psiko-motor ve psiko-sosyal yönüyle bir bütün olduğundan, bir alandaki gelişim özellikleri diğer alanlardaki gelişimlerini doğrudan etkilemektedir. Bu noktada bireyin duygusal gelişimi diğer gelişim özellikleri kadar önemli olmaktadır.

Çocuktan yapabileceğinin üstünde bir başarı ve beceri beklemek onu kendisine karşı olumsuz tutumlar geliştirmesine ve yetersizlik duyguları yaşamasına neden olabilir. Bu duygular çocuğun kendine güvenmesini engeller ve girişim gücünü köreltir. Sonuçta çocuk, pasif ve edilgen bir birey olabilir. Bu nedenle, öğretmen ve ailenin çocuktan yeteneklerin üstünde bir performans beklememesi gerekir (Erkan ve diğerleri, 1999: 33).

9-10 yaşları, çocuklarda çeşitli özel yeteneklerin ve bunların dışa yansıyan yönleri olan ilgilerin ortaya çıktığı ideal yıllardır. Öğrencinin her hangi bir konuya karşı gösterdiği ilgi mutlaka önemsenmeli ve değerlendirilmelidir. Bunun yapılması içinde çocukların ilgi duydukları ve başarılı oldukları konuların belirlenmesi için gerekli ortamlar oluşturulmalıdır (Erkan ve diğerleri, 1999: 34).

Ergenliğin ilk yıllarında, kişi çocuk kimliğinden sıyrılma kendine yeni bir kimlik arama çabası içindedir. Bağımsızlık gereksinimi de buna eklenince, yetişkin otoritesine karşı ve başına buyruk bir kişi ortaya çıkmaktadır. Bu yıllar bir çok açıdan sıkıntılı olan yıllardır. Bireyin kendisiyle, ailesiyle, arkadaşları ve öğretmenleri ile sorunlar yaşaması büyük olasılıktır. Ergende görülen bazen yalan söyleme, öğünme, ukalalık, çabuk sinirlenme ve kırıcı konuşma, özensiz ve bazen de garip giyim tarzı, yetişkinleri beğenmeme, başına buyruk, sorumsuz, her şeye boş verme gibi davranışlar anne-babaları kaygılandırmaktadır. Ancak bunlar ergenliğin ilk yılları için normal kabul edilmesi gereken davranışlardır (Erkan ve diğerleri, 1999: 40).

Aile ve öğretmen, ergenden sevgi ve desteğini esirgmeden ve en önemlisi onun üzerinde baskı kurmaya çalışmadan, bireyle iletişim kurarak, ona güvendiğini ve onu anladığını hissettirmelidir (Erkan ve diğerleri, 1999: 41).

Her birey, yaşamın belirli dönemlerinde, belli gelişim gereklerini yerine getirmek durumundadır. Gelişim ödevi olan bu gereklerden her birinin yerine getirilmesi için kritik bir yaş dönemi bulunur. Gelişim ödevlerinin yerine getirilebilmesi için hazır bulunuşluğa ek olarak, eğitim ortamı gibi çevresel koşulların da uygun olması gerekmektedir. Gelişim ödevlerinin yerine getirilmesinde başarısız olunursa, bireyin kendine olan güveni sarsılmakta ve birey daha sonraki gelişim ödevlerini yerine getirmede güçlüklerle karşılaşmaktadır (Erden ve Akman, 1996: 32).

İlköğretimin belirlenen amaçlarının gerçekleşmesi için düzenlenecek olan eğitim-öğretim faaliyetlerinde göz önüne alınması gereken bireyin bedensel, zihinsel ve psiko-sosyal gelişim özelliklerinin yanında, bireyin ilköğretim dönemindeki gelişim ödevlerinin tamamlanması da büyük önem taşımaktadır.

İlköğretim Dönemi Gelişim Ödevleri

1. Kendine ait tutumlar geliştirme,
2. Model alarak cinsiyetine uygun rolü geliştirme,
3. Vicdan ve değerler sistemi geliştirme,
4. Kişisel bağımsızlığını kazanmaya başlama,
5. Önceden konmuş olan kurallara uyarak yaşamayı öğrenme,
6. Kendine özgü nitelikleri ile bedenini tanıma ve kabul etme,
7. Davranışların sorumluluğunu yüklenebilme
8. Somuttan soyuta doğru akıl yürütme gücünü kazanma (Arı ve diğerleri,

1998: 17; Erden ve Akman, 1996: 33-34).

Gelişim özellikleri göz önüne alınarak gerçekleştirilen bir eğitim süreci şüphesiz belirlenen hedeflere daha etkili ve çabuk ulaşacaktır. Bu durum, bütün eğitim kademeleri için geçerli olmakla beraber, ilköğretim düzeyinde farklı bir önem taşımaktadır.

Ülkemizde ilköğretimin zorunlu olması, ilköğretim fırsatlarının ilköğretim yaşındaki tüm bireylere sunulması anlamına gelmektedir. İlköğretim çağına gelmiş tüm ülke nüfusunu ilgilendiren bir eğitim-öğretim faaliyeti olan ilköğretim bu yönüyle milli eğitim sistemimizin temeli konumundadır.

“Milli Eğitim Temel Kanunu’na göre ilköğretim, 6-14 yaşlarındaki çocukların eğitimini kapsamaktadır. Anayasaya göre ilköğretim bu çağlardaki çocuklar için zorunludur” (Başaran, 1993:81).

İlköğretim kurumları; bir toplumun eğitim sistemi içinde önemli bir yere sahiptir. Ortaöğretim ve yükseköğretim basamakları ilköğretime dayanmaktadır. Böylece, bir eğitim sisteminin ilköğretim basamağında yapılan eğitimin niteliği diğer basamakları direkt olarak etkileyebilmektedir.

Milli Eğitim Temel Kanunu 23. maddesinde ilköğretimin amaç ve görevleri milli eğitimin genel amaç ve görevlerine uygun olarak aşağıdaki gibi belirlenmiştir (Resmi Gazete, 1973).

1. Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek;
2. Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.

İlköğretimin amaçları

İlköğretimin amaçları, Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları çerçevesinde ayrıntılı bir biçimde belirlenmiştir. Bu bağlamda temel eğitimin amaçları devinişsel, bilişsel ve duyuşsal alanlarda aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

1. Devinişsel beceriler

- a) Beden ve ruh sağlığını koruyucu tedbirlere uyma.
- b) İş hayatına kolayca uyum sağlayabilecek beceriler kazanma.
- c) Başkaları ile birlikte uyumlu yaşamının ve çalışmanın gerektirdiği alışkanlıklar.*

2 Bilşsel yeterlikler

- a) Kurtuluş savaşının ve Atatürk devrimlerinin anlamını ve değerini kavrama, devrimlerin yerleşmesine ve yayılmasına katkıda bulunma
- b) Türk Milletinin tarihinden kendisine ulaşan insani, milli ve ahlaki değerleri kavrama ve bunları davranışlarında gösterme
- c) Toplumun devamlı olarak değiştiğini kavrama*
- d) Okul içi ve dışındaki yaşayışında demokrasi anlayışına uyma *
- e) Yurttaşlık görev ve sorumluluklarının neler olduğunu bilme ve bunları günlük yaşayışında uygulama *
- f) Bilim ve teknolojinin toplumsal ilerleme ve uygarlık alanındaki rolünü kavrama*
- g) Bilimsel düşünme yeteneğini geliştirme*
- h) Beden ve ruh sağlığını koruyucu tedbirleri bilme ve bunları kullanma alışkanlığına sahip olma
- i) Yetenek ve istidatlarının seviye ve yönünü deneyerek değerlendirme
- j) Davranışlarını, istek ve ideallerini kendi yeteneklerine göre değerlendirme
- k) Türkçe'yi etkili bir biçimde kullanma
- l) Sağlıklı düşünme, doğru yargıda bulunma ve karar verme yeteneğini kazanma*
- m) Sanat ve estetik alanında kültür ve anlayış kazanma
- n) Ekonomik problemlerin özelliklerini bilme ve bunların diğer yaşama alanlarıyla bağlantılarını kavrama*
- o) Bir çalışma alanına yönelerek topluma hizmet verme
- p) İş hayatına kolayca uyum sağlayabilecek bilgiler kazanma
- q) İyi bir tüketici olmanın ülke ekonomisindeki önemini kavrama
- r) Yurdun, doğal ve insanlar tarafından yapılan her türlü zenginlik kaynaklarını koruma, değerlendirme ve geliştirme
- s) İyi bir aile hayatının dayandığı ilkeleri kavrama, payına düşen görev ve sorumlulukları öğrenme
- t) Çağdaş uygarlık düzeyini aşma idealini gerçekleştirmeye çalışma

3. Duyuşsal özellikler

- a) Şerefli bir tarihe sahip büyük bir milletin evladı olmanın gururunu duyma
- b) Atatürk devrimlerine bağlı olma, devrimlerin yerleşmesine ve yayılmasına istekle katkıda bulunma
- c) Türk milletinden tarihinden kendisine ulaşan insani, milli ve ahlaki değerleri davranışlarında gösterme
- d) Toplumun devamlı olarak değişmesini gelişme haline getirme sorumluluğunu duyma*
- e) Demokrasi anlayışını özümsemiş olma*
- f) Dünya ülkeleri arasındaki münasebetlerin barış ve refah sağlayacak yönde yürütülmesine inanma, Atatürk'ün koyduğu "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesine bağlı olma
- g) Beden ve ruh sağlığını koruyucu tedbirlere uyma alışkanlığına sahip olma
- h) Sanat ve estetik anlayışı kazanma
- i) Ahlaki değer ve davranışlar geliştirme
- j) Başkaları ile birlikte uyumlu yaşama ve çalışmayı alışkanlık haline getirme *
- k) İnsanlar arasındaki görüş ve duyuş farklılıklarını hoşgörüle karşılama, toplumun bütünlüğünü bozmayan farklı duyuş ve görüşlerin toplumun yaratıcı gücünü zenginleştireceğine inanma*
- l) İyi bir aile hayatında payına düşen görev ve sorumlulukları benimsemiş olma

m) Çağdaş uygarlık düzeyini aşma idealini benimseme (MEB, 1995: 11-19).

Bu amaçlar içinde bilimsel davranışlarla ilgili olanlar önemli bir yer tutmaktadır. İlköğretimin amaçları içinde yer alan ve bilimsel davranışlarla ilgili olabilecekler yukarıda (*) işareti ile belirlenmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı ilköğretim programında problem çözme, bilimsel tutum ve davranışların kazanılmasına ilişkin aşağıdaki açıklama yer almaktadır.

İlkokul, öğrenciye bilimsel metotlara göre çalışma yollarını öğreten bir kurumdur. İlkokul, öğrencileri tenkidi düşünmeye yöneltmeli, onların hareketlerini düşünerek ve muhakeme ederek düzenlemelerini bir alışkanlık haline getirmelidir. Öğretmen çocuğun evde veya okulda karşılaştığı olayları, çözülmesi gereken bir problem olarak ele almasına, o problemi çözmek için yollar aramasına, bunun için gerekli olan bilgi ve malzemeyi toplamasına, problemin çözülmesine yarayacak bilgilerin karşılaştırılıp değerlendirilmesine, bir sonuca varıp hüküm verebilmesine, bu hükmün doğru olup olmadığını tartıp ölçebilmesine ve elde ettiği bu yeni bilgiyi kullanmasına rehberlik etmeli, böylece öğrencilerin bilimsel görüş ve düşüncesini kazanmalarına yardımcı olmalıdır (M.E.B., 1995:)

Çocuk ve gençlerin çağdaş insan olarak yetişmeleri için onların, ilköğretimden başlayarak bir takım bilgi, beceri ve tutumları kazanmaları gerekmektedir (Bakırcıoğlu, 1990: 23). İlköğretim bu görev ve sorumluluğunu çeşitli dersler aracılığı ile yerine getirir. Bu derslerden biri de, Sosyal Bilgiler dersi'dir.

Toplumun kültürel mirasını genç kuşaklara aktarmak, bireylere toplum değerlerini ve toplum yaşamında üstlenecekleri rolleri öğretmek, bireylerde akılcı düşünce alışkanlıkları kazandırmak, akılcı düşüncesinin yollarını göstererek bireylerin doğal ve toplumsal çevreyi bilimsel ilkeler doğrultusunda değerlendirmelerini olanaklı kılmak eğitimin en başta gelen görevleri arasındadır. Sosyal Bilgiler öğretimi, eğitimin bu görevlerini desteklemekte ve bu yönüyle eğitim sürecine büyük katkılar sağlamaktadır (Anıl, 1999: 1).

Çoğu kez Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler kavramları birbirine karıştırılmakta ya da aynı anlamda kullanılmaktadır. Aralarındaki en önemli fark, Sosyal Bilimlerin bilimsel anlamda insanın insanla ve çevresi ile etkileşimi incelenirken, Sosyal Bilgilerin

insanın toplum olarak yaşayışını, davranışını, temel gereksinimlerini, bunların karşılanma biçimlerini ve ilgili kurumları ele almasıdır. Sosyal Bilimler, bilginin yapısını ele alıp inceleyen bir kavramdır. Sosyal bilgiler ise program boyutu ile ön plana çıkmaktadır (Kısakürek, 1989: 5).

“Sosyal Bilimler, insanın insanla ve insanın çevresi ile olan ilişkilerini inceleyen disiplinler topluluğu olarak tanımlanmaktadır” (Kısakürek ve Paykoç, 1998: 2). Sosyal bilim disiplinlerini kesin çizgilerle birbirinden ayırmak olanaksızdır. Çünkü, sosyal bilimler içinde yer alan disiplin alanları (Sosyoloji, Antropoloji, Tarih, Siyasal Bilgiler, Ekonomik gibi) birbirlerinin verilerini kullanmak durumundadırlar.

Demokratik, özgürlükçü ve çağdaş bir toplumda eğitim ve öğretim uygulamalarının temel özelliği, hem bireylerin gelişmesine hem de toplumun kalkınmasına ve kültürel gelişimine yönelik olmasıdır. Bu özelliğe sahip eğitim-öğretim uygulamalarında Sosyal Bilgiler öğretimi önemli ve belirleyici bir rol oynamaktadır (Anıl, 1999: 1).

Sosyal Bilgiler öğretiminin merkezinde birey ve bireyin gereksinimleri vardır. Sosyal Bilgiler dersi ile öğrenciler vatandaşlık hak ve sorumluluklarını anlar, birey olarak toplum içindeki yerlerinin farkına varır. Bu nedenle, Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim okullarında temel ve önemli derslerden biri olarak değerlendirilmelidir.

Sosyal Bilgiler Dersi

“Sosyal Bilgiler, toplumsal gerçekle kanıtlanmaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir” (Sönmez, 1997: 17). İlköğretimdeki Sosyal Bilgiler; Tarih, Coğrafya, Hukuk, Sosyoloji, Psikoloji, Antropoloji, Eğitim ve Ekonomi bilimlerinin kesiştiği bir alandır. Bu noktada Sosyal Bilgiler dersi, sosyal bilimlerin ortak bir bileşkesi olarak ele alınabilir.

Erden'e göre, Sosyal Bilgiler, “ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak,

öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma planı” olarak tanımlanmaktadır (Erden, ? : 8)

“Sosyal Bilgiler, ilköğretim kurumlarında, sosyal davranış bilgilerine ağırlık veren bir ders ya da öğretim programıdır” (Barth ve Demirtaş, 1997: 1.6).

“Sosyal Bilgiler, sosyal bilimlerin bulgu ve ayrıştırılmalarının, bir toplumda yaşayan insanlar için gerekli olan temel ve ortak öğelerini kapsamaktadır” (Kısakürek ve Paykoç, 1998: 5).

“Sosyal Bilgiler programı, Türk demokratik toplumundaki sorumluluk sahibi vatandaşların görevlerine uygun amaçlar üreten, içeriğini Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi konularını ilişkilendirerek oluşturan ve yaşam boyu sürecek vatandaşlık becerileri sunan bir eğitim planıdır” (Barth ve Demirtaş, 1997: 1.6).

Sosyal Bilgiler öğretimine rehberlik eden üç yaklaşım aşağıdaki gibi tanımlanmıştır (Erden, ? : 7).

a) Vatandaşlık bilgisini aktarma olarak sosyal bilgiler: Sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili en eski yaklaşımdır. Bu yaklaşımda sosyal bilgilerin temel amacı öğrencilere kültürel mirası aktararak, onların iyi bir vatandaş olmalarını sağlamaktır. Kültürel miras aktarılırken, öğrencilere geçmişteki bilgiler ve olgular; temel toplumsal kurumlar, değerler, inançlar kazandırılmaya çalışılır.

b) Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler: Bu yaklaşıma göre, iyi vatandaş yetiştirmek için öğrencilere, sosyal bilimlerle ilgili disiplinlerdeki bilgi, beceri ve değerler kazandırılmalıdır. Bu yaklaşım genellikle konu alanı merkezli programlarda uygulanır.

c) Yansıtıcı inceleme alanı olarak sosyal bilgiler: Bu yaklaşıma göre, sosyal bilgiler öğretiminin amacı, öğrencilerin bireysel ve toplumsal problemleri tanımlama, analiz etme ve karar verme süreçlerini geliştirmektir. Yansıtıcı inceleme, öğrencilerin bu becerilerini geliştirmesine yardımcı olur. Bu yaklaşımda sosyal bilgilerin belirli bir kapsamı yoktur. Çağdaş sorunlar çalışmanın temelini oluşturur.

Bu üç yaklaşım; amaçları , yöntemleri ve içerikleri açısından aşağıda karşılaştırılmaktadır (Erden, ? : 8).

Sosyal Bilimlerde Üç Yaklaşım

	Vatandaşlık Bilgisi Aktarma	Sosyal Bilimler	Yansıtıcı İnceleme
AMAÇ	Vatandaşlık en iyi, doğru değerlerin öğretilmesi ile geliştirilir.	Vatandaşlık en iyi, sosyal bilimlerle ilgili kavram, süreç ve problemin öğretilmesiyle gerçekleştirilir.	Vatandaşlık en iyi, araştırma süreci ile geliştirilir.
YÖNTEM	Aktarma: Kavram ve değerler, kitaplar, soru-cevap, anlatım ve yapılandırılmış problem çözme araştırmaları ile aktarılır.	Buluş yoluyla öğrenme: Öğrenciler her disipline uygun yöntemleri kullanarak bilgiyi keşfeder.	Yansıtıcı araştırma: Karar verme yansıtıcı araştırma ile gerçekleştirir.
KAPSAM	Kapsam bir otorite tarafından seçilir. Öğretmen tarafından yorumlanır.	Sosyal bilimlerle ilgili disiplinlerin temel kavramları, problemleri ve süreçleri kapsamı oluşturur.	Öğrencilerin kendi problemleri ve toplumsal problemler kapsamı oluşturur. Problemler öğrenciler tarafından seçilebilir.

Sosyal Bilgilerin öğretimi sırasında öğretmenler bu üç yaklaşımdan birini tercih edebilirlerken, son yıllarda eklektik bir yaklaşımla her üçünden de yararlanma ön plana çıkmaktadır. “Diğer bir deyişle, Sosyal Bilgiler öğretiminde toplumun kültürel mirası, ilgili disiplinlerden yararlanılarak öğrencilere aktarılamaya çalışılmaktadır. Ayrıca, öğrencilerde düşünme ve karar verme becerisi geliştirilmeye çalışılmaktadır” (Erden, ? : 8).

Sosyal Bilgiler Dersinin Tarihsel Gelişimi

Sosyal Bilgiler, eğitim kurumlarına bir konu alanı ya da ders olarak Amerika Birleşik Devletleri’nde 20. Yüzyılın başında, sosyal yaşantıların karmaşık hale gelmesi, toplumsal değişimin ve çatışmaların çoğalması ile girmiştir. Sosyal Bilgilerin bir konu alanı olarak eğitim program tasarılarına girmesi, ilerlemecilik akımının demokratik toplum için vatandaş yetiştirme görüşünün etkisiyle gerçekleşmiştir. 1930-1940’lı yıllarda yeniden kurmacılık ve çocuk merkezli yaklaşımın ağır bastığı görülmektedir. 1940 ve 1950’lerde ise sosyal bilgiler programında daha çok Tarih ve Coğrafya ağır basmıştır (Erden, ? : 6).

1960 ve 1970’li yıllarda Sosyal Bilgiler dersine yönelik ağır eleştiriler yapılmış ve Bruner’in buluş öğrenme kuramının katkısı ile “Yeni Sosyal Bilgiler” adı altında reform başlatılmıştır. Bu hareketle Sosyal Bilgiler dersinde tarih ve coğrafya bilgilerinin ağırlığı azaltılmış, sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve sosyal psikoloji ağırlık kazanmaya başlamıştır. Geleneksel öğretim yöntemleri yerini tümevarım ve araştırma yöntemlerine bırakmıştır. Öğrenciler bilgiyi aktif olarak elde eden duruma gelmiş, kritik düşünme becerisine sahip bireyler olarak yetiştirilmeye çalışılmıştır (Erden, ? : 6).

1970’li yıllarda A.B.D.’de Ulusal Bilim Vakfı yaptığı araştırmalarda yeni Sosyal Bilgiler program tasarısının başarısız olduğuna ilişkin sonuçlara ulaşmış, bunun sonucunda da yeni Sosyal Bilgiler program tasarısı çekiciliğini yitirerek 1980’li yıllarda yine geleneksel yaklaşıma dönmüştür (Erden, ? : 6).

A.B.D.’de gerçekleşen bu değişiklikler diğer ülkeler gibi Türkiye’de de etkisini göstermiştir. Ülkemizde, ilkokul program tasarısında yer alan Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri 1962 ilkokul programı taslağında “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında birleştirilmiş ve 1968’de de dersin adı değiştirilerek “Sosyal Bilgiler Dersi” adını almıştır (Erden, ? : 6).

1968 program taslağında aynı yıllarda A.B.D.’de ortaya çıkan yeni Sosyal Bilgiler yaklaşımı etkisini göstermiştir. Ancak, bu yaklaşımın ülkemizdeki güncelliğini yitirmesi daha farklı bir sebepten kaynaklanmıştır. Bu hareketi destekleyecek öğretim materyallerinin bulunmayışı ve öğretmenlerin bu yeni yaklaşım hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları, ülkemizde yeni yaklaşım yerine geleneksel yaklaşımın devam etmesinde önemli derecede etkili olmuştur. Bugün ülkemizde Sosyal Bilgiler; tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularının bir toplamı olarak değerlendirilmektedir (Erden, ? : 7).

Sosyal Bilgiler Dersinin ilköğretim Programındaki Gelişimi

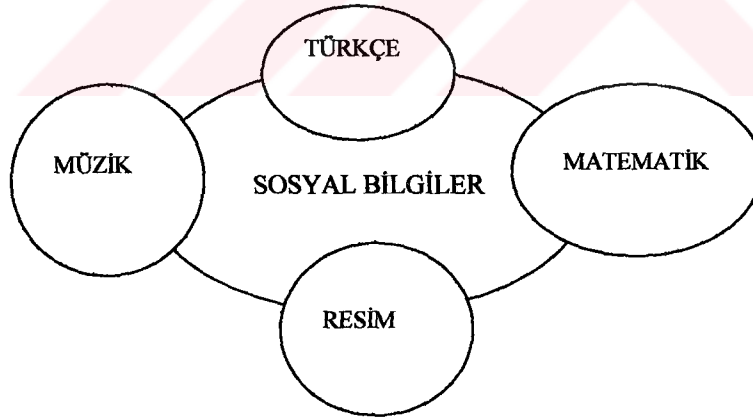
Cumhuriyet döneminde 1926 program tasarısında iyi vatandaş yetiştirme ilkesi temel alınmış, Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri 4. ve 5. sınıflarda

okutulmaya başlanmıştır. 1930, 1932 ve 1936 program tasarılarında, 1926 program tasarısındaki amaca “bedence ve ruhça en iyi alışkanlıklara sahip olmak, Türk toplumuna ve cumhuriyet idaresine intibak etmek, faydalı olmak, milli medeni ve insani fikir ve hislere sahip bir hale getirmek” gibi amaçlar eklenmiştir. Bu amaçlara, 1948 program tasarısında “ilkokul çocuklara milli kültürü aşılama mecburiyetindedir” amacı da eklenmiştir. 1962 program tasarısında ilkokulun amacı “kişisel insanlık münasebeti, ekonomik ve toplumsal hayat” bakımlarından belirlenmiş Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri yerine Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi konmuştur. 1968 program tasarısında dersin adı “Sosyal Bilgiler” olarak tekrar değiştirilmiştir (Sönmez, 1997: 8-9).

Sosyal Bilgiler Dersinin Diğer Derslerle İlişkisi

Ülkemizde ilköğretim okullarında birinci devrede ilk üç yıl hayat bilgisi, son iki yıl ise Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi mihver derstir. Program tasarılarında yer alan diğer dersler bu mihver dersler etrafında geliştirilmektedir (Erden, ?: 22).

Erden, Sosyal Bilgiler dersinin diğer derslerle ilişkisini aşağıdaki şekilde göstermektedir (Erden, ?: 22).

“İlköğretimin birinci devresinde mihver dersler, öğrencilerin değişik konu alanları arasındaki ilişkiyi görmelerini ve konuları bir bütün olarak kavramalarını sağlamak amacıyla seçilmiştir” (Erden, ?: 22). Öğretim etkinliklerinin düzenlenmesinde, temel ünite mihver dersten seçilmekte ve diğer derslerde de bu üniteye yönelik hedefleri gerçekleştirmek için yardımcı etkinliklere yer verilmektedir.

Örneğin, Sosyal Bilgiler dersinde “Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?” ünitesi işlenirken, Türkçe dersinde okuma parçası olarak bu üniteye ilişkin şiir ya da öykü seçilebilir, Resim dersinde bu üniteye ilişkin resim çalışması yaptırılabilir, Matematik dersinde Cumhuriyete ilişkin tarihlerle problem çözdürülebilir, Müzik dersinde ise konuya uygun şarkı öğretilir.

Türkiye’de ilköğretim program tasarısında Sosyal Bilgilerle ilgili konuların çekirdeğini Hayat Bilgisi program tasarısı oluşturmaktadır. Hayat Bilgisi dersinde ele alınan konular 4-5-6-7. sınıflarda Sosyal Bilgiler, 8. sınıfta ise Vatandaşlık Bilgisi program tasarılarında genişletilir. Sınıflar ilerledikçe yeni konular eklenmektedir (Erden, ? : 23).

Sosyal Bilgiler Dersinin Hedefleri

1926 program tasarısında, “genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmek”, 1926 programında ise, “ilk tahsil çağında bulunan çocukların bedence ve ruhça en salim ihtiyatlara sahip olmalarını temin edecek bir muhit içinde en lüzumlu bilgileri ve maharetleri kazandırmak” esas amaç olarak belirlenmiştir. İyi vatandaş yetiştirmek, Sosyal Bilgiler dersi hedeflerinin çerçevesini oluşturmaktadır (Sönmez, 1997: 34).

1936 program tasarısının amaçlarında bilgisizliğin önlenmesi, bireyin kendisini geliştirmesi ve toplumun gelişimine katkıda bulunacak nitelikte yetişmesine ilişkin ifadeler yer almaktadır. 1948 program tasarısında ilkokulun amaçları sıralanmış, bireyin toplumsal, kişisel ve insan ilişkileri bakımından bir takım özellikler taşıması gerektiği belirtilmiştir. 1962 ilkokul program taslağında ilkokulun amaçları belirtilmiş, ilkokulu bitiren bireyin taşıması gereken özellikler “bilimsel düşünme yollarını bilir, görev ve sorumluluk alır, boş zamanlarını iyi kullanır” şeklinde sıralanmıştır (Sönmez, 1997: 36-43).

Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı 02/04/1998;62 tarih ve sayılı kararı ile kabul edilen ve Nisan 1998 tarih ve 2487 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yayımlanan “İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı” 1998-1999

öğretim yılından itibaren uygulanmak ve geliştirilmek üzere onaylanmıştır (M.E.B., 1998: 533).

Sosyal bilgiler dersinin genel hedefleri;

- 1) Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden
- 2) Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden
- 3) Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden
- 4) Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirme yönünden

olmak üzere dört ana başlık altında toplanmıştır. Bu genel hedefler ayrıntılı olarak aşağıda verilmektedir (M.E.B., 1998: 537).

1) Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden genel hedefler:

a) Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci, iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişirler.

b) Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki onurlu geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri kavrayarak büyük bir milletin evlâtları olduklarını anlar, milletin geleceğine olan güvenlerini artırır ve Türk milletinin ülküsünü gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar.

c) Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik, ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilir; cumhuriyet rejiminin özelliklerini ve önemini kavrarlar.

d) Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk milletinin karakterini kavrar; Türk milletine, Türk bayrağına, Türk askerine ve ordusuna sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler.

e) Türk milletinin zeka ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanat severliğini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceliğini benimseyerek bu üstün özellikleri davranış haline getirirler.

f) Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutarak milleti ve yurdu için canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ilke haline getirirler.

g) Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır; tarihi olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakarlık ve kahramanlıklarının tarihin akışını nasıl etkilediğini kavrarlar.

h) Toplumu yönlendiren Mustafa Kemal Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece milli değil, evrensel yönlerini de kavrayarak ve takdir ederek; milletimize de düşen insanlık görevleri bulunduğunu görür, insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme bilincine varırlar.

i) Türk inkılâbının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve ülkenin geleceğine yapacağı etkiyi kavrar; Türk inkılâbının değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakar birer Türk evladı olarak yetişirler.

j) Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar; bu uygarlıkta Türk milletinin hizmetini ve payını anlayarak Atatürk'ün direktifleri uyarınca "milli kültürümüzü

çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma” yolunda fedakarlığı göze alabilme bilincini kazanırlar.

k) Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasi olayların neden ve sonuçlarını günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve akıl yürütme yeteneğini geliştirirler.

l) Her yerde görev ve sorumluluk alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, ailesinin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duygularını geliştirirler.

m) Kanun kavramını benimser; kanunlara ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar.

n) Çevresindeki eski, yeni sanat ve kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanır; onları korumak gerektiğini öğrenirler

2) Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden genel hedefler:

a) İnsanların birbirlerine muhtaç olduklarını anlar; grup faaliyetlerine katılmayı başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler.

b) İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirlerinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoşgörü ile karşılamaları gerektiğini benimserler.

c) Beraber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler.

d) Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler.

e) Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamının zorunluluğunu kavrarlar.

f) Trafik kurallarına uymayı alışkanlık haline getirirler.

3) Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden genel hedefler:

a) Yurdumuzun, dünya üzerindeki yerinin önemini kavrar, ülkemizin kalkınmasında severek duygularını geliştirirler.

b) Türkiye'nin, yakın ve uzak komşu ülkeler ve diğer dünya ülkeleri ile olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.

c) Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğrenirler, Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavrarlar.

d) İnsanların birbirleri ile ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler; yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş olarak yetişirler.

e) Plan, kroki, harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler.

f) Çevreyi korumanın günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrarlar.

g) Yaşanabilir bir çevrenin temel insan hakkı olduğunu kavrarlar.

- 4) Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden genel hedefler:
  - a) Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar.
  - b) Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve korum alışkanlığını kazanırlar.
  - c) Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığını elde ederler.
  - d) Üretim, tüketim ve dağıtımla ilgili temel bilgileri öğrenirler.
  - e) İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler ve bunlar arasındaki ekonomik ilişkileri öğrenirler.
  - f) Turizmin anlamını, özellikle yurdumuz için önemini kavrarlar.
  - g) Nüfus artış hızının eğitime ve ekonomiye olan etkisini kavrarlar (M.E.B., 1998: 538).

Yukarıdaki hedefler incelendiğinde, Sosyal Bilgiler dersi ile öğrenciyi toplumsal yaşama hazırlamanın hedeflendiği görülmektedir. Hedefler, çok genel ifade edilmiş olmakla beraber, sosyal bilgiler dersinde kazanılması gereken önemli bilgi ve becerilere işaret etmektedirler (Erden, ? : 17).

Birçok ülke, sosyal bilgileri niçin bir vatandaşlık eğitimi olarak benimsemiştir? Demokratik olarak tanımlanan pek çok ülke, sosyal bilgileri, geçmişin demokrasi kavramıyla bağdaşmayan vatandaşlık bilgilerini terk ederek, bir eğitim reformu gerçekleştirmek amacıyla benimsenmiştir. Bunun nedeni, sosyal bilgiler eğitim programlarının, demokratik vatandaşlık becerilerini uygulamaya olanak verecek şekilde tasarlanmış olmasıdır. Sosyal bilgiler kapsamında, özellikle kavramların, problem çözme yöntemleri eşliğinde, disiplinler arasında entegrasyonuna ağırlık verildiği için, demokratik uygulamaların bütün okul programı boyunca uygulanmasına olanak tanınmaktadır (Barth ve Demirtaş, 1997: 1.6).

Vatandaşlık becerileri, bir yaşam boyu süreceğinden, programın öğrencileri bu duruma hazırlayacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Sosyal Bilgiler dersi, bireylerin kendini tanıma ve problem çözme becerilerini geliştirmelidir (Barth ve Demirtaş, 1997: 1.6).

Sosyal Bilgiler dersi, çocukların toplum içinde etkin ve nitelikli bireyler olmalarını sağlamakta önemli bir role sahiptir. Çocukların başkalarına değer vermeleri, diğer bireylerin savunduğu fikirlere açık olmaları bu dönemlerde oluşturulması gereken tutum ve davranışlardır. Araştırmalar, bireylerin 13 yaşına kadar (8. sınıf) kazandıkları

tutum ve davranışlarını, bu yaştan sonra değiştirmenin zor olduğunu göstermektedir (Barth ve Demirtaş, 1997: 2.1).

Amerika Birleşik Devletlerinin Teksas eyaletinde koleje yeni başlayan 98 öğrenci üzerinde kritik düşünme konusunda yapılan araştırmada ortaya çıkan sonuçlar kritik düşünmenin küçük yaşlarda öğretilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada kritik düşünme yorumlama, analiz etme, değerlendirme, sonuç çıkarma, açıklama ve kendi kendini ayarlama becerilerini içermektedir. (Gadzella and Others, 1996: 1-7).

Brad Rudin, “Eleştirel Düşünme Becerilerini Öğretme” adlı makalesinde, bilgiyi çözümleneyen öğrencilerin, bu bilgiyi ezbere öğrenenlerden daha iyi öğrenebileceklerini belirtmiş ve kritik düşünmeye ilişkin becerileri neden-sonuç ilişkisini bulma, bilgileri ayıklama ve sonuçlara varabilme olarak sıralamıştır (Rudin, 1996: 279-281). Bu davranışlar bilimsel tutum ve davranışlarla çok yakından ilişkilidir.

Tüm bunlar Sosyal Bilgiler programının bir takım tutum ve davranışları kazandırmakla yükümlü olduğunu göstermektedir. Sosyal Bilgilerin, “ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı” (Erden, ? : 8). olarak tanımlanması, sosyal bilgiler dersinin bu konudaki görevini net olarak ortaya koymaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersinin Hedeflerinde Bilimsel Davranışlar

Bireyin hem kendi kişisel gelişimini tamamlayabilmesi hem de toplumun demokratik bir toplum özelliği taşıması için Sosyal Bilgiler dersi kapsamında bireye kazandırılması gereken davranışlar incelendiğinde, bunların bilimsel davranışlarla ilişkili olduğu görülmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinin hedeflerinden bilimsel davranışlarla ilgili olanların bir kısmı aşağıda verilmiştir (Sönmez, 1998: 66-67).

1. Karşılaştırma yapma
2. İlişkileri belirleme
3. Genelleme yapma
4. Genellemeleri uygulama
5. Can alıcı ve uygun soru sorma
6. Neden-sonuç ilişkisini açıklama
7. Denenceler kurma
8. Başkalarının görüşlerine ve duygularına duyarlı olma
9. Diğerlerinin arzularını anlama
10. Yaşam ve ona bakış açıları ile ilgili ölçütlerin farklı olduğunu kabul etme
11. Kendi değerlerini kavramsallaştırma
12. Herkesin değerlerinin başkalarının değerlerine bağlı olduğunu kabul etme
13. Bir ülke ve bölgenin maddi özellikleri ve fiziki yapılarının halkın yaşamını etkilediğini kavrama
14. Özgür düşünme
15. Düşüncede esnek ve denemelik olma
16. Genellemeleri ve kavramları anlama
17. Sunulan materyallerden bilgi elde etme

Bu davranışlar incelendiğinde, ilköğretim Sosyal Bilgiler dersinin bilimsel davranışları kazandırmada önemli bir yeri olduğu görülmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinin hedeflerinde işaret edilen bilimsel davranışların öğrenciler tarafından kazanılması için uygun içeriğe ve etkinliklere ihtiyaç vardır.

“Programın içerik boyutunda, belirlenen amaçlara ulaşmak için ne öğretelim sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu bağlamda programın içerik boyutu ile öğretilecek konuların düzenlenmesi söz konusudur” (Demirel, 1997: 123).

“İçerik, hedef davranışları kazandıracak biçimde ünite ve konuların düzenlenmesi” olarak tanımlanabilir (Sönmez, 1994: 84). İçeriğin düzenlenmesinde somuttan soyuta, basitten karmaşığa, kolaydan zora ve yakından uzağa doğru bir sıralama vardır (Demirel, 97: 123). Belirlenen içeriğin hedeflere ulaştırıcı nitelikte olması gerekir. Ayrıca içeriğin çağdaş gelişmelere uygun olması, anlamlı, geçerli ve önemli olması gerekir. Bunlara ek olarak, içeriğin anlamlı olması, bütünsel ve mantıksal bir yapıda düzenlenip sunulması gerekmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretiminde içeriğin düzenlenmesi aşamasında, genel olarak göz önüne alınması gereken özellikler şunlar olabilir (Can, Yaşar ve Sözer: 1998: 63).

- ◆ İçeriği düzenlenen konunun Sosyal Bilgiler dersi kapsamına girdiği düşünülmesi ve içerik o yönde belirlenmelidir.
- ◆ İçeriğin düzenlenmesinde eleştirici boyut öncelikli olmalıdır.
- ◆ Becerilerin geliştirilmesini ön planda tutan bir içerik tercih edilmelidir.
- ◆ Çevrede kazanılan diğer yaşantılar, içeriğin önemli bir bölümünde yer almalıdır.
- ◆ Olgular ve olaylara geniş bir perspektif ile bakmaya olanak sağlayan bir içerik oluşturulmalıdır.
- ◆ Öğrencinin hazırbulunuşluk düzeyi göz önüne alınmalıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı 02.04.1998 tarih ve 62 sayılı kararı ile kabul ettiği ve 1998-1999 öğretim yılından itibaren uygulanmasını ve denenecek geliştirilmesini uygun gördüğü “İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Programı”nda yer alan ünitelerinin 4-5-6-7. sınıflara göre dağılımı aşağıdaki gibidir. (M.E.B., 1998: 541-554).

Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Ünitelerinin Dağılımı

ÜNİTELER	AMAÇ SAYISI	DERS SAATİ SAYISI	ORAN %
1. AİLE, OKUL VE TOPLUM HAYATI -Ailemiz -Okulumuz -Toplum hayatımız	32	27	25
2. YAKIN ÇEVREMİZ -Yakın çevremizi tanıyalım -Plan	16	15	14
3. İLİMİZ VE BÖLGEMİZİ TANIYALIM -Harita -Yurdumuzun hangi il ve bölgesinde yaşıyoruz? -İlimiz ve bölgemizin doğal özellikleri -İlimiz ve Bölgemizde nüfus ve yerleşme -İlimiz ve bölgemizde ekonomik hayat -İlimizde yaşanmış önemli tarihi olaylar -İlimiz ve bölgemizin bulunduğu çevrenin korunması ve güzelleştirilmesi	32	39	36
4. TARİH, İLK YURDUMUZ VE TARİHTE ANADOLU -Tarihin konusu -Tarih öğrenmenin gerekliliği -Tarihte zaman -Takvim ve çeşitleri -Tarihin başlangıcı ve çağlar -Türklerin ilk yurdu ve ilk Türk devletleri -İlk Türk devletlerinde kültür ve uygarlık -Türk milletinin tarihteki yeri -İlkçağda Anadolu uygarlıkları	16	27	25
TOPLAM	96	108	100

Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Ünitelerinin Dağılımı

ÜNİTELER	AMAÇ SAYISI	DERS SAATİ SAYISI	ORAN %
1. VATAN VE MİLLET -Vatan ve vatan sevgisi -Millet ve millet sevgisi	7	12	11
2. CUMHURİYETE NASIL KAVUŞTUK? -Mondros ateşkes anlaşması -Kurtuluş savaşı -Savaş dönemi -Barış dönemi -Türk inkılabı ve önemi -Atatürkçü düşünce sistemi -Cumhuriyetimizin kurucusu: Atatürk	12	39	36
3. GÜZEL YURDUMUZ TÜRKİYE -Yurdumuza genel bakış -Yurdumuzun doğal durumu -Doğal çevremizin önemi ve sorunları -Çevre sorunlarının çözümü -Doğal afetler ve korunma yolları	31	36	33
4. İSLAMİYET'İN DOĞUŞU, YAYILIŞI VE TÜRKLER -İslamiyet'ten önce Araplar -İslamiyet'in doğuşu -İslamiyet'in yayılışı -İslam kültür ve uygarlığı -Türkler ve İslamiyet -Orta Asya ve Yakın Doğuda kurulan Türk devletleri -Orta Asya ve Yakın Doğuda kurulan Türk devletlerinde kültür ve uygarlık	12	21	20
TOPLAM	62	108	100

Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Ünitelerinin Dağılımı

ÜNİTELER	AMAÇ SAYISI	DERS SAATİ SAYISI	ORAN %
1. DEMOKRATİK HAYAT -Demokrasi ve demokrasinin Türk toplumu için önemi -Demokrasinin temel ilkeleri -Demokrasinin korunmasında bireylere düşen görevler -Demokraside kamuoyu ve basının önemi -Eğitim ve demokrasi ilişkisi -Meslek ve meslek seçimi -Devlet ve vatandaş ilişkisi -Toplumda yardımlaşma -Çocuk hakları ve çocukların korunması	23	18	17
2. COĞRAFYA VE DÜNYAMIZ -Coğrafya -Dünyamız -İnsanlığı tehdit eden bazı önemli olaylar -20. Yüzyılda bilim ve teknolojide meydana gelen bazı gelişmeler ve önemli olaylar	18	18	17
3. TÜRKİYE TARİHİ -Türklerin Anadolu'yu anayurt edinmeleri -Anadolu Selçuklu Devleti -Anadolu Türk Beylikleri -Anadolu Selçuklu Devleti ve beylikleri döneminde Türk denizciliği -Anadolu Selçuklu Devleti ve beylikleri döneminde kültür ve uygarlık	14	18	17
4. MOĞOLLAR VE DİĞER TÜRK DEVLETLERİ -Moğollar -Altın-Orda Devleti -Timur Devleti -Babür Devleti -Akkoyunlular -Karakoyunlular -Kültür ve uygarlık	6	12	11
5. TÜRKİYE'MİZ -Yurdumuzda nüfus ve yerleşme -Yurdumuzda ekonomik hayat -Yurdumuzda eğitim, sanat ve spor	32	21	19
6. OSMANLI DEVLETİNİN KURULUŞU -Osmanlı Devletinin kurulduğu sırada Anadolu ve Balkanların siyasal durumu - Osmanlı Devletinin kuruluşu	14	21	19
TOPLAM	107	108	100

Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Ünitelerinin Dağılımı

ÜNİTELER	AMAÇ SAYISI	DERS SAATİ SAYISI	ORAN %
1. TÜRKİYE’NİN COĞRAFI BÖLGELERİ -Coğrafi bölge ve bölüm -Türkiye’nin coğrafi bölgeleri ve bölümleri -Türkiye’nin stratejik durumu	25	24	22
2. İSTANBUL’UN FETHİ VE SONRASI -İstanbul’un fethi, nedenleri ve sonuçları -Osmanlı Devletinin batıdaki ilerlemeleri -Osmanlı Devletinin denizlerdeki ilerlemeleri -Osmanlı Devletinin doğuda ve güneydeki ilerlemeleri	11	18	18
3. AVRUPA’DA YENİLİKLER -Yeni buluşlar ve sonuçları -Keşifler ve sonuçları -Rönesans -Reform -Aydınlanma çağı -Sanayi inkılabı	5	9	8
4. 17. VE 18. YÜZYILLARDA OSMANLI DEVLETİ -17. Yüzyılda Osmanlı Devleti -18. Yüzyılda Osmanlı Devleti	8	12	11
5. 19. VE 20. YÜZYILLARDA OSMANLI DEVLETİ -19. Yüzyılda Osmanlı Devleti -20. Yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti ve yıkılışı	10	12	11
6. OSMANLI KÜLTÜR VE UYGARLIĞI -Devlet yönetimi -Hukuk sistemi ile sosyal ve ekonomik yaşam -Eğitim, öğretim, bilim ve sanat	4	9	8
7. YURDUMUZUN KOMŞULARI VE TÜRK DÜNYASI -Yurdumuzun komşuları -Türk dünyası -Ulusal ve uluslar arası kuruluşlar	23	24	22
TOPLAM	86	108	100

Hedef ve davranışları kazandıracak şekilde ünite ve konuların düzenlenmesi olarak ele alınan içerik, hedef ve davranışlara ulaşmada bir araçtır (Demirel, 1997: 123). Sosyal Bilgiler dersine ilişkin belirlenen hedeflerin gerçekleşmesi ve buna bağlı olarak ilköğretim düzeyinin hedeflerine ulaşılmasında katkı getirmesi için, ilgili içeriğin hedeflerle tutarlı, çağdaş ve bilimsel nitelik taşıması gerekmektedir.

Sosyal Bilgiler dersi içeriği, öğrencilere sadece bilgi aktarmamalı; öğrencilerde araştırma yapma isteği uyandırmalı, eleştirel, mantıksal, yaratıcı düşünme becerileri geliştirmelidir (Anıl, 1999: 126).

Hedeflere ulaşmada içeriğin iyi seçilmesi ve düzenlenmesinin yanında, öğrenmelerin gerçekleştirilmesi için yapılacak etkinlikler de büyük önem taşımaktadır. Çünkü, öğrenmelerin anlamlı ve kalıcı olması, dolayısıyla eğitimde kalitenin yükseltilmesi için, çeşitli etkinliklere ihtiyaç duyulmaktadır (Saylan, 1999: 24).

Sosyal Bilgiler dersinde, bilimsel davranışların kazanılabilmesi için, öğrenmeyi zenginleştiren ve öğrenilenlerin kalıcılığını arttıran bir takım etkinliklere yer verilmelidir. Etkinliklerin belirlenmesi ve planlanması aşamasında etkinliklerin bir takım kriterlere uygun olması gerekir. Etkinliklerin taşınması gereken ilk ve en önemli özellik belirlenen amaçlara ulaştırıcı nitelikte olmasıdır. İçeriğin yapısına ve öğrenci grubunun gelişim özelliğine uygunluğu, etkinliklerin taşınması gereken diğer özellikler olarak sayılabilir. (Saylan, 1995: 53-54). Öğrenme fırsatlarının zenginliği ve çeşitliliği ölçüsünde, belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesi de kolay olacaktır.

Özellikle ilköğretim düzeyinde, çocuğun beş duyu organına hitap eden etkinliklere ağırlık verilmelidir. Çünkü, temel eğitim, çocuğun içinde yaşadığı doğal, toplumsal, ekonomik çevreye ilişkin yaşantılar edinme yolu ile gerçekleştirilir. İşte bu sebeple, ilköğretimde yazılı ve sözlü kaynakların yerine, yaşantı ve izlenim kazandırıcı somut çalışmalara ve yaşantı kazandıran öğrenim etkinliklerine ağırlık verilmesi gerekir (Bakırcıoğlu, 1990: 23).

Bu etkinlikleri; ders içinde yapılan etkinlikler, ders dışında yapılan etkinlikler, ailelerle ortaklaşa yapılan etkinlikler ve çevre ile ortaklaşa yapılan etkinlikler olmak üzere dört grupta toplamak mümkündür.

Belirlenen amaçlara ulaşılması için, yapılan etkinliklerde öğrencinin aktif olması çok önemli ve gereklidir. Sınıf içinde, ders dışında, aile ile ortaklaşa ve çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklerde çocuğa sunulan öğrenme fırsatlarının zenginliğine bağlı olarak çocuğun öğrenme düzeyi yükselecektir.

Sınıf ortamında, gösterip-yaptırma, drama, küme çalışması, soru-cevap, grup tartışması ve deney gibi öğrenciyi aktif kılan ve öğretmenin rehber durumunda olduğu etkinliklerde öğrenme, öğrencinin pasif olduğu etkinliklere oranla yüksektir. Bu tür etkinlikler, çocuğu toplumsallaştırmaktadır. Yardımlaşma, özveri ve sorumluluk duygularını geliştirmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinin öğretimi sırasında, bazı ünitelerde küme çalışması yöntemi uygulanabilir. Böylece öğrencilerin, çeşitli kaynaklardan bilgi elde etme ve bilgilerini başkalarına sunma yolları, yardımlaşma, işbirliği yapma, birlikte çalışma, eleştirel düşünme, başkalarının görüşlerine saygı duyma, gruba katılma ve grubu yönetme, kendine güvenme ve topluluk karşısında konuşma becerileri geliştirilebilir (MEB, 1998: 535).

Ders dışında öğrencilerin belli konularda araştırma yapmaya yönlendirilmesi, öğrencinin hem problem çözme sürecini yaşayarak öğrenmesine hem de hayatta karşılaşacağı problemlere çözüm bulacak şekilde bilgilerle donanmış olmasına fırsat vermektedir. Bu tür etkinlikler, öğrencilerin sorumluluk duygularının ve iletişim yeterliliklerinin gelişmesine yardımcı olabilir.

Çağdaş toplumlarda bireyin yetiştirilmesinden sorumlu olan iki kurumdan biri okul diğeri ise ailedir. Bugün çağdaş bireylerde bulunması gereken “kendine güven, özerklik ve girişimcilik” gibi temel özelliklerin çocuğa kazandırılmasında aile çok önemli bir rol üstlenmektedir (Can, 1998: 115).

Çocukların dinleyerek değil, yaparak öğrenmeyi tercih ettiklerini unutmayan ana-babalar bu konuda öğretmenler ile işbirliği yaparak çok iyi bir öğretici olabilirler. Bunu yaparken çocukların kendi kendilerine öğrenebilmesi için, ev ortamının zenginleştirilmesi gerektiği unutulmamalıdır (Gordon, 1993: 220).

Belirli öğrenmeler için gerekli olan ve çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklerde amacın belirlenmesi ve bu etkinliğin planlanması gereklidir. Gezi ve gözlemler belli öğrenmeler için daha etkili olması ve farklı etkileşim ortamı sunması nedeniyle çocuklar tarafından hep istenilen ve genelde katılım gösterilen etkinliklerdir.

Öğrencinin derse aktif katılımı ve okul öğrenmelerindeki başarısı bu tür etkinliklerle mümkündür. Ders içinde yapılan etkinlikler, öğrencinin konu üzerinde yoğunlaşmasını sağlarken, ders dışı etkinlikler de çocuğun araştırmacı yönünün gelişmesine yardımcı olabilir. Etkinlikler öğrenciye yaparak ve yaşayarak öğrenme fırsatı verdiği için öğrenmelerin kalıcılığını arttırabilir (Bart ve Demirtaş, 1997: 4.6-4.7).

Sosyal Bilgiler öğretiminde, öğrencilerin belirlenen davranışları kazanmaları için planlanan etkinliklerin gerçekleştirilmesi sırasında, çeşitli öğretim araç-gereçlerinden yararlanılabilir. Bu araç-gereçlerden bazıları; harita, küre, slayt, bilgisayar ve CD'ler, çevredeki kurum ve kuruluşlar, görevli ve yetkili kişiler, tarih ve coğrafya şeritleri, ansiklopediler ve atlaslar olarak sıralanabilir (Erden, ? : 199-200).

Görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler dersinde yapılabilecek pek çok etkinlik ve bu etkinlikler sırasında kullanılacak bir çok araç-gereç bulunmaktadır. Öğretimi zenginleştiren etkinliklerin yerinde ve zamanında kullanılması gerekmektedir. Bu durum Sosyal Bilgiler dersinin hedeflerinde ifade edilen bilimsel davranışların öğrenciler tarafından kazanılmasında önemli bir yer tutmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi ile bilimsel davranışların kazanılması için üniteler ve etkinlikler bir araç konumundadır. Sosyal Bilgiler dersinde bilimsel davranışların kazanılabilmesi için, ders içeriğinin ve yapılan etkinliklerin ilköğretim düzeyi ve Sosyal

Bilgiler dersinin hedeflerinde ifade edilen bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olması gerekir. Sosyal Bilgiler dersi içeriği ve etkinliklerinin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olup olmadığına ilişkin mevcut durumun belirlenmesiyle, Sosyal Bilgiler dersinin kendinden beklenen işlevi daha iyi yerine getirmesine yönelik öneriler ortaya konulabilir. Bu noktadan hareketle, Sosyal Bilgiler ders içeriğinde yer alan konular ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilir özellikte olup olmadığı belirlenmelidir. Bu çalışma, böyle bir gereksinimden doğmuştur.

Araştırmanın Amacı

Varolan durumun ortaya konularak geleceğe yönelik öneriler geliştirmek üzere, öğretmen görüşlerine göre Sosyal Bilgiler ders içeriği ile yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilir özellikte olup olmadığını belirlemek bu çalışmanın temel amacı olarak benimsenmiştir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal Bilgiler dersinde, öğrencilere kazandırılması gereken bilimsel davranışlar nelerdir?

2. Sosyal Bilgiler dersinin;

- a) İçeriği,
- b) Ders içi etkinlikleri,
- c) Ders dışı etkinlikleri,
- d) Ailelerle ortaklaşa yapılan etkinlikleri,
- e) Çevre ile ortaklaşa yapılan etkinlikleri,

bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip midir?

3. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler Ders içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilir özelliklere sahip olma durumlarına ilişkin görüşlerini;

- a) Cinsiyet,
- b) Branş,
- c) Kıdem,

d) En son mezun olunan okul,
değişkenleri etkilemekte midir?

4. Bilimsel davranışların daha iyi kazandırılabilmesi için öğretmenlerin,

- a) Sosyal Bilgiler Ders içeriğine,
- b) Ders içi etkinliklere,
- c) Ders dışı etkinliklere,
- d) Aile ile ortaklaşa olarak yapılan etkinliklere,
- e) Çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklere

ilişkin önerileri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

21. yüzyılın başlarında toplumların bilimsel faaliyetlerindeki gelişmeler gittikçe çoğalan bir bilgi birikimini doğurmaktadır. Bu gelişmelerde bütün ülkeler birbirleri ile yarış içindedir. İşte bu noktada eğitime duyulan ihtiyaç ve eğitimin bu ihtiyacı karşılamadaki rolü artmaktadır. Böylece eğitim ülkelerin birbirleriyle yarışlarında önemli bir araç haline gelmiştir. Ülkelerin gelişmişlik düzeylerini belirlemede en önemli kriter, o ülkenin sahip olduğu insan gücü kaynağının niteliğidir.

Bir ülkenin gelişmiş ülkeler seviyesine çıkması ve hatta onları geçmesi için çağdaş eğitim sistemlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Özgür olarak düşünen insan, karşısına çıkan düşünceleri, bilgileri sorgulamakta, eleştirmekte, bunların doğruluk derecelerini araştırmakta, bunları gözlem ve deneyle sınamaktadır. Yapıcı, yaratıcı, araştırmacı, bilimsel davranışlara sahip bireylerden meydana gelen toplumların mevcut sorunlara sağlıklı ve çağdaş çözümler getirmesi daha olasıdır.

İlköğretim döneminde bireye kazandırılması planlanan davranışlara ulaşmada sosyal bilgiler dersi bir araç olarak kullanılmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi bireyin iyi bir vatandaş olarak yetişmesini, içinde yaşadığı çevreyi ve vatanını tanımasını, karşılaştığı sosyal problemleri çözmesini sağlayacak temel bilgi ve genel kültürü kazandırmakla yükümlüdür.

İlköğretimde Sosyal Bilgiler dersi ile bireylere bilimsel davranışların kazandırılmasına yönelik hedeflerin belirlenmesi tek başına yeterli olmamaktadır. Buna ek olarak, belirlenen hedeflere ulaşmada yararlanılacak içeriğe ve uygun etkinliklere ihtiyaç vardır.

İçeriğin ve etkinliklerin, hedeflere ulaşmada nitelikli bir araç olması için ise, etkililik derecelerinin belirlenmesi gerekir. Bu çalışma ile;

Bilimsel davranışları kazandırmada karşılaşılan güçlüklerin giderilmesine yönelik öneriler sunulabilir.

Bu önerilerden yararlanılması ile programın etkililiği ve verimliliği artırılabilir.

Böylece çalışmanın, bireylerin bilimsel davranışlara sahip olarak yetiştirilmesi ile bilimsel davranışları alışkanlık haline getirmiş bir toplumun oluşturulmasına katkı getirmesi beklenmektedir.

Çağdaş eğitimde yaratıcı, araştırmacı, sorgulayan ve öğrendiklerini yaşamında uygulayabilen, sağlıklı kişilikler geliştirmek amaçlanmaktadır. Çağdaş bir insanın nitelikleri olan bu özelliklerin bireylere kazandırılabilmesi için, çağdaş program tasarımlarına ihtiyaç vardır. Bu çalışmada ortaya konulan sonuçların, Sosyal Bilgiler dersi program geliştirme çalışmalarına ışık tutması beklenmektedir. Böylece, araştırmanın çağdaş bireyler yetiştirme çabalarına katkı getirmesi umulmaktadır.

Sayıtlar

Bu araştırmanın dayandığı temel sayıtlar şunlardır:

1. Bilimsel davranışlar bireyin gelişimi ve toplumun sağlığı için kazanılması gereken davranışlardır.

2. İlköğretim dönemi bilimsel davranışların öğretilmesi için kritik ve uygun gelişim dönemlerini kapsamaktadır.
3. Sosyal Bilgiler dersinin bireyin kendisine ve içinde yaşadığı topluma faydalı birey olarak yetişmesinde önemli bir yeri vardır.
4. Sosyal Bilgiler dersi içeriği ve yapılan etkinliklerin, bilimsel davranışları kazandırma yönüyle değerlendirilmesinde öğretmen görüşleri önemli ve yeterlidir.
5. Çalışma sürecinde ulaşılan kaynaklar yeterli ve güvenilirdir.
6. Araştırmaya katılan öğretmenler, uygulanan anket sorularını kendi gerçek görüşlerini yansıtmak biçimde içten ve yansız olarak yanıtlamışlardır.

Sınırlılıklar

1. Araştırma, Sosyal Bilgiler ders içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma derecelerinin belirlenmesi ile sınırlıdır.
2. Araştırma, 1999-2000 öğretim yılında Balıkesir İli ve İlçelerindeki, ilköğretim okullarında görev yapan Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenlerinden örneklem olarak belirlenenlerin görüşleri ile sınırlıdır.
3. Çalışma, araştırmaya katılan öğretmenlerin anket sorularına verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.
4. Araştırma, ulaşılabilen kaynaklar ile sınırlıdır.

Tanımlar

Bilim: Denetimli gözlem ve gözlem sonuçlarına mantıksal düşünme yolundan giderek olguları açıklama gücü taşıyan hipotezler kurma ve bunları doğrulama yöntemidir (Yıldırım, 1996: 150).

Bilimsel davranış: Bilimsel davranışlar; problem çözmeyi, bilim üretmeyi, kısaca araştırma yöntem ve tekniklerini uygulamaya aktarmayı kolaylaştıran araştırıcı düşünce ve davranışlardır (Karasar, 1994: 47).

Sosyal Bilimler: İnsanın insanla ve insanın çevresi ile olan ilişkilerini inceleyen disiplinler topluluğudur (Uysal, 1974: 30).

Sosyal Bilgiler: İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilgiler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır (Erden, ? : 8).

Sosyal Bilgiler Dersi: Temel eğitimin 4. 5. 6. ve 7. sınıflarında, bireyin iyi vatandaş olarak yetişmesini, içinde yaşadığı çevreyi tanımasını, karşılaştığı sosyal problemleri çözmesini sağlayacak temel bilgi ve genel kültür kazandırmakla yükümlü derstir (Kılıç, 1996: 30).

İçerik: Hedef davranışları kazandıracak biçimde ünite ve konuların düzenlenmesidir (Sönmez, 1994: 84).

Etkinlik: Hedef davranışları kazandırabilmek amacıyla öğrenme-öğretme sürecini zenginleştiren ve öğrenmelerin kalıcılığını arttıran sınıf içi ve dışı faaliyetlerdir.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, verilerin toplanması, çözümlenmesi ve yorumlanması ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi içeriği ve gerçekleştirilen etkinliklerin bilimsel davranışlarını kazandırabilir özellikte olup olmadıklarını belirlemek amacıyla yapılan bu çalışma, betimsel nitelikte bir araştırmadır.

Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evreni, 1999-2000 öğretim yılının II. döneminde Balıkesir İli ve ilçelerinde görev yapan 3570 Sınıf Öğretmeni ile 155 Sosyal Bilgiler Öğretmeninden oluşmaktadır. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin çok fazla sayıda olmaması nedeniyle, bu öğretmenlerin tümü örneklem grubu olarak belirlenmiştir. Örneklemin evreni yeterince temsil edebilmesi için Sınıf Öğretmenlerinin ise %10'u tesadüfî örnekleme yöntemi ile (random) örneklem grubu olarak belirlenmiştir. Evren ve örneklem ile ilgili sayısal bilgiler Çizelge 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Branş	Evren	Örneklem
Sosyal Bilgiler Öğretmeni	155	155
Sınıf Öğretmeni (4. ve 5. sınıf)	3570	357

Veriler ve Toplanması

Araştırmada, Sosyal Bilgiler dersi içeriğinde yer alan üniteler ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilir özellikte olup olmadığını belirlemek amacıyla bir anket formu geliştirilmiştir. Bu ölçeğin geliştirilmesi sürecinde öncelikle Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılması uygun olan bilimsel davranışlar belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, ilgili kaynaklar ve araştırmalar incelenmiş, Sosyal Bilgiler dersi kapsamında bireylere kazandırılması gereken bilimsel davranışlar uzman görüşleri de dikkate alınarak araştırmacı tarafından ortaya konulmuştur. Hazırlanan taslak bilimsel davranış listesi; program geliştirme, psikolojik danışma ve rehberlik, ölçme ve değerlendirme ile alan uzmanlarının görüşlerine sunulularak veri toplama aracında yer alacak bilimsel davranışların geliştirilmesine yönelik öneriler değerlendirilmiş ve gereken değişiklikler yapılmıştır. Taslak bilimsel davranış listesi geliştirilirken; İlköğretim dönemi çocuğunun gelişim özellikleri, ilköğretim düzeyinin ve Sosyal Bilgiler dersinin hedefleri de dikkate alınarak bilimsel davranışlar 32 maddede toplanmıştır.

İçerikte yer alan konuların, ders içindeki ve ders dışındaki etkinliklerin, ailelerle ve çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklerin belirlenen 32 bilimsel davranışı kazandırabilecek özelliklere sahip olma durumuna yönelik öğretmen görüşlerinin yansıtılabileceği; “evet”, “kısmen” ve “hayır” seçenekleri düzenlenmiş ve ölçekte seçeneklere ilişkin uygun boşluklar bırakılmıştır. Öğretmenlerin bilimsel davranışların daha etkili kazanılabilmesinde içerik ve etkinliklere ilişkin olası önerileri; literatür taraması, uzman görüşleri ve öğretmenlerle yapılan informal görüşmeler sonucunda belirlenmiştir. Ortaya konulan bu önerilerin; içerik, ders dışı etkinlikler, ailelerle ve çevre ile ortaklaşa yapılan etkinlikler için 4, ders içi etkinlikler için ise 6 öneri şeklinde dağıldığı görülmüştür. Anketin bu kısmı, araştırmaya katılan öğretmenlerin ilgili başlıklar altında sunulan önerileri önem derecesine göre (1.,2.,3.,...) sıralayabilecekleri bir yapıda oluşturulmuş ve ankette başka önerilerini de yansıtabilecekleri uygun boşluklara yer verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler ders içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma durumları ile ilgili görüşlerini etkileyebileceğinden hareketle cinsiyet, branş, kıdem ve en son mezun olunan okula ankette bir değişken olarak yer verilmiştir.

Araştırmanın alt problemlerine hizmet etme derecesini belirlemek üzere, veri toplama aracı, asıl uygulama alanı dışında tutulan 27 Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenine uygulanmış; dil, anlatım ve şekil olarak herhangi bir problemle karşılaşılmadığı görülmüştür. Alınan dönütler, hazırlanan veri toplama aracının geçerliği konusunda bir kanıt kabul edilerek “Sosyal Bilgiler Ders İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları Anketi” ne son şekli verilmiştir (EK-1). Ön deneme sonrasında yapılan güvenilirlik çalışması sonrasında veri toplama aracının Alfa Katsayısı .8875 olarak belirlenmiş ve bu sayı sosyal bilimlerde kabul edilebilir bir değer olduğundan, anketin asıl uygulama için kullanılabilmesine karar verilmiştir.

Veri toplama sürecine başlamak üzere, ön deneme ve uzman görüşleri sonucunda son şekli verilen anket, uygulamaya hazır hale getirilmiş ve yeterli sayıda çoğaltılmıştır. Anketin okullardaki Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenlerine uygulanması için Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü kanalıyla uygulama için Balıkesir İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli onay alınmıştır (EK-2-3).

1999-2000 Eğitim-Öğretim Yılı II. Yarıyılı’nda İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden alınan izin onay belgesi ile birlikte anketin uygulanacağı okullara gidilmiştir. Anket ile ilgili olarak okul yöneticileri bilgilendirilmiş, anketlerin öğretmenlere uygulanması ve toplanmasının yöneticilerce yapılması istenmiştir. Anketlerin uygulanması için verilen yeterli sürenin sonunda araştırmacı tarafından toplu olarak alınması kararlaştırılmıştır. Çeşitli nedenlerle geri dönüşü sağlanamayan anketleri tamamlamak üzere ilgili okullara tekrar gidilmiş, olabildiğince fazla sayıda anketin geri dönüşü amaçlanmıştır.

Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Uygulama sonunda geri dönüşü sağlanamayan ve kurallara uygun olarak cevaplanmayan anketler (toplam 77) değerlendirme dışı bırakılmıştır. Geçerli ve güvenilir bilgilerin elde edilebileceği anket sayısının, Sosyal Bilgiler Öğretmenleri için 126, Sınıf Öğretmenleri için 309 olduğu tespit edilmiştir. Bu sayılar, araştırmada Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin %81'ine, Sınıf Öğretmenlerinin ise %9'una ulaşıldığını göstermektedir. Toplam 435 anketin analiz için uygun olduğu belirlenerek kodlama sürecine başlanmıştır.

Verilerin bilgisayara kaydedilmesi aşamasında dersin içeriğine, ders içi, ders dışı, ailelerle ve çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklere dönük elde edilen veriler ayrı ayrı kodlanmıştır. Kodlama için örnek bir kod anahtarı oluşturulmuş, diğer anketler de bu anahtara uygun olarak Microsoft Excel'in EDIT ekranına girilmiştir. Daha sonra, kodlanan veriler, SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programına aktarılmıştır. Verilerin çözümlenmesi öncesinde veri dağılımı incelenmiştir. Yapılan inceleme sonrasında parametrik istatistik tekniklerinin (Varyans, t testi.vb) uygulanabileceğine karar verilmiştir. Her bir boyutta yer alan veriler arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı belirlenmiş bu nedenle değişkenler açısından uygun karşılaştırmaları yapabilmek üzere Sosyal Bilgiler ders içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma durumlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin tüm ortalamaları alınmıştır. Karşılaştırmalarda, belirlenen bu ortalamalardan yararlanılmıştır.

Kişisel özelliklere ilişkin elde edilen veriler yüzde ve frekans kullanılarak çözümlenmiş ve örnekleme tanımlamada kullanılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin Sosyal Bilgiler ders içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma durumlarına ilişkin görüşlerini karşılaştırmada birer değişken (cinsiyet, branş, kıdem ve en son mezun olunan okul) olarak ele alınmıştır. Elde edilen bulgular uygun tablolarla görselleştirilerek, yorumlanmıştır.

Sosyal Bilgiler ders içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma durumları ile ilgili öğretmen görüşleri yüzde ve frekans kullanılarak belirlenmiştir. Öğretmen görüşleri cinsiyet ve branş değişkenleri için bağımsız gruplar t testi, kıdem ve en son mezun olunan okul değişkenleri için ise tek yönlü varyans analizi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Varyans analizi sonunda F değerleri anlamlı çıkmadığından değişkenlerin boyutları arasında ikili karşılaştırmaları gerektiren bir teknik uygulanmamıştır. Uygulanan t testi sonunda elde edilen bulgular, ortalama puanlar da dikkate alınarak yorumlanmıştır. Kodlama sırasında "evet" için "0", "kısmen" için "1" ve "hayır" için "2" kodu kullanıldığından yorumlamada kullanılmak üzere belirlenen bu kodlar için eşit aralıklar saptanmıştır. 0,00-0,67 arası "evet", 0,68-1,34 arası "kısmen" ve 1,35-2,00 arası ise "hayır" olarak değerlendirilmiştir.

Öğretmenlerin önerilerine yönelik verilerinin analizinde ise önem derecesine göre sıralama beklendiğinden öncelikle kodlamada puan dönüşümü sağlanmıştır. Öğretmenlerin ilgili öneri grubuna yönelik boş bırakılan yere yazdıkları öneriler de kodlanmış, dönüştürülmüş ve en çok tercih edilen öneri öğretmenlerin başka seçeneğinde ifade ettikleri öneri olarak kabul edilmiştir. Daha sonra dönüştürülen puanlar toplanmış ve öneriler en yüksek puandan en düşük puana doğru sıralanmıştır. Bu sıralama önerilerin önem derecelerini de ortaya koymuştur. Öğretmenler tarafından önem derecelerine göre sıralanan öneriler, araştırmanın alt problemlerine dönük olarak her bir bağımsız değişken açısından incelenmiş ve elde edilen bulgular tablolarda sunularak yorumlarına gidilmiştir.

Bulguların yorumlanması ve sunulmasında belirli bir sistematik izlenmiştir. Elde edilen bulgular, uygun tablolarda görselleştirilmiştir. Öncelikle tabloya giriş ifadesi yazılmış, daha sonra tablodaki değerlerin istatistiksel ve mantıksal yorumları üzerinde durulmuştur. Böylece okuyucuya araştırmayı izlemede kolaylık sağlanmaya çalışılmıştır.

için bağımsız gruplar t testi, kıdem ve en son mezun olunan okul değişkenleri için ise tek yönlü varyans analizi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Varyans analizi sonunda F değerleri anlamlı çıkmadığından değişkenlerin boyutları arasında ikili karşılaştırmaları gerektiren bir teknik uygulanmamıştır. Uygulanan t testi sonunda elde edilen bulgular, ortalama puanlar da dikkate alınarak yorumlanmıştır. Kodlama sırasında "evet" için "0", "kısmen" için "1" ve "hayır" için "2" kodu kullanıldığından yorumlamada kullanılmak üzere belirlenen bu kodlar için eşit aralıklar saptanmıştır. 0,00-0,67 arası "evet", 0,68-1,34 arası "kısmen" ve 1,35-2,00 arası ise "hayır" olarak değerlendirilmiştir.

Öğretmenlerin önerilerine yönelik verilerinin analizinde ise önem derecesine göre sıralama beklendiğinden öncelikle kodlamada puan dönüşümü sağlanmıştır. Öğretmenlerin ilgili öneri grubuna yönelik boş bırakılan yere yazdıkları öneriler de kodlanmış, dönüştürülmüş ve en çok tercih edilen öneri öğretmenlerin başka seçeneğinde ifade ettikleri öneri olarak kabul edilmiştir. Daha sonra dönüştürülen puanlar toplanmış ve öneriler en yüksek puandan en düşük puana doğru sıralanmıştır. Bu sıralama önerilerin önem derecelerini de ortaya koymuştur. Öğretmenler tarafından önem derecelerine göre sıralanan öneriler, araştırmanın alt problemlerine dönük olarak her bir bağımsız değişken açısından incelenmiş ve elde edilen bulgular tablolarda sunularak yorumlarına gidilmiştir.

Bulguların yorumlanması ve sunulmasında belirli bir sistematik izlenmiştir. Elde edilen bulgular, uygun tablolarda görselleştirilmiştir. Öncelikle tabloya giriş ifadesi yazılmış, daha sonra tablodaki değerlerin istatistiksel ve mantıksal yorumları üzerinde durulmuştur. Böylece okuyucuya araştırmayı izlemede kolaylık sağlanmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın amacı çerçevesinde, araştırmaya katılan öğretmenlerden, belirlenen alt problemler çerçevesinde toplanan verilerin istatistiksel işlemleri sonucunda elde edilen bulgulara ve bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmektedir. Bulgular ve yorumlar, dört ana başlık altında sunulmaktadır.

- ◆ İlköğretim düzeyinde öğrencilere kazandırılacak bilimsel davranışlar
- ◆ Kişisel özelliklerle ilgili bilgiler
- ◆ Sosyal Bilgiler dersi içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma durumlarına ilişkin bulgular ve yorumları
- ◆ Sosyal Bilgiler dersinde bilimsel davranışların daha iyi kazandırılabilmesi için ders içeriği ve yapılan etkinliklerle ilgili önerilerin bulgu ve yorumları

İlköğretim Düzeyinde Öğrencilere Kazandırılacak Bilimsel Davranışlar

İlköğretim düzeyinde öğrencilere kazandırılacak bilimsel davranışlar, literatür taraması ve uzman görüşleri çerçevesinde belirlenmiştir. Bu çalışma sonucunda, ilköğretim düzeyinde öğrencilere kazandırılacak bilimsel davranışlar 32 maddede toplanmıştır. Bu davranışlar;

- ◆ Hoşgörülü olma
- ◆ Öğrenmeye meraklı olma
- ◆ Planlı çalışma
- ◆ Dikkatli olma
- ◆ Araştırmacı bir kişiliğe sahip olma

- ◆ Olaylar arasında neden sonuç ilişkisini kurma
- ◆ Kıyaslama yaparak düşünme
- ◆ Sorunlara çözüm getirici farklı düşünceler ortaya koyma
- ◆ Sorumluluklarını bilme
- ◆ Sorunlarını fark etme
- ◆ Olaylara farklı açılardan bakma
- ◆ Demokrasi anlayışına sahip olma
- ◆ Olasılıkları dikkate alma
- ◆ Anlamadıklarını sormaya istekli olma
- ◆ İyi bir gözlemci olma
- ◆ Hatalarını düzeltmeye çalışma
- ◆ Çok yönlü düşünme
- ◆ Öğrendiklerini arkadaşları ile paylaşma
- ◆ Söylenenleri önem vererek dinleme
- ◆ Hata yapabileceğini kabul etme
- ◆ Problemleri elde ettiği bilgilerle çözme
- ◆ Davranışlarında samimi olma
- ◆ Bireylere özelliklerini dikkate alarak davranma
- ◆ Sorunlara getirdiği çözümleri diğer bireylere aktarma
- ◆ Güncel sorunları tartışma
- ◆ Çeşitli kaynaklardan yararlanmaya istekli olma
- ◆ Sorunların çözümüne yönelik ortaya konulan çözüm önerilerini deneme ve değerlendirme
- ◆ Olayları eleştirel bir gözle değerlendirme
- ◆ Öğrendiği bilgilerin doğruluğunu kontrol etme
- ◆ Farklı düşünen arkadaşlarını dinleme
- ◆ Eleştiriye açık olma
- ◆ Sorunun ne olduğunu ifade etme olarak sıralanmıştır.

Yukarıda sıralanan davranışları içeren “Sosyal Bilgiler Ders İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları

Anketi” araştırmanın amaçlarını gerçekleştirmek üzere örneklem grubundaki öğretmenlere uygulanarak, öğretmenlerin konu ile ilgili görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Kişisel Özelliklerle İlgili Bilgiler

Bu alt başlık altında, araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyete, branşa, kıdeme ve en son mezun oldukları okula göre dağılımları verilmektedir. İlgili bulgular Tablo 2’de sunulmaktadır.

Tablo 2.
Kişisel Bilgiler

		<i>f</i>	%
Cinsiyet	Bay	281	64,6
	Bayan	154	35,4
	Toplam	435	100.0
Branş	Sosyal Bilgiler Öğretmeni	126	29,0
	Sınıf Öğretmeni	309	71,0
	Toplam	435	100.0
Kıdem	0-5	42	9,7
	6-10	41	9,4
	11-15	47	10,8
	16-20	73	16,8
	20-üzeri	232	53,3
	Toplam	435	100.0
En Son Mezun Olunan Okul	Eğitim Fakültesi	68	15,6
	Eğitim Enstitüsü	158	36,3
	Öğretmen Okulu	53	12,2
	Eğitim Yüksek Ok.	32	7,4
	Farklı Fakülte	40	9,2
	Açıköğretim Fak.	84	19,3
Toplam	435	100.0	

Tablo 2’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılanların yaklaşık beşte üçü (%64.6) bay, yaklaşık beşte ikisi de (35.4) bayandır. Örneklem grubunun %71’i Sınıf Öğretmeni, %29’u ise Sosyal Bilgiler öğretmenidir. Sınıf Öğretmenlerinin fazla olmasının nedeni, her

okulda Sınıf Öğretmenleri sayısının Sosyal Bilgiler Öğretmenleri sayısına oranla fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırmaya katılanların kıdem durumları incelendiğinde, 20-üzeri yıl kıdeme sahip öğretmenler (%53.3) diğer kıdem derecelerindeki öğretmenlere göre daha fazladır. Bu oran, araştırmaya katılan öğretmen sayısının yarısından fazlasını oluşturmaktadır. %16.8 ile 16-20 yıl kıdeme sahip olan öğretmenler ikinci sırada yer almaktadır. 11-15 yıl kıdeme sahip olan öğretmenler bu sıralamada (%10.8) üçüncü sıradadır. 0-5 (%9.7) ile 6-10 (%9.4) kıdeme sahip öğretmenlerin oranları birbirine yakındır.

Örneklem grubunda yer alan öğretmenler, en son mezun oldukları okulların oranı öncelik sırasına göre sıralandığında, ilk sırada %36.3 ile Eğitim Enstitüsü mezunları yer almaktadır. Bunu sırasıyla; (%19.3) Açıköğretim Fakültesi mezunları, (%15.6) Eğitim Fakültesi mezunları, (%12.2) Öğretmen Okulu mezunları, (%9.2) Farklı Fakülteden mezun olanlar (%7.4) ve Eğitim Yüksek Okulu mezunları izlemektedir.

Sosyal Bilgiler Dersi İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumlarına İlişkin Bulgular ve Yorumları

Bu bölümde, araştırmaya katılan öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler dersi içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olup olmadıklarına ilişkin görüşlerini yansıtan bulgulara ve yorumlarına yer verilmektedir. Elde edilen bulgular önce değişkenler göz önüne alınarak daha sonra ise genel bir bakış açısıyla incelenmektedir.

İçerikte Yer Alan Konuların Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, içerikte yer alan konuların bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olup olmadıklarına ilişkin görüşleri Tablo 3'te verilmektedir.

Tablo 3.
İçerikte Yer Alan Konuların Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları

		Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
		<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Cinsiyet	Bay	85	30.1	129	45.9	67	24.0	281	64.6
	Bayan	51	33.1	70	45.5	33	21.4	154	35.4
	Toplam	136	31.2	199	45.8	100	23.0	435	100.0
Branş	Sosyal Bil. Öğret.	29	22.5	60	47.8	37	29.7	126	29.0
	Sınıf Öğret.	107	34.7	139	44.9	63	20.4	309	71.0
	Toplam	136	31.2	199	45.8	100	23.0	435	100.0
Kıdem	0-5 yıl	10	23.8	22	52.4	10	23.8	42	9.7
	6-10 yıl	10	24.4	19	46.3	12	29.3	41	9.4
	11-15 yıl	13	27.7	22	46.8	12	25.5	47	10.8
	16-20 yıl	19	26.0	36	49.3	18	24.7	73	16.8
	20-Üzeri yıl	84	36.2	100	43.1	48	20.7	232	53.3
	Toplam	136	31.2	199	45.8	100	23.0	435	100.0
En Son Mezun Olunan Okul	Eğitim Fakültesi	15	22.1	33	48.5	20	29.4	68	15.6
	Eğitim Enstitüsü	49	31.0	70	44.3	39	24.7	158	36.3
	Öğretmen Okulu	21	39.6	24	45.3	8	15.1	53	12.2
	Eğitim Yük Ok.	11	34.3	15	46.9	6	18.8	32	7.4
	Farklı Fakülte	12	30.0	19	47.5	9	22.5	40	9.2
	Açıköğretim Fak.	28	33.3	38	45.2	18	21.5	84	19.3
Toplam	136	31.2	199	45.8	100	23.0	435	100.0	

Tablo 3'teki bulgular cinsiyet değişkeni yönünden incelendiğinde, araştırmaya katılan bay (%45.9) ve bayan (%45.5) öğretmenlerin yaklaşık yarısı içerikte yer alan konuların, bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere "kısmen" sahip olduğunu belirtmektedir. Bay ve bayan öğretmenler bu konuda çok az bir farkla paralel görüş ifade etmektedir. Bayların %24'ü ile bayanların %21.4'ü içerikte yer alan konuların bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olmadığı görüşünü paylaşmaktadır.

Bulgular branş yönünden incelendiğinde, Sosyal Bilgiler Öğretmenleri (%47.8) ve Sınıf Öğretmenlerinin (%44.9) içerikte yer alan konuların bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere "kısmen" sahip olduğu görüşünde yoğunlaştıkları görülmektedirler. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin %22.5'i, içerikte yer alan konuların

bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olduğunu belirtmektedir. Bu görüş, Sınıf Öğretmenlerinin %34.7'si tarafından desteklenmektedir. İçerikte yer alan konuların ilgili özelliğe sahip olmadığını belirten öğretmenlerin %29.7'si Sosyal Bilgiler Öğretmeni, %20.4'ü ise sınıf öğretmenidir. Bu durum, Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin branş öğretmeni olarak alana daha yakın ve içeriğe daha fazla hakim olmalarından kaynaklanabilir.

Bulgular, kıdem açısından incelendiğinde ise şunlar söylenebilir. Kıdemleri 0-5 yıl olan öğretmenlerin yarısından fazlası (%52.4), içeriğin ilgili özelliğe "kısmen" sahip olduğunu belirtmektedir. Diğer kıdemlerdeki öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde ise, her kıdem yılına ait öğretmen gruplarının yaklaşık yarısı tarafından aynı görüşün paylaşıldığı görülmektedir. İçerikte yer alan konuların bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olduğunu belirten öğretmenlerin oranları incelendiğinde, ilk sırayı 20-üzeri yıl (%36.2) kıdeme sahip öğretmenlerin aldığı görülmektedir. Bu oran 11-15 yıl (%27.7) kıdeme sahip öğretmenler tarafından izlenmektedir. İçerikte yer alan konuların bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olmadığını ifade eden öğretmenler içinde 6-10 yıl kıdeme sahip olan öğretmenler (%29.3) ilk sırada yer alırken, 20-üzeri yıl (%20.7) kıdeme sahip öğretmenler aynı görüşü en az oranda paylaşan gruptur.

Bulgular en son mezun olunan okul yönünden değerlendirildiğinde, içerikte yer alan konuların ilgili özelliğe "kısmen" sahip olduğu araştırmaya katılan öğretmenlerin her grupta yaklaşık yarısı tarafından benimsenmektedir. Bu görüş, %48.5'lik oranla en fazla Eğitim Fakültesi mezunları tarafından kabul görmektedir. Aynı görüş Farklı Fakülte mezunlarının %47.5'i, Eğitim Yüksekokul mezunlarının %46.9'u tarafından benimsenmektedir. İçerikte yer alan konuların bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olduğunu ifade edenler içinde %39.6 ile en yüksek oranın Öğretmen Okulu mezunlarına ait olduğu görülmektedir. Eğitim Fakültesi mezunları %22.1 ile bu görüşü paylaşan gruplar içinde en az orana sahiptir. Eğitim Fakültesi mezunları %29.4'lük oranla içerikte yer alan konuların bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olmadığı görüşünü benimsemektedir. Öğretmen Okulu mezunlarının %15.1'i bu görüşü desteklemektedir.

Tablo 3 genel olarak incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin yaklaşık yarısı (%45.8) içerikte yer alan konuların bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere “kısmen” sahip olduğunu, %23’ü ise sahip olmadığını ifade etmektedir. Öğretmenlerin ancak %31.2’si içerikte yer alan konuların bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olduğunu düşünmektedir.

Hedeflere ulaşmada temel koşullardan biri, ders içeriğinin hedeflere göre belirlenmesi ve düzenlenmesidir. Bu bağlamda, sosyal bilgiler ders içeriğinin de, hedeflerde ifade edilen bilimsel davranışları kazandırabilecek özellikleri taşıması gerektiği düşünülmektedir. Ancak, araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir bölümü içeriğin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere “kısmen” sahip olduğunu düşünmektedir.

Kılıç (1996) ve Anıl’ın (1999) yaptığı araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler programının değerlendirildiği bu çalışmalarda içeriğin amaçları gerçekleştirebilecek özelliklere “kısmen” sahip olduğu belirlenmiştir (Kılıç, 1996:32; Anıl, 1999: 60).

Eğitim bir sistem olarak düşünüldüğünde girdilerin öğrencide gelişmesi beklenen özellikleri gerçekleştirmesi kaçınılmazdır. Beklenen öğrenci özelliklerinin niteliğini etkileyen faktörler; girdilerde, süreçte ve kontrolde ortaya çıkabilir. Her bir aşamada olası kayıplar hedeflerde ifade edilen özellikleri kazanma oranını düşürebilir. Ancak, girdi olarak kabul edilebilecek programın, içerik açısından “kısmen” yeterli olması ve programın uygulanması sırasındaki olası kayıplar dikkate alındığında, öğrencilerin hedeflerde belirtilen bilimsel davranışlara istenen düzeyde sahip olamayacağı söylenebilir.

Ders İçi Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, ders içi etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma durumlarına ilişkin görüşleri Tablo 4’te sunulmaktadır.

Tablo 4.
Ders İçi Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları

		Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%
Cinsiyet	Bay	84	29.8	132	47.1	65	23.1	281	64.6
	Bayan	49	31.9	73	47.4	32	20.7	154	35.4
	Toplam	133	30.6	205	47.1	97	22.3	435	100.0
Branş	Sosyal Bil. Öğret.	32	25.4	62	49.2	32	25.4	126	29.0
	Sınıf Öğret.	101	32.7	143	46.2	65	21.1	309	71.0
	Toplam	133	30.6	205	47.1	97	22.3	435	100.0
Kıdem	0-5 yıl	10	23.8	17	40.5	15	35.7	42	9.7
	6-10 yıl	12	29.3	22	53.6	7	17.1	41	9.4
	11-15 yıl	15	31.9	24	51.1	8	17.0	47	10.8
	16-20 yıl	17	23.3	37	50.7	19	26.0	73	16.8
	20-Üzeri yıl	79	34.0	105	45.3	48	20.7	232	53.3
	Toplam	133	30.6	205	47.1	97	22.3	435	100.0
En Son Mezun Olunan Okul	Eğitim Fakültesi	17	25.0	34	50.0	17	25.0	68	15.6
	Eğitim Enstitüsü	49	31.0	73	46.2	36	22.8	158	36.3
	Öğretmen Okulu	18	34.0	23	43.4	12	22.6	53	12.2
	Eğitim Yük. Ok..	11	34.4	14	43.7	7	21.9	32	7.4
	Farklı Fakülte	12	30.0	19	47.5	9	22.5	40	9.2
	Açıköğretim Fak.	26	31.0	42	50.0	16	19.0	84	19.3
Toplam	133	30.6	205	47.1	97	22.3	435	100.0	

Tablo 4'te görüldüğü gibi, araştırmaya katılan bay %47.1'i ve bayanların %47.4 ders içi etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere "kısmen" sahip olduğunu ifade etmektedirler. Bayanların %31.9'u ders içi etkinliklerin ilgili özelliğe sahip olduğunu ifade ederken, bayların ise %23.1'i bu görüşe katılmamaktadır.

Tablo 4 branş açısından değerlendirildiğinde, Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin %49.2'si ders içi etkinliklerin ilgili özelliğe "kısmen" sahip olduğunu belirtmektedir. Bu görüş Sınıf Öğretmenlerinin %46.2'si tarafından kabul görmektedir. Sınıf Öğretmenlerinin yaklaşık üçte biri (%32.7) ders içi etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olduğunu ifade etmektedir. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri içinde bu görüşü paylaşan (%25.4) ve zıt yönde görüş (%25.4) belirtenlerin oranı aynıdır.

Bulgular kıdem yönünden incelendiğinde şunlar söylenebilir. Ders içi etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere “kısmen” sahip olduğunu belirten öğretmenlerin %53.6’sının 6-10 yıl kıdeme sahip olduğu, %51.1’inin 11-15 yıl kıdeme sahip olduğu görülmektedir. 20-üzeri yıl (%34.0) kıdeme sahip öğretmenler ders içi etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olduğunu belirtenler içinde en büyük orana sahiptir. Ders içi etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olmadığını belirtenler içinde en büyük oran %35.7 ile 0-5 yıl kıdeme sahip olanlara aittir. 11-15 yıl kıdeme sahip öğretmenlerden ise sadece %17’si bu görüşü desteklemektedir.

Bulgular, öğretmenlerin en son mezun oldukları okullara göre çözümlendiğinde, Eğitim Fakültesi mezunları (%50) ile Açık Öğretim Fakültesi (%50) mezunlarının yarısı “kısmen” seçeneği ile görüşlerini ifade ettikleri görülmektedir. Aynı görüşü paylaşan gruplar, Farklı Fakülte (%47.5), Eğitim Yüksekokulu (%43.7) ve Öğretmen Okulu (%43.4) mezunları olarak sıralanmaktadır. Öğretmen Okulu (%34.0) ve Eğitim Yüksek Okulu (%34.4) mezunları birbirine yakın oranlarda ders içi etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olduğunu belirtmektedir. Eğitim Fakültesi mezunları tarafından “evet” (25.0) ve “hayır” (25.0) seçenekleri eşit oranda tercih edilmektedir. Bu oran, ders içi etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olduğunu belirtenler içinde en düşük iken, “hayır” seçeneğinde ise en yüksektir. Açık Öğretim Fakültesi mezunlarının ise sadece %19’u ders içi etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olmadığını ifade etmektedir.

Tablo 4 genel olarak değerlendirildiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin yaklaşık yarısı (%47.1) ders içi etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere “kısmen” sahip olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Örneklem grubunun %30.6’sı ders içi etkinliklerin ilgili özelliğe sahip olduğunu ifade ederken, %22.3’ü ise ders içi etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olmadığı görüşünde birleşmektedirler.

Bilimsel davranışların kazandırılabilmesi için uygun öğrenme-öğretme durumlarının oluşturulması gerekir. Etkinlikler, öğrenme-öğretme durumlarının önemli

öğelerinden biridir. Öğrencilerin derse aktif katılımını sağlaması etkinliklerin belirlenmesinde ve düzenlenmesinde önemli kriterlerden biridir. Bilimsel davranışların kazanılmasında öğrenciyi aktif kılacak etkinliklerin gerçekleştirilmesi, söz konusu davranış özelliklerinin içselleştirilmesi ve devamlılığının sağlanması açısından önemlidir.

Yapılan araştırmalarda Sosyal Bilgiler dersinde büyük oranda geleneksel yöntemlerin kullanıldığı, öğrencilerin derse katılımının sağlanamadığı, öğrenciyi aktif kılacak etkinliklerin gerçekleştirilmesinde yeterli zamanın olmadığı, proje çalışması ve problem çözme gibi etkinliklerin çok az oranda yapıldığı ortaya çıkmıştır (Kılıç, 1996:32; Anıl, 1999:94).

Tablo 4'te araştırmaya katılan öğretmenlerin ders içi etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere "kısmen" sahip olduğunu belirtmesi; söz konusu araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Bu bağlamda ders içi etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olmadığı söylenebilir. Örneklem grubunda yer alan öğretmenlerin yalnızca üçte birinin ders içi etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olduğunu belirtmesi bu görüşü destekler niteliktedir.

Ders Dışı Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları

Araştırmaya katılanların, ders dışı etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma durumlarına ilişkin görüşleri Tablo 5'te sunulmaktadır.

Tablo 5 cinsiyet değişkeni yönünden incelendiğinde, bayların %48.9'u ile, bayanların %48.7'si "kısmen" seçeneğinde görüş belirtmektedir. Ders dışı etkinliklerin ilgili özelliğe sahip olmadığını belirten bayların oranı %28.8 iken, aynı grubun %22.3'ü ise bu görüşe katılmamaktadır. Bayanların %25.2'i ders dışı etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olmadığını belirtirken, %26.1'i zıt yönde görüş ifade etmektedir.

Tablo 5.
Ders Dışı Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları

		Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
		F	%	f	%	F	%	f	%
Cinsiyet	Bay	63	22.3	137	48.9	81	28.8	281	64.6
	Bayan	39	25.2	75	48.7	40	26.1	154	35.4
	Toplam	102	23.5	212	48.7	121	27.8	435	100.0
Branş	Sosyal Bil. Öğret.	25	19.6	60	48.0	41	32.4	126	29.0
	Sınıf Öğret.	77	24.8	152	49.2	80	26.0	309	71.0
	Toplam	102	23.5	212	48.7	121	27.8	435	100.0
Kıdem	0-5 yıl	8	19.0	23	54.8	11	26.2	42	9.7
	6-10 yıl	9	22.0	21	51.2	11	26.8	41	9.4
	11-15 yıl	9	19.1	24	51.1	14	29.8	47	10.8
	16-20 yıl	13	17.8	35	48.0	25	34.2	73	16.8
	20-Üzeri yıl	63	27.1	109	47.0	60	25.9	232	53.3
	Toplam	102	23.5	212	48.7	121	27.8	435	100.0
En Son Mezun Olunan Okul	Eğitim Fakültesi	12	17.6	34	50.0	22	32.4	68	15.6
	Eğitim Enstitüsü	42	26.6	72	45.6	44	27.8	158	36.3
	Öğretmen Okulu	12	22.7	28	52.8	13	24.5	53	12.2
	Eğitim Yük. Ok.	7	21.9	16	50.0	9	28.1	32	7.4
	Farklı Fakülte	9	22.5	21	52.5	10	25.0	40	9.2
	Açıköğretim Fak.	20	23.8	41	48.8	23	27.4	84	19.3
Toplam	102	23.5	212	48.7	121	27.8	435	100.0	

Bulgular branş yönünden incelendiğinde, Sınıf Öğretmenlerinin %49.2'si ders dışı etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere "kısmen" sahip olduğunu düşünürken, Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin %48'i bu görüşü paylaşmaktadırlar. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin %32.4'ü ders dışı etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olmadığı görüşünü paylaşmaktadır. Sınıf Öğretmenlerinin %26'sı bu görüşe katılmaktadır. Bulgulardan yola çıkılarak, Sınıf Öğretmenlerinin ders dışı etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özellikleri taşıması konusunda Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine göre daha fazla olumlu düşünceye sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 5'teki veriler kıdeme göre değerlendirildiğinde şunlar görülmektedir. 0-5 yıl (%54.8), 6-10 yıl (%51.2) ve 11-15 yıl (%51.1) kıdeme sahip öğretmenlerin yarıdan fazlası ders dışı etkinliklerin ilgili özelliğe "kısmen" sahip olduğunu ifade etmektedirler. Ders dışı etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olmadığı yönünde görüş belirten öğretmenler içinde çoğunluk 16-20 yıl (%34.2) kıdeme sahip öğretmenlerden oluşmaktadır. 20-üzeri yıl öğretmenlerin %27.1'si ders dışı etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olduğu görüşünü paylaşmaktadır. Bunu %22 ile 6-10 yıl kıdeme sahip öğretmenler izlemektedir. 16-20 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin ise yalnızca %17.8'i bu görüşe katılmaktadır. Mesleğin ilk 10 yılında öğretmenlerin yaklaşık dörtte biri, 10-20 yıl arasında yaklaşık üçte biri, 20 yıl ve üzerinde ise yaklaşık dörtte biri ders dışı etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olmadığı görüşündedir.

Tablo 5'teki bulgular en son mezun olunan okul değişkenine göre incelendiğinde, Eğitim Enstitüsü (%45.6) ve Açık Öğretim Fakültesi (%48.8) mezunlarının yarıya yakını, Eğitim Fakültesi (%50.0) ve Eğitim Yüksek Okulu (%50.0) mezunlarının yarısı, Öğretmen Okulu (%52.8) ve Farklı Fakülte (%52.5) mezunlarının ise yarıdan fazlası "kısmen" seçeneğinde işaretleyerek görüşlerini belirtmektedirler. Eğitim Fakültesi mezunlarının %32.4'ü ders dışı etkinliklerinin belirtilen özelliğe sahip olmadığını belirtmektedirler. Eğitim Yüksekokulu mezunlarının %28.1'i ve Eğitim Enstitüsü mezunlarının %27.8'i bu görüşü desteklemektedir. Ders dışı etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olduğunu ifade edenler içinde Eğitim Enstitüsü mezunları (%26.6) en yüksek orana sahiptir. Bunu %23.8'lik orana sahip Açık Öğretim Fakültesi mezunları izlemektedir.

Tablo 5'te görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğretmen gurubunun yarıya yakını (%48.7) ders dışı etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere "kısmen" sahip olduğu görüşünü paylaşmaktadır. Örneklem grubunda yer alan öğretmenlerin %27.8'i ders dışı etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olmadığını belirtirken, %23.5'i ise zıt yönde görüş belirtmektedir.

Öğrencilerin belirlenen istendik özellikleri kazanıp, bunları özümseyerek farklı koşullarda uygulayabilmesi, sonuçlarını görmesi ve karar vermesi için ders içi etkinlikler kadar ders dışı etkinliklerin de büyük önem taşımaktadır. Sosyal Bilgiler dersi hedeflerinde ifade edilen bilimsel davranışların kazanılabilmesi için, ders içinde ve ders dışında yapılan etkinliklerin bu yönüyle birbirini desteklemesi gerekir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin ders dışı etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere “kısmen” sahip olduğu görüşünden hareketle ders dışı etkinliklerin söz konusu davranışları yeterli oranda kazandırmadığı söylenebilir.

Ailelerle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları

Örneklem grubunun, ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma durumlarına ilişkin görüşleri Tablo 6’da sunulmaktadır.

Tablo 6 cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde, bayların %49.7’si ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere “kısmen” sahip olduğunu düşünürken, %31’i sahip olmadığını belirtmekte ve %19.3’ü ise ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklerin belirtilen özelliğe sahip olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Bayanların %49.2’si ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklerin ilgili özelliğe “kısmen” sahip olduğunu, %29.7’si sahip olmadığını ve %21.1’i ise sahip olduğunu belirtmektedir.

Bulgular branş yönünden incelendiğinde ise şunlar söylenebilir. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin yarıdan fazlası (%50.9) ve Sınıf Öğretmenlerinin yaklaşık yarısı (%49.0) ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklerin ilgili özelliğe “kısmen” sahip olduğunu ifade etmektedirler. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin %34.5’i ailelerle ortaklaşa etkinliklerin bu özelliğe sahip olmadığını belirtirken, Sınıf Öğretmenlerinin %28.9’u da bu görüşü benimsemektedir. Sınıf Öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine oranla ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olduğu görüşünü benimsemeleri, ilköğretim I. kademedeki okul-aile işbirliğinin daha yoğun olmasından kaynaklanabilir.

Tablo 6 kıdem yönünden incelendiğinde, 16-20 yıl (%53.4) ve 6-10 yıl (%51.2) kıdeme sahip öğretmenlerin yarısından fazlasının ve 0-5 yıl (%50.0) kıdeme sahip öğretmenlerin yarısının “kısmen” seçeneğinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Ailelerle ortaklaşa etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olmadığı görüşü en fazla 0-5 yıl (%35.7) kıdeme sahip öğretmenler tarafından benimsenmektedir. Bu görüşü, ikinci sırada %32.9’luk bir oranla 16-20 yıl kıdeme sahip öğretmenler izlemektedir. Ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olduğunu belirtenlerin içinde 20-üzeri yıl (%22.8) kıdeme sahip olanlar ilk sırada yer alırken, 16-20 yıl (%13.7) kıdeme sahip olanlar son sırada yer almaktadır.

Tablo 6.
Ailelerle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları
Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları

		Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%
Cinsiyet	Bay	54	19.3	140	49.7	87	31.0	281	64.6
	Bayan	32	21.1	76	49.2	46	29.7	154	35.4
	Toplam	86	19.8	216	49.6	133	30.6	435	100.0
Branş	Sosyal Bil. Öğret.	18	14.6	64	50.9	44	34.5	126	29.0
	Sınıf Öğret.	68	22.1	152	49.0	89	28.9	309	71.0
	Toplam	86	19.8	216	49.6	133	30.6	435	100.0
Kıdem	0-5 yıl	6	14.3	21	50.0	15	35.7	42	9.7
	6-10 yıl	7	17.1	21	51.2	13	31.7	41	9.4
	11-15 yıl	10	21.3	22	46.8	15	31.9	47	10.8
	16-20 yıl	10	13.7	39	53.4	24	32.9	73	16.8
	20-Üzeri yıl	53	22.8	113	48.7	66	28.5	232	53.3
	Toplam	86	19.8	216	49.6	133	30.6	435	100.0
En Son Mezun Olunan Okul	Eğitim Fakültesi	9	13.2	33	48.6	26	38.2	68	15.6
	Eğitim Enstitüsü	34	21.5	76	48.1	48	30.4	158	36.3
	Öğretmen Okulu	12	22.6	27	51.0	14	26.4	53	12.2
	Eğitim Yük. Ok.	7	21.9	17	53.1	8	25.0	32	7.4
	Farklı Fakülte	7	17.5	20	50.0	13	32.5	40	9.2
	Açıköğretim Fak.	17	20.2	43	51.2	24	28.6	84	19.3
Toplam	86	19.8	216	49.6	133	30.6	435	100.0	

Bulgular en son mezun olunan okula göre irdelendiğinde, ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere “kısmen” sahip olduğu görüşü, Eğitim Yüksek Okulu mezunlarının %53.1’i ve Açık Öğretim Fakültesi mezunlarının %51.2’si tarafından benimsendiği görülmektedir. Eğitim Fakültesi mezunlarının %38.2’si ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklerin ilgili özelliğe sahip olmadığı yönünde görüş bildirirken, aynı fakülte mezunlarının %13.2’si bu görüşe katılmamaktadır. Öğretmen okulu mezunlarının %22.6’sı ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklerin ilgili özelliği taşıdığı yönünde görüş belirtmektedir.

Tablo 6 incelendiğinde, araştırmaya katılanların yaklaşık yarısı (%49.6) ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere “kısmen” sahip olduğunu ifade etmektedirler. Anketi cevaplayan öğretmenlerin %30.6’ı ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olmadığını düşünürken, %19.8’i bu görüşü benimsememektedir.

Bireyin etkileşimde bulunduğu okul ve aile, bilimsel davranışlarının kazanılıp devamlılığının sağlanmasında önemli öğelerdir. Okul öğrenmelerinde kalıcılığın sağlanması için bireyin öğrendiklerinin evde de uygulamasına yönelik tedbirler alınmalıdır. Bu durumda, çocuğun istenen özellikleri kazanabilmesi için yapılan etkinliklerde aile ile işbirliği yapılması ve ev ortamının okulda öğrenilenleri pekiştirici özellikler taşıması gerekir. Araştırmaya katılan öğretmenler ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklerin bilimsel davranışlara “kısmen” sahip olduğunu söylemekle bir anlamda, okul-aile işbirliğinin yeterlilik durumlarını da belirtmektedir.

Çevre İle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, çevre ile ortaklaşa etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma durumlarına ilişkin görüşleri Tablo 7’de verilmektedir.

Bulgular cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde şunlar görülmektedir. Bay (%49.3) ve bayanların yarıya yakını (%47.9) “kısmen” seçeneğinde yoğunlaşmaktadır.

Bayların (% 32.4) ve bayanların yaklaşık üçte biri (%30.7) çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklerin ilgili özelliğe sahip olmadığı görüşünü paylaşmaktadır. Bayların yaklaşık beşte biri (%18.3) görüşlerini çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklerin ilgili özelliğe sahip olduğu yönünde ifade etmekte, bayanların beşte birinden fazlası (%21.4) bu görüşü desteklemektedir.

Tablo 7.
Çevre İle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları
Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumları

		Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%
Cinsiyet	Bay	51	18.3	139	49.3	91	32.4	281	64.6
	Bayan	33	21.4	75	47.9	46	30.7	154	35.4
	Toplam	84	19.3	214	49.2	137	31.5	435	100.0
Branş	Sosyal Bil. Öğret.	17	13.6	67	53.3	42	33.1	126	29.0
	Sınıf Öğret.	67	21.7	147	47.0	95	31.3	309	71.0
	Toplam	84	19.3	214	49.2	137	31.5	435	100.0
Kıdem	0-5 yıl	6	14.3	21	50.0	15	35.7	42	9.7
	6-10 yıl	7	17.1	21	51.2	13	31.7	41	9.4
	11-15 yıl	9	19.1	25	53.2	13	27.7	47	10.8
	16-20 yıl	10	13.7	39	53.4	24	32.9	73	16.8
	20-Üzeri yıl	52	22.4	108	46.6	72	31.0	232	53.3
	Toplam	84	19.3	214	49.2	137	31.5	435	100.0
En Son Mezun Olunan Okul	Eğitim Fakültesi	9	13.2	34	50.0	25	36.8	68	15.6
	Eğitim Enstitüsü	34	21.5	74	46.8	50	31.7	158	36.3
	Öğretmen Okulu	12	22.6	26	49.1	15	28.3	53	12.2
	Eğitim Yük. Ok.	6	18.8	18	56.2	8	25.0	32	7.4
	Farklı Fakülte	7	17.5	19	47.5	14	35.0	40	9.2
	Açıköğretim Fak.	16	19.0	43	51.2	25	29.8	84	19.3
Toplam	84	19.3	214	49.2	137	31.5	435	100.0	

Tablo 7 branş açısından incelendiğinde, Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin yarısından fazlası (%53.3) ve Sınıf Öğretmenlerinin yarısına yakını (%47.0) çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklerin ilgili özelliğe “kısmen” sahip olduğunu düşünmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin %33.1’i çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklerin ilgili özelliklere sahip olmadığı yönünde görüş bildirmektedir. Bu görüş Sınıf Öğretmenlerinin %31.3’ü tarafından desteklenmektedir. Sınıf Öğretmenleri beşte birinden biraz fazlası (%21.7)

çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklerin ilgili özelliğe sahip olmadığı yönünde görüşlerini ifade etmekte ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin sadece %13.6'sı bu görüşe katılmaktadır. Bu verilerden Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin çevre ile yapılan etkinliklere daha fazla yer verdiği sonucuna gidilebilir.

Bulgular kıdeme göre incelendiğinde, 11-15 yıl (%53.2) ile 16-20 yıl (%53.4) kıdeme sahip öğretmenlerin yarıdan biraz fazlasının “kısmen” seçeneği ile görüşlerini ifade ettikleri görülmektedir. 20-üzeri yıl kıdeme sahip öğretmenlerin yarısına yakını (%46.6) aynı görüşü paylaşmaktadır. 0-5 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin üçte birinden biraz fazlası (%35.7), 16-20 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin üçte biri (%32.9) ve 6-10 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin ise yaklaşık üçte biri (%31.7) çevre ile ortaklaşa etkinliklerin ilgili özelliğe sahip olmadığı görüşünü paylaşmaktadır. 20-üzeri yıl kıdeme sahip olan öğretmenlerin %22.4'ü çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklerin ilgili özelliğe sahip olduğunu düşünmektedir. 16-20 yıl kıdeme sahip öğretmenler %13.7 ile bu görüşü en az destekleyen gruptur.

Tablo 7 en son mezun olunan okullar yönünden incelendiğinde şunlar söylenebilir. Eğitim Yüksek Okulu mezunlarının yarıdan fazlası (%56.2), Açık Öğretim Fakültesi mezunlarının yarıdan biraz fazlası (%51.2) ve Eğitim Fakültesi mezunlarının yarısı (%50.0) çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklerin ilgili özelliğe “kısmen” sahip olduğu fikrini benimsemektedir. Eğitim Fakültesi mezunlarının üçte birinden fazlası (%36.8) çevre ile yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olmadığı yönünde görüş belirtmektedir. Bu düşünce Eğitim Yüksekokulu mezunlarının dörtte biri (%25.0) tarafından paylaşılmaktadır. Görüşlerini “evet” seçeneğini işaretleyerek belirten öğretmenlerin, %22.6'sının Öğretmen Okulu, %21.5'inin Eğitim Enstitüsü ve %19'unun da Açıköğretim Fakültesi mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 7'de görüldüğü gibi, örneklem grubunda yer alan öğretmenlerin yarısına yakını (%49.2) çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere “kısmen” sahip olduğu yönünde görüş bildirmektedir. Öğretmenlerin yaklaşık beşte biri (%19.3) ise bu konudaki görüşlerini “evet” seçeneğini işaretleyerek belirtirken, %31.5'i ise çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklerin ilgili özelliğe

sahip olmadığı görüşündedir. Çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olduğunu belirten öğretmenlerin oranının az olması, içerikte yer alan konuları zamanında bitirme çabası nedeniyle bu tür etkinliklere çok fazla zaman ayrılmamasından kaynaklanabilir. Nitekim Anıl'ın (1999) yaptığı araştırmaya katılan öğretmenlerin yarıdan fazlasının (%56.9) haftalık ders saati süresinin içeriğin kazandırılmasında yeterli olmadığı görüşünü paylaştıkları ortaya çıkmıştır.

Okulda başarılı bir eğitim bir eğitim yapabilmek için, çocuğun içinde yaşadığı tüm çevre ile yakın bir ilişki kurmak gereklidir. Belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesi sürecinde çevre ile ortaklaşa etkinliklerin düzenlenmesi öğrenme sürecini zenginleştirdiği gibi öğrenilen davranışların kalıcılığında da önemli bir rol üstlenmektedir. Çevrenin etkileri göz ardı edilerek öğrenme-öğretme süreçlerinin planlanması mümkün değildir. Bu durumda çevrenin söz konusu etkisinin olumlu yönde kullanılması büyük önem taşır. Bilimsel davranışların kazanılmasında da çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özellikler taşıması gerekir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaklaşık beşte birinin çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olduğunu ifade etmesi, bilimsel davranışlarla ilgili olarak belirlenen hedeflere ulaşmada çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklerin yetersizliğine ilişkin ipuçları ortaya koymaktadır.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma İle İlgili Görüşlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyet değişkenine göre Sosyal Bilgiler ders içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma ile ilgili görüşlerinin karşılaştırılması Tablo 8'de sunulmaktadır.

Tablo 8'de araştırmaya katılan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma görüşleri incelendiğinde, bay ve bayan öğretmen görüşlerinin farklılaşmadığını, benzer olduğunu göstermektedir [$t(1.21) p > .05$]. Ortalama puanlar, her iki grup öğretmenlerin de sosyal bilgiler dersi içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip "kısmen" sahip olduğu görüşünü ortaya koymaktadır.

Tablo 8.
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma İle İlgili Görüşlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	N	X	S	Sd	t	p
Bay	281	1.04	.38	433	1.21	.23
Bayan	154	.99	.38			

$p > .05$

Tablo 8'deki bulgulardan hareketle, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersini belirlenen boyutlar yönünden değerlendirmelerinde cinsiyetin etkili olmadığı söylenebilir.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma İle İlgili Görüşlerinin Branşa Göre Karşılaştırılması

Örneklem grubunda yer alan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma ile ilgili görüşleri branş değişkeni yönünden karşılaştırılması sonucunda elde edilen bulgular Tablo 9'da sunulmaktadır.

Tablo 9.
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma İle İlgili Görüşlerinin Branşa Göre Karşılaştırılması

Branş	N	X	S	Sd	t	p
Sosyal Bil. Öğrt.	126	1.12	.38	433	3.33*	.001
Sınıf Öğrt.	309	.99	.37			

* $p < .05$

Branş değişkeni ile öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma ile ilgili görüşlerinin karşılaştırıldığı Tablo 9 incelendiğinde, Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşleri ile Sınıf Öğretmenlerinin görüşleri arasında ortalama puanlar açısından anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir ($t(3,33) p < .05$). Ulaşılan istatistiksel sonuçlar, branş değişkeni açısından tüm öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin ilgili özelliğe “kısmen” sahip görüşünü paylaştıklarını ortaya koymaktadır. Sınıf Öğretmenlerinin ortalama puanı .99 sosyal bilgiler öğretmenlerinin ortalama puanı ise 1.12 olarak hesaplanmıştır. Ortalama puanlar, ilgili dersin belirlenen özelliklere Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Sınıf Öğretmenlerine göre daha az sahip olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma ilgili görüşlerini branş etkilemektedir. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin alan öğretmeni olmalarının gereği olarak, Sosyal Bilgiler dersine daha çok hakim olması, Sınıf Öğretmenleri ile aralarındaki bu görüş farklılığının bir nedeni olabilir.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma İle İlgili Görüşlerin Kıdeme Göre Karşılaştırılması

Sosyal bilgiler dersi içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma ile ilgili görüşlerin kıdeme göre karşılaştırılması sonucunda elde edilen veriler Tablo 10’da görselleştirilmiştir.

Tablo 10.
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma İle İlgili Görüşlerin Kıdeme Göre Karşılaştırılması

	Varyans Kaynağı	Sd	KT	KO	F	p
Kıdem	Gruplar arası	4	1.05	.26		
	Gruplar içi	430	61.43	.14	1.84	.12
	Toplam	434	62.48			

Kıdem değişkenine göre öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma ile ilgili görüşleri incelendiğinde değişkenler açısından gruplar arasında anlamlı bir farkın bulunmadığı belirlenmiştir (F: 1,84; Sd: 4). Elde edilen bulgular tüm öğretmenlerin benzer görüşlere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçlardan hareketle, Sosyal Bilgiler dersinin belirlenen boyutlar açısından değerlendirilmesinde öğretmen kıdemlerinin bir etken olmadığı söylenebilir.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma İle İlgili Görüşlerin En Son Mezun Olunan Okula Göre Karşılaştırılması

Sosyal Bilgiler dersi içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma ile ilgili görüşlerin en son mezun olunan en son okula göre karşılaştırılması sonucunda elde edilen veriler Tablo 11’de görselleştirilmiştir.

Tablo 11.
Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma İle İlgili Görüşlerin En Son Mezun Olunan Okula

	Varyans Kaynağı	Sd	KT	KO	F	p
En Son Mezun Olunan Okul	Gruplar arası	5	1.40	.28		
	Gruplar içi	429	61.08	1.14	1.97	.08
	Toplam	434	62.48			

En son mezun olunan okul değişkenine göre öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi içeriği ve yapılan etkinliklerin söz konusu özelliklere sahip olma ile ilgili görüşleri değerlendirildiğinde değişkenler açısından gruplar arasında anlamlı bir farkın olmadığı ortaya konmuştur (F:1,97; Sd: 5). Elde edilen bulgular tüm öğretmenlerin benzer görüşlere sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum Sosyal Bilgiler dersinin belirlenen boyutlar

açısından değerlendirilmesinde öğretmenlerin en son mezun oldukları okulların bir etken olmadığını ortaya koymaktadır.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders İçeriğine ve Etkinliklere Yönelik Önerileri

Bu bölümde, öğretmenler tarafından bilgi toplama aracında yer alan önerilerin sıralanması çerçevesinde, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler ders içeriği ve yapılan etkinliklere ilişkin önerilerine yer verilmektedir. Öğretmenlerin “başka” seçeneğinde ifade ettikleri öneriler de değerlendirmeye alınmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, öneriler öncelikle en yüksek puandan en düşük olana doğru sıralanmış, daha sonra ise sıralanan öneriler değişkenler (cinsiyet, branş, kıdem ve en son mezun olunan okul) çerçevesinde yüzdelik yorumlara yer verilmiştir.

İçeriğe İlişkin Öneriler

Araştırmaya katılan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi içeriğine ilişkin önerileri verdikleri puanlar çerçevesinde, Tablo 12’ de sıralanmaktadır.

**Tablo 12.
İçeriğe İlişkin Öneriler**

Öneriler	Tpuan	x	%
1. Bilgiler hayata uygulanacak şekilde yeniden düzenlenmeli	1858	4.27	28
2. Örnekler günümüz şartlarına göre yeniden düzenlenmeli	1679	3.86	26
3. Bilimsel davranışları kazandırmaya yönelik yeni üniteler eklenmeli	1376	3.16	21
4. Problem çözme sürecine ilişkin bilgilere yer verilmeli	1179	2.71	18
5. İçerikte yazılı bilgiden çok resimlere yer verilmeli	435	1.00	7
Toplam	6527	15	100

Tablo 12’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğretmenler tarafından “bilgiler hayata uygulanacak şekilde yeniden düzenlenmeli” önerisi bu grupta, (%28) en fazla puana sahip olarak ilk sırada, “örnekler günümüz şartlarına göre yeniden düzenlenmeli” önerisi ise (%26) ikinci sırada yer almaktadır. “Bilimsel davranışları kazandırmaya yönelik yeni

üniteler eklenmeli” önerisi öğretmenlerin %21’i tarafından benimsenmektedir. “Problem çözme sürecine ilişkin bilgilere yer verilmeli” önerisi (%18) öğretmenler tarafından içeriğe ilişkin olarak dördüncü sıradaki öneri olarak ifade edilmektedir.

Hedeflere ulaşmada öğretilecek konuların seçilmesi ve düzenlenmesi olan içeriğin bir takım özellikler taşıması gerekir. Bu anlamda, içeriğin taşıması gereken en önemli özellik hedeflere ulaştırıcı olmasıdır. Sosyal Bilgiler ders içeriğinin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere yeterli derecede sahip olmadığını düşünen öğretmenlerin, içeriğin etkinliğini arttırmaya yönelik bir takım öneriler ifade ettikleri görülmektedir. İçeriğe ilişkin öneriler incelendiğinde, öğretmenlerin genelde Sosyal Bilgiler ders içeriğinde yer alan bilgilerin günümüz koşullarına uygun olmadığını düşündükleri ve içeriğin günümüz şartlarında geçerli olmadığı fikrine sahip olduklarını söylemek mümkündür.

Anıl’ın (1999) Sosyal Bilgiler programının değerlendirilmesi ile ilgili çalışmasında, öğretmenlerin içeriğe ilişkin önerileri tespit edilmiştir. “İçerik öğrencilerde araştırma yapma isteği uyandırmalıdır” görüşü öğretmenlerin %98.4’ü, “içerik öğrencilerde eleştirel, mantıksal, yaratıcı düşünme becerileri geliştirmelidir” önerisi ise öğretmenlerin %97.5’i tarafından benimsenmiştir (Anıl, 1999: 125). Bu öneriler incelendiğinde, iki araştırma sonucunda elde edilen bulguların benzer görüşleri kapsadığı söylenebilir. Bu sonuçları destekleyen bir başka çalışmada Kılıç (1996) öğretmenlerin içeriğe ilişkin önerilerini şöyle sıralamıştır: “Program yeniden gözden geçirilerek, konular azaltılmalı ve sadeleştirilmelidir.”, “Konular dünyada meydana gelen son değişikliklere göre yeniden düzenlenmelidir.” (Kılıç, 1996: 32-33). Konu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalarda da benzer sonuçların ortaya çıkması, içeriğin bu yönüyle geliştirilmesi gerektiğini ortaya açık olarak koymaktadır.

İçeriğe İlişkin Önerilerin Değişkenlere Göre Dağılımı

Araştırmaya katılanların içeriğe ilişkin önerilere verdikleri değerler çerçevesinde sıralanan önerilerin değişkenler açısından dağılımı Tablo 13’te sunulmaktadır.

Tablo 13'teki öneriler cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde şunlar söylenebilir. Araştırmaya katılan bay ve bayanların, birinci ve ikinci öneri arasındaki yüzde birlik farkın dışında, önerileri benimseme oranlarının aynı olduğu görülmektedir.

Tablo 13.
İçeriğe İlişkin Önerilerin Değişkenlere Göre Dağılımı

		ÖNERİLER					Toplam	
			1.	2.	3.	4.	5.	%
Cinsiyet	Bay	Tpuan	1187	1094	896	757	281	
		%	28	26	21	18	7	100
Cinsiyet	Bayan	Tpuan	670	578	485	415	154	
		%	29	25	21	18	7	100
Branş	Sosyal Bil.	Tpuan	529	453	427	355	126	
	Öğretmeni	%	28	24	22	19	7	100
Branş	Sınıf	Tpuan	1329	1228	934	835	309	
	Öğretmeni	%	29	26	20	18	7	100
Kadın	0-5 yıl	Tpuan	187	154	126	121	42	
		%	30	24	20	19	7	100
Kadın	6-10 yıl	Tpuan	185	155	121	113	41	
		%	30	25	20	18	7	100
Kadın	11-15 yıl	Tpuan	203	188	150	117	47	
		%	29	27	21	16	7	100
Kadın	16-20 yıl	Tpuan	302	275	243	202	73	
		%	28	25	22	18	7	100
Kadın	20-Üzeri yıl	Tpuan	981	907	736	624	232	
		%	28	26	21	18	7	100
En Son Mezun Olunan Ok.	Eğitim	Tpuan	308	240	222	182	68	
	Fakültesi	%	30	23	22	18	7	100
En Son Mezun Olunan Ok.	Eğitim	Tpuan	669	615	490	439	158	
	Enstitüsü	%	28	26	21	18	7	100
En Son Mezun Olunan Ok.	Öğretmen	Tpuan	225	210	172	137	53	
	Okulu	%	28	26	22	17	7	100
En Son Mezun Olunan Ok.	Eğitim Yük.	Tpuan	139	126	101	82	32	
	Ok.	%	29	26	21	17	7	100
En Son Mezun Olunan Ok.	Farklı Fak.	Tpuan	179	154	117	110	40	
		%	30	26	19	18	7	100
En Son Mezun Olunan Ok.	Açıköğretim	Tpuan	348	326	276	223	84	
	Fakültesi	%	27	26	22	18	7	100

Sınıf Öğretmenlerinin %29'u birinci öneriyi ilk sırada değerlendirirken, Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin %28'i aynı fikri paylaşmaktadır. "Bilimsel davranışları

kazandırmaya yönelik yeni üniteler eklenmeli” önerisi, Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin %22’si tarafından üçüncü öneri olarak değerlendirilmekte ve bu görüş Sınıf Öğretmenlerinin beşte biri (%20) tarafından kabul görmektedir.

Bulgular kıdem yönünden değerlendirildiğinde, 0-5 yıl ve 6-10 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin %30’u “bilgiler hayata uygulanacak şekilde yeniden düzenlenmeli” önerisini birinci öneri olarak değerlendirmektedir. 11-15 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin %16’sı “problem çözme sürecine ilişkin bilgilere yer verilmeli” önerisini dördüncü öneri olarak benimsemektedir.

Tablo 13 en son mezun olunan okula göre incelendiğinde, Eğitim Fakültesi ve Farklı Fakülte mezunlarının %30’u Tablo 12’de yer alan birinci öneriyi ilk sırada değerlendirmektedir. “Örnekler günümüz şartlarına göre yeniden düzenlenmeli” önerisini ikinci öneri olarak benimseyenler içinde Eğitim Fakültesi mezunları en az (%23) orana sahiptir. Eğitim Fakültesi, Eğitim Enstitüsü, Farklı Fakülte ve Açıköğretim Fakültesi mezunlarının %18’i dördüncü sırada “problem çözme sürecine ilişkin bilgilere yer verilmeli” önerisini benimserken, Öğretmen Okulu ve Eğitim Yüksekokulu mezunlarının %17’si bu görüşü paylaşmaktadır.

Ders İçi Etkinliklere İlişkin Öneriler

Örneklem grubunda yer alan öğretmenlerin görüşleri çerçevesinde ders içi etkinliklere ilişkin öneriler Tablo 14’te sıralanmaktadır.

Tablo 14 incelendiğinde, “ders sırasında öğrencinin düşüncelerini ifade etmesine fırsat verilmeli” önerisi %19’luk oran ve 5.43 ortalama ile birinci sırada, “derste düşünme yeteneğini geliştiren etkinliklere yer verilmeli” önerisi ise yine %19’luk oran ve 5.36 ortalama ile ikinci sırada yer almaktadır. “Olaylar arasında neden-sonuç ilişkilerini kurması sağlanmalı” önerisi ise (%18) araştırmaya katılan öğretmenler tarafından üçüncü sırada değerlendirilmiştir. “Çocuğun, anlamadıklarını sorması için yeterli sınıf içi ortam sağlanmalı” ise öğretmenlerin %13 tarafından beşinci öneri olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 14.
Ders İçi Etkinliklere İlişkin Öneriler

Öneriler	Tpuan	x	%
1. Ders sırasında öğrencinin düşüncelerini ifade etmesine fırsat verilmeli	2360	5.43	19
2. Derste düşünme yeteneğini geliştiren etkinliklere yer verilmeli	2331	5.36	19
3. Öğrencinin olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkilerini kurması sağlanmalı	2195	5.06	18
4. Grup çalışmalarına yer verilmeli	1757	4.04	15
5. Çocuğun, anlamadıklarını sorması için yeterli sınıf içi ortam sağlanmalı	1632	3.75	13
6. Problem çözme gibi öğrenciyi aktif kılan yöntem-teknikler kullanılmalı	1462	3.36	12
7. Dersin işleniş sırasında uygun materyal, araç ve gereçten yararlanılmalı	435	1.00	4
Toplam	12172	28	100

Örneklem grubunda yer alan öğretmenlerin ders içi etkinliklere ilişkin önerileri değerlendirildiğinde, önerilerin genelde düşünme yeteneğinin geliştirilmesine yönelik etkinlikleri kapsadığı görülmektedir. Buradan hareketle, öğretmenlerin düşünme becerilerinin kazandırılması ile bilimsel davranışlar arasında çok yakın ilişki kurdukları söylenebilir.

Ders İçi Etkinliklere İlişkin Önerilerin Değişkenlere Göre Dağılımı

Araştırmaya katılanların ders içi etkinliklere ilişkin önerilere verdikleri değerler çerçevesinde sıralanan önerilerin, değişkenler açısından dağılımı Tablo 15'te sunulmaktadır.

Tablo 15 incelendiğinde, “derste düşünme yeteneğini geliştiren etkinliklere yer verilmeli” önerisi bay ve bayanlar tarafından aynı oranda (%19) ikinci öneri olarak kabul edilmektedir. Tablo 14'te yer alan birinci öneri bayanların %21'i tarafından benimsenirken bayların %19'u aynı öneriyi ilk sırada değerlendirmektedir.

Tablo 15'teki bulgular, branş açısından incelendiğinde şunlar söylenebilir. Araştırmaya katılan Sınıf Öğretmenlerinin %20'si “ders sırasında öğrencinin düşüncelerini ifade etmesine fırsat verilmeli” önerisini ilk sırada değerlendirmekte ve bu görüş Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin %18'i tarafından paylaşılmaktadır. Tablo 14'te altıncı öneri olan “problem çözme gibi öğrenciyi aktif kılan yöntem-teknikler kullanılmalı” önerisi hem

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin hem de Sınıf Öğretmenlerinin %12'si tarafından altıncı sırada değerlendirilmektedir.

Tablo 15.
Ders içi Etkinliklere İlişkin Önerilerin Değişkenlere Göre Dağılımı

		ÖNERİLER							Toplam	
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	%	
Cinsiyet	Bay	Tpuan	1520	1498	1428	1167	1037	937	281	
		%	19	19	18	15	13	12	4	100
Cinsiyet	Bayan	Tpuan	904	826	674	598	625	518	154	
		%	21	19	16	14	14	12	4	100
Branş	Sosyal Bil. Öğretmeni	Tpuan	649	704	680	443	498	428	126	
		%	18	20	19	13	14	12	4	100
Branş	Sınıf Öğretmeni	Tpuan	1711	1627	1517	1318	1136	1034	309	
		%	20	19	17	15	13	12	4	100
Kıdem	0-5 yıl	Tpuan	219	236	221	152	156	150	42	
		%	18	20	19	13	13	13	4	100
	6-10 yıl	Tpuan	225	219	217	151	144	151	41	
		%	20	19	19	13	12	13	4	100
	11-15 yıl	Tpuan	260	237	246	202	161	163	47	
		%	20	18	19	15	12	12	4	100
	16-20 yıl	Tpuan	382	393	370	267	297	262	73	
		%	19	19	18	13	14	13	4	100
	20-Üzeri yıl	Tpuan	1274	1246	1144	985	879	736	232	
		%	20	19	18	15	13	11	4	100
En Son Mezun Olunan Ok.	Eğitim Fakültesi	Tpuan	378	378	337	245	256	242	68	
		%	20	20	17	13	13	13	4	100
	Eğitim Enstitüsü	Tpuan	836	862	821	638	599	511	158	
		%	19	19	18	14	14	12	4	100
	Öğretmen Okulu	Tpuan	284	296	253	235	196	169	53	
		%	19	20	17	16	13	11	4	100
	Eğitim Yük. Ok.	Tpuan	169	159	174	140	111	111	32	
		%	19	18	19	16	12	12	4	100
	Farklı Fak.	Tpuan	209	222	209	160	134	146	40	
		%	19	19	19	14	12	13	4	100
Açıköğretim Fakültesi	Tpuan	479	419	407	328	362	270	84		
	%	20	18	17	14	15	12	4	100	

Tablo 15 kıdem açısından değerlendirildiğinde; 6-10 yıl, 11-15 yıl ve 20-üzeri yıl kıdeme sahip öğretmenlerin %20'si “ders sırasında öğrencinin düşüncelerini ifade etmesine fırsat verilmeli” önerisini ilk sırada belirtmektedir. Bu görüşten farklı olarak,

“derste düşünme yeteneğini geliştiren etkinliklere yer verilmeli” önerisi 0-5 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin %20’si tarafından ilk sırada değerlendirilmektedir.

Veriler en son mezun olunan okula göre incelendiğinde, Eğitim fakültesi mezunları birinci (%20) ve ikinci (%20) öneriyi aynı oranda benimsemektedir. Öğretmen Okulu mezunlarının %20’si genel sıralamada ikinci öneri olarak yer alan “derste düşünme yeteneğini geliştiren etkinliklere yer verilmeli” önerisine ilk sırada yer vermektedir. Farklı Fakülte mezunlarının genel sıralamada yer alan birinci, ikinci ve üçüncü öneriye aynı oranda (%19) benimsedikleri görülmektedir.

Ders Dışı Etkinliklere İlişkin Öneriler

Araştırmaya katılan öğretmenler ders dışı etkinliklere ilişkin önerilerini yansıtan veriler Tablo 16’da sunulmaktadır.

Tablo 16.
Ders Dışı Etkinliklere İlişkin Öneriler

Öneriler	T puan	x	%
1. Öğrenciler belli konularda araştırmaya yönlendirilmeli	1765	4.06	27
2. Gezi ve gözlemlere yer verilmeli	1602	3.68	25
3. Öğrencilere çeşitli kaynaklardan yararlanacakları ortamlar sunulmalı	1387	3.19	21
4. Öğrencinin çevresindeki olaylara eleştirel gözle bakması sağlanmalı	1334	3.07	20
5. Çocukların özel ilgi alanlarına yönelik etkinlikler yapılmalı	435	1.00	7
Toplam	6523	15	100

Tablo 16’da görüldüğü gibi, “öğrenciler belli konularda araştırmaya yönlendirilmeli” önerisi (%27) öğretmenlerin ders dışı etkinliklere ilişkin ifade ettikleri önerilerin içinde ilk sıradadır. İkinci sırada ise öğretmenler “gezi ve gözlemlere yer verilmeli” önerisini benimsemektedir. “Öğrencinin çevresindeki olaylara eleştirel gözle bakması sağlanmalı” önerisi öğretmenlerin %20’si tarafından kabul görmekte ve dördüncü öneri olarak ifade edilmektedir. Bu bulgulardan hareketle, araştırmaya katılan öğretmenlerin, ders dışı etkinliklerle bilimsel davranışların kazandırılması aşamasında araştırma etkinliklerine ağırlık verilmesi düşüncesinde oldukları sonucuna varılabilir.

Yaparak ve yaşayarak gerçekleştirilen öğrenmelerin daha kalıcı olması, bilimsel davranışların öğrenilmesinde öğrencilerin araştırma süreçlerine yönlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Araştırma sürecinde bir problemi ele alma ve çeşitli süreçlerle bu probleme cevap verme çabası, öğrencinin belli oranlarda bilimsel davranışlara sahip olmasını sağlayabilir. Bu tür etkinliklerde öğretmen pasif ve rehber durumundadır. Aktif olan öğrencidir. Araştırmaya becerilerini kazandırmaya yönelik etkinliklerle bilimsel davranışların temelleri atılırken aynı zamanda sorumluluk duygusunun gelişmesi ve özgüveninin artması da beklenebilir.

Ders Dışı Etkinliklere İlişkin Önerilerin Değişkenlere Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ders dışı etkinliklere ilişkin önerilere verdikleri değerler çerçevesinde sıralanan önerilerin, değişkenler açısından dağılımı Tablo 17’de sunulmaktadır.

Tablo 17 incelendiğinde, hem bay hem de bayanların dörtte birinden biraz fazlası (%27) “öğrenciler belli konularda araştırmaya yönlendirilmeli” önerisini bu gruba ilgili öneriler içinde ilk sırada değerlendirmektedir.

Veriler branş açısından irdelendiğinde, Sınıf Öğretmenleri ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin %27’si genel tabloda yer alan birinci öneri konusunda hem fikir oldukları görülmektedir. Sınıf Öğretmenlerinin dörtte biri (%25) ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin yaklaşık dörtte biri (%23) “gezi ve gözlemlere yer verilmeli” önerisini ikinci sırada değerlendirmektedir.

Tablo 17 kıdem yönünden incelendiğinde şunlar söylenebilir. 11-15 yıl ve 16-20 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin %28’i “öğrenciler belli konularda araştırmaya yönlendirilmeli” önerisini ilk sırada değerlendirmektedir. 16-20 yıl ve 20-üzeri yıl kıdeme sahip olan öğretmenlerin “öğrencilere çeşitli kaynaklardan yararlanacakları ortamlar sunulmalı” önerisini üçüncü sırada %22’lik oranla kabul ettikleri görülmektedir.

Tablo 17.

Ders Dışı Etkinliklere İlişkin Önerilerin Değişkenlere Göre Dağılımı

		ÖNERİLER					Toplam	
			1.	2.	3.	4.	5.	%
Cinsiyet	Bay	Tpuan	1143	1024	917	848	281	
		%	27	24	22	20	7	100
Cinsiyet	Bayan	Tpuan	624	577	462	485	154	
		%	27	25	20	21	7	100
Branş	Sosyal Bil. Öğretmeni	Tpuan	514	441	408	401	126	
		%	27	23	22	21	7	100
Branş	Sınıf Öğretmeni	Tpuan	1254	1160	979	933	309	
		%	27	25	21	20	7	100
Kıdem	0-5 yıl	Tpuan	166	156	127	139	42	
		%	26	25	20	22	7	100
Kıdem	6-10 yıl	Tpuan	178	140	124	132	41	
		%	29	23	20	21	7	100
Kıdem	11-15 yıl	Tpuan	199	168	149	142	47	
		%	28	24	21	20	7	100
Kıdem	16-20 yıl	Tpuan	302	267	240	213	73	
		%	28	24	22	19	7	100
Kıdem	20-Üzeri yıl	Tpuan	920	871	747	710	232	
		%	26	25	22	20	7	100
En Son Mezun Olunan Ok.	Eğitim Fakültesi	Tpuan	276	232	221	223	68	
		%	27	23	21	22	7	100
En Son Mezun Olunan Ok.	Eğitim Enstitüsü	Tpuan	640	580	498	495	158	
		%	27	24	21	21	7	100
En Son Mezun Olunan Ok.	Öğretmen Okulu	Tpuan	195	199	186	164	53	
		%	24	25	23	21	7	100
En Son Mezun Olunan Ok.	Eğitim Yük. Ok.	Tpuan	132	125	95	96	32	
		%	27	26	20	20	7	100
En Son Mezun Olunan Ok.	Farklı Fak.	Tpuan	173	149	118	120	40	
		%	29	25	19	20	7	100
En Son Mezun Olunan Ok.	Açıköğretim Fakültesi	Tpuan	347	317	264	245	84	
		%	28	25	21	19	7	100

Bulgular, en son mezun olunan okul değişkenine göre incelendiğinde, Farklı Fakülte mezunlarının %29'u "öğrenciler belli konularda araştırmaya yönlendirilmeli" önerisini birinci sırada tercih edenler içinde en yüksek orana sahiptir. Öğretmen Okulu mezunlarının ise sadece %24'ü bu fikri paylaşmakta, dörtte biri (%25) ise ilk öneri olarak "gezi ve gözlemlere yer verilmeli" önerisini kabul etmektedir. Açıköğretim Fakültesi

mezunlarının yaklaşık dördte biri (%19) “öğrencinin olaylara eleştirel gözle bakması sağlanmalı” önerisini dördüncü sırada belirtenler içinde en az orana sahiptir.

Ailelerle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklere İlişkin Öneriler

Örnekleme grubunda yer alan öğretmenlerin ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklere ilişkin önerileri Tablo 18’de sunulmaktadır.

Tablo 18 incelendiğinde, “yapabileceği işlerde çocuklara görev ve sorumluluklar verilmeli” önerisi araştırmaya katılan öğretmenlerin %28’i tarafından ilk sırada değerlendirilmektedir. Ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklere ilişkin “çocuğa, ailenin bireyi olduğu hissettirilmeli” önerisi, öğretmenler tarafından başka seçeneğinde belirtilmekte ve %7’lik oranla bu grupta son sırada yer almaktadır.

Tablo 18.
Ailelerle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklere İlişkin Öneriler

Öneriler	T puan	x	%
1. Yapabileceği işlerde çocuklara görev ve sorumluluklar verilmeli	1799	4.14	28
2. Çocukların kendilerini ifade edebilecekleri uygun ortam sağlanmalı	1589	3.65	24
3. Uygun çalışma ortamları oluşturulmalı	1473	3.39	23
4. Kendi kendine öğrenmesi özendirilmeli	1226	2.82	18
5. Çocuğa, ailenin bireyi olduğu hissettirilmeli	435	1.00	7
Toplam	6522	15	100

Sorumluluklarını bilme ve yerine getirme bilimsel davranışlardan biridir. Okul içinde verilen sorumluluklar, bu davranışların kazanılması için tek başına yeterli olmayabilir. Bu duyguyu kazandırmada ailenin de önemli bir rol üstlenmesi gerekir. Bu nedenle, aile tarafından çocuğa yapabileceği işlerde sorumluluklar verme bu duygunun oluşmasında son derece önemlidir. Bireyin bilimsel davranışlara sahip olduğunun önemli göstergelerinden biri düşündüklerini ifade edebilmesidir. Bilimsel davranışların kazanılmasında sınıf ve aile ortamlarının bireylerin düşüncelerini ifade edebilecekleri bir yapıda olması gerekir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklere ilişkin önerilerinde sorumluluk davranışını ön plana çıkarmalarının nedeni, bu

davranışların küçük yaşlarda daha etkin kazandırılabilceği ve sorumluluk alma davranışının bilimsel davranışlar içinde önemli bir yere sahip olması düşüncesinden kaynaklanabilir.

Ailelerle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklere İlişkin Önerilerin Değişkenlere Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklere ilişkin önerilerin, değişkenler açısından dağılımı Tablo 19’da sunulmaktadır.

Tablo 19 cinsiyet değişkeni yönüyle incelendiğinde, bay ve bayanlar tarafından “yapabileceği işlerde çocuklara görev ve sorumluluklar verilmeli” önerisini (%28) ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklere ilişkin ilk öneri, “çocukların kendilerini ifade edebilecekleri uygun ortam sağlanmalı” ise (%24) ikinci öneri olarak görülmektedir.

Bulgular, branş yönünden irdelendiğinde şunlar söylenebilir. Sosyal Bilgiler ile Sınıf Öğretmenlerinin önerileri sıralama açısından aralarında bir fark olmadığı, ancak yüzdeler dilimlerinde küçük farkların olduğu görülmektedir. Örneğin, “uygun çalışma ortamları oluşturulmalı” önerisi her iki grupta da üçüncü sırada yer almasına rağmen, bu öneri Sınıf Öğretmenlerinin %23’ü, Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ise %22’si tarafından benimsendiği görülmektedir.

Tablo 19 kıdem yönünden incelendiğinde, 11-15 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin dörtte biri (%25) “çocukların kendilerini ifade edecekleri uygun ortamlar sağlanmalı” önerisini ikinci sırada değerlendirerek, diğer kıdem gruplarına oranla bu öneriyi ikinci sırada değerlendirenler içinde en yüksek orana sahiptir.

Veriler en son mezun olunan okul değişkenine göre incelendiğinde, “yapabileceği işlerde çocuklara görev ve sorumluluklar verilmeli” önerisini ilk sırada tercih edenler içinde, Açıköğretim Fakültesi mezunları %29 ile en büyük orana sahiptir. Öğretmen Okulu mezunları, Tablo 18’de yer alan ikinci ve üçüncü önerileri aynı oranda (%23) benimsemektedir.

Tablo 19.
Ailelerle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklere İlişkin Önerilerin
Değişkenlere Göre Dağılımı

		ÖNERİLER					Toplam
		1.	2.	3.	4.	5.	%
Cinsiyet	Bay	Tpuan	1163	1015	975	781	281
		%	28	24	23	18	7
Cinsiyet	Bayan	Tpuan	647	560	504	439	154
		%	28	24	22	19	7
Branş	Sosyal Bil.	Tpuan	530	468	425	341	126
	Öğretmeni	%	28	25	22	18	7
Branş	Sınıf	Tpuan	1270	1121	1048	887	309
	Öğretmeni	%	27	24	23	19	7
Kıdem	0-5 yıl	Tpuan	166	153	144	125	42
		%	26	24	23	20	7
Kıdem	6-10 yıl	Tpuan	168	147	129	130	41
		%	27	24	21	21	7
Kıdem	11-15 yıl	Tpuan	187	179	162	130	47
		%	27	25	23	18	7
Kıdem	16-20 yıl	Tpuan	308	261	251	202	73
		%	28	24	23	18	7
Kıdem	20-Üzeri yıl	Tpuan	971	852	789	636	232
		%	28	24	23	18	7
En Son Mezun Olduğu Ok.	Eğitim	Tpuan	275	242	218	217	68
	Fakültesi	%	27	24	21	21	7
En Son Mezun Olduğu Ok.	Eğitim	Tpuan	655	592	536	430	158
	Enstitüsü	%	28	25	22	18	7
En Son Mezun Olduğu Ok.	Öğretmen	Tpuan	226	180	183	155	53
	Okulu	%	28	23	23	19	7
En Son Mezun Olduğu Ok.	Eğitim Yük.	Tpuan	128	120	111	89	32
	Ok.	%	27	25	23	18	7
En Son Mezun Olduğu Ok.	Farklı	Tpuan	164	144	138	114	40
	Fakülte	%	27	24	23	19	7
En Son Mezun Olduğu Ok.	Açıköğretim	Tpuan	360	312	283	218	84
	Fakültesi	%	29	25	22	17	7

Çevre İle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklere İlişkin Öneriler

Araştırmaya katılan öğretmenlerin çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklere ilişkin önerileri Tablo 20’de gösterilmektedir.

Tablo 20.
Çevre İle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklere İlişkin Öneriler

Öneriler	T puan	x	%
1. Çocuğun çevreye duyarlı hale getirilmesi için çeşitli etkinliklere yer verilmeli	1696	3.90	26
2. Çevre ile ilgili sorunların belirlenmesinde, çocukların görüşlerine de başvurulmalı	1658	3.81	25
3. Çevre ile ilgili sorunların çözümünde, çocukların görüşlerine de başvurulmalı	1565	3.60	24
4. Çevre, çocuğa hatalarını görmesi ve düzeltmesinde yardımcı olacak şekilde düzenlenmeli	1172	2.69	18
5. Çevrede boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla çeşitli etkinlikler düzenlenmeli	435	1.00	7
Toplam	6526	15	100

Tablo 20 incelendiğinde, öğretmenlerin %26'sı çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklere ilişkin ilk öneri olarak "çocuğun çevreye duyarlı hale getirilmesi için çeşitli etkinliklere yer verilmeli" maddesini kabul ettikleri görülmektedir. "Çevrede boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla çeşitli etkinlikler düzenlenmeli" önerisi ise, öğretmenlerin %7'si tarafından benimsenerek son sırada yer almaktadır.

Bireyin okul ve aile dışında iletişim kurduğu, etkilendiği ve etkilediği bir çevresi bulunmaktadır. Bu çevre, ya okul öğrenmelerini destekler ve pekiştirir ya da köreltir ve engeller. Çevre ilgili sorunların belirlenmesinde ve çözümünde çocukların görüşlerinin alınmasına yönelik gerçekleştirilen çeşitli etkinlikler, bireylerin bilimsel davranışları kazanmasına yardımcı olabilecek faaliyetlerdendir. Öğretmenlerin çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklere ilişkin önerileri incelendiğinde bu noktaya dikkat çekildiği görülmektedir.

Çevre İle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklere İlişkin Önerilerin Değişkenlere Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan öğretmenlerin çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklere ilişkin önerilerinin, değişkenler açısından dağılımı Tablo 21'de verilmektedir.

Tablo 21.
Çevre İle Ortaklaşa Yapılan Etkinliklere İlişkin Önerilerin
Değişkenlere Göre Dağılımı

		ÖNERİLER					Toplam	
		1.	2.	3.	4.	5.	%	
Cinsiyet	Bay	Tpuan	1103	1013	1055	763	281	
		%	26	24	25	18	7	100
Cinsiyet	Bayan	Tpuan	601	553	578	416	154	
		%	26	24	25	18	7	100
Branş	Sosyal Bil.	Tpuan	501	464	465	334	126	
	Öğretmeni	%	26	25	25	17	7	100
Branş	Sınıf	Tpuan	1195	1101	1192	838	309	
	Öğretmeni	%	26	23	26	18	7	100
Kıdem	0-5 yıl	Tpuan	166	146	155	121	42	
		%	26	23	25	19	7	100
Kıdem	6-10 yıl	Tpuan	168	129	149	128	41	
		%	27	21	24	21	7	100
Kıdem	11-15 yıl	Tpuan	197	174	167	120	47	
		%	28	25	23	17	7	100
Kıdem	16-20 yıl	Tpuan	288	270	272	192	73	
		%	26	25	25	17	7	100
Kıdem	20-Üzeri yıl	Tpuan	878	846	915	609	232	
		%	25	24	26	18	7	100
En Son Mezun Olduğu Ok.	Eğitim	Tpuan	261	235	255	201	68	
	Fakültesi	%	25	23	25	20	7	100
En Son Mezun Olduğu Ok.	Eğitim	Tpuan	626	575	599	413	158	
	Enstitüsü	%	26	24	25	18	7	100
En Son Mezun Olduğu Ok.	Öğretmen	Tpuan	201	187	211	145	53	
	Okulu	%	25	23	27	18	7	100
En Son Mezun Olduğu Ok.	Eğitim Yük.	Tpuan	135	111	109	93	32	
	Ok.	%	28	23	23	19	7	100
En Son Mezun Olduğu Ok.	Farklı Fak.	Tpuan	167	141	148	104	40	
		%	28	23	25	17	7	100
En Son Mezun Olduğu Ok.	Açıköğretim	Tpuan	303	317	340	213	84	
	Fakültesi	%	24	25	27	17	7	100

Tablo 21 incelendiğinde, bay ve bayanların tüm önerileri aynı sıralamada ve aynı yüzde ile değerlendirdikleri görülmektedir. Bay ve bayanların yüzdelik dağılımına bakıldığında, Tablo 20'de yer alan üçüncü önerinin, ikinci öneriye göre daha fazla tercih edildiği görülmektedir.

Bulgular, brans açısından değerlendirildiğinde, Sınıf Öğretmenlerinin dörtte birinden biraz fazlası (%26) birinci ve üçüncü öneriyi aynı derecede değerlendirdikleri görülmektedir. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin dörtte biri (%25) ise ikinci ve üçüncü öneriyi aynı oranda desteklemektedirler.

Tablo 21 kıdem yönünden irdelendiğinde, şunlar söylenebilir. 11-15 yıl kıdeme sahip öğretmenler “çocuğun çevreye duyarlı hale getirilmesi için çeşitli etkinliklere yer verilmeli” önerisini birinci olarak değerlendirenler içinde ilk sıradadır (%28). 20-üzeri yıl kıdeme sahip öğretmenler ise, “çevre ile ilgili sorunların çözümünde, çocukların görüşlerine de başvurulmalı” önerisini, genel tabloda üçüncü öneri olmasına rağmen, ilk sırada tercih etmektedirler (%26).

Veriler en son mezun olunan okul değişkenine göre değerlendirildiğinde, Eğitim Yüksekokulu ve Farklı Fakülte mezunlarının %28’i Tablo 20’de yer alan ilk öneriyi birinci öneri olarak benimseyenler içinde, en fazla orana sahiptir. Tablo 20’de yer alan üçüncü öneri, Öğretmen Okulu ve Açıköğretim Fakültesi mezunları (%27) tarafından ilk öneri olarak değerlendirilmektedir.

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

Öğretmen görüşleri çerçevesinde, Sosyal Bilgiler ders içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma durumlarını belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilen araştırmanın bu bölümünde, elde edilen bulgulardan yola çıkılarak sonuçlar ortaya konmakta ve önerilere yer verilmektedir.

Sonuçlar

Araştırmada elde edilen sonuçlar, “Sosyal Bilgiler Ders İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumlarına İlişkin Sonuçlar” ve “Sosyal Bilgiler Ders İçeriğine ve Etkinliklere Yönelik Önerilerle İlgili Sonuçlar” olmak üzere iki başlık altında toplanmaktadır.

Sosyal Bilgiler Ders İçeriği ve Yapılan Etkinliklerin Bilimsel Davranışları Kazandırabilecek Özelliklere Sahip Olma Durumlarına İlişkin Sonuçlar

Öğretmen görüşlerine göre içerikte yer alan konuları bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere “kısmen” sahiptir. Belirlenen hedeflere ulaşılması için, içeriğin hedeflerle tutarlı olması gerekir. Araştırmaya katılan öğretmen görüşleri çerçevesinde içeriğin belirlenen özelliğe yeterli derece sahip olmadığı tespit edilmiştir. Buradan hareketle Sosyal Bilgiler dersi hedeflerinde ifade edilen bilimsel davranışları ilgili ders içeriğinin beklenen düzeyde kazandıramadığı söylenebilir.

Öğretmenlerin %47.1'i ders içi etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliğe "kısmen" sahip olduğunu düşünmektedir. Öğretmenlerin üçte birine yakını (%30.6) ders içi etkinliklerin ilgili özelliğe sahip olduğunu düşünürken, %22.3'ü ise ders içi etkinlikleri bu yönüyle yeterli görmemektedir. Bu bulguların sonucunda, ders içi etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliğe yeterli derecede sahip olmadıkları ortaya çıkmaktadır.

Örnekleme grubunda yer alan öğretmenlerin yarıya yakını (%48.7) ders dışı etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırmak adına yeterli özellikleri "kısmen" taşıdığını düşünmektedir. Öğretmenlerin %27.8'i ders dışı etkinlikleri ilgili özelliğe sahip olmadığı yönünde görüş belirtirken, %23.5'i ise bu özelliğe sahip olduğu görüşünde birleşmektedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda ders dışı etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere gerektiği ölçüde sahip olmadıkları belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklere ilişkin görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin %49.6'sı ailelerle ortaklaşa yapılan etkinlikleri bilimsel davranışlara "kısmen" sahip olduğunu düşünmekte, %30.6'sı sahip olmadığı yönünde görüş belirtmekte, ancak %19.8'i ise ailelerle ortaklaşa yapılan etkinlikleri belirtilen özelliğe sahip olarak değerlendirmektedir. Öğretmenlerin bu görüşleri, ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırma yönünde istenen özellikleri taşımadığını göstermektedir.

Çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklere ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi sonucunda; öğretmenlerin yarıya yakınının (%49.2) bu etkinliğin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere "kısmen" sahip olduğunu düşündükleri, %31.5'inin görüşlerini sahip olmadığı yönünde ifade ettikleri, %19.3'ünün ise sahip olduğu yönünde görüş belirttikleri görülmektedir. Öğretmenlerin görüşleri, ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Araştırmaya katılan öğretmen grubunun beşte birinden daha az oranda ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklere ilişkin olumlu yönde görüş belirtmesi bu sonucu destekler niteliktedir.

Araştırmada elde edilen öğretmen görüşleri çerçevesinde, Sosyal Bilgiler dersi içeriği ve yapılan etkinliklerin (ders içi, ders dışı, aile ve çevre ile ortaklaşa yapılan) bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere yeterli derecede sahip olmadıkları söylenebilir. Araştırmada ortaya konan bir başka ilginç sonuç ise, Sosyal Bilgiler dersi kapsamında yapılan etkinliklerin sınıf ortamından uzaklaşmalarına paralel olarak bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma oranlarının düştüğüdür.

Araştırma sonunda, örneklem grubunda yer alan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma ile ilgili görüşleri incelendiğinde; cinsiyet, kıdem ve en son mezun olunan okul değişkeni açısından anlamlı bir fark olmadığı, branş açısından ise anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir. Bu noktadan hareketle, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi içeriği ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilir özelliklere sahip olma ile ilgili görüşlerini branş etkilerken; cinsiyet, kıdem ve en son mezun olunan okul etkilemediği söylenebilir.

Sosyal Bilgiler Ders İçeriğine ve Etkinliklere Yönelik Önerilerle İlgili Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğretmenlerin “Bilgilerin hayata uygulanacak şekilde yeniden düzenlenmeli” (%28) ve “Örnekler günümüz şartlarına göre yeniden düzenlenmeli” (%26) önerilerini içeriğe ilişkin öneriler olarak ilk iki sırada değerlendirdikleri görülmektedir. Elde edilen bulgular, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler içeriğini mevcut şekli ile yeterli bulmadıklarını, içeriğin bilimsel davranışların kazanılabilmesine hizmet etmesi için, yeniden düzenlenmesi gerektiğini ve içerikte yer alan örneklerin de bu paralelde ele alınmasını ortaya koymaktadır.

Örneklem grubunda yer alan öğretmenler ders içi etkinliklere yönelik olarak iki öneriyi aynı oranda (%19) benimsemektedirler. Bunlar, “Ders sırasında öğrencinin düşüncelerini ifade etmesine fırsat verilmeli” ve “Derste düşünme yeteneğini geliştiren etkinliklere yer verilmeli” maddeleridir. Öğretmenlerin bu görüşleri, ders içi etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilmesi için, ders içi etkinliklerin düşünme yeteneğini geliştirmeye yönelik olarak düzenlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Öğretmenlerin dörtte birinden fazlası (%27) ders dışı etkinliklerle ilgili olarak “Öğrenciler belli konularda araştırmaya yönlendirilmeli” önerisinin ilk sırada olduğu görüşüne katılmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlere göre, ders dışı etkinlikler çerçevesinde öğrencilerin araştırmaya yönlendirilmesi bilimsel davranışların kazandırılmasında önemli bir yer tutmaktadır. Öğretmenlerin bu önerisinin temelinde, bilimsel davranışlarla, araştırma sürecinde ortaya konan davranışların birbirini desteklemesi olabilir.

Ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklere yönelik önerilerde “Yapabileceği işlerde çocuklara görev ve sorumluluklar verilmeli” önerisi öğretmenlerin %28’i tarafından ilk öneri olarak değerlendirilmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerine göre, sorumluluk davranışının kazandırılmasında ailenin önemli bir yeri vardır. Ailelerle ortaklaşa yapılan etkinliklerde sorumluluk alma davranışının diğer davranışlara oranla daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir.

Araştırmaya katılanların dörtte birinden fazlası (%26) çevre ile ortaklaşa yapılan önerilere yönelik olarak, çocuğun çevreye duyarlı hale getirilmesi için çeşitli etkinliklere yer verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bilimsel davranışlara sadece bilim adamları değil, çağdaş olan her birey sahip olmalıdır. Çevresine karşı duyarlı olmayan bir bireyin, çağdaş olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Örneklem grubunda yer alan öğretmenler de, çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklere yönelik önerilerini bu noktada yoğunlaştırmışlar ve çocuğun çevreye duyarlı hale getirilmesi için çeşitli etkinliklerin düzenlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Öneriler

Bu araştırmanın sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak, var olan durumun daha iyi hale getirilmesine yönelik geliştirilen öneriler şunlardır:

1. Hedefler bazında bilimsel davranışları öğrencilere kazandırma rolünü üstlenen Sosyal Bilgiler dersinin içeriği de bu amaçlara ulaşmayı sağlayacak şekilde belirlenmeli ve düzenlenmelidir.

2. Bilimsel davranışların istenilen düzeyde kazanılabilmesi için ders içinde bilimsel davranışları kazandırabilecek etkinlikler düzenlenmelidir.

3. Öğretmenler, bilimsel davranışların kazanılmasını desteklemek amacıyla ders dışında, çocukları araştırmaya yönlendirmeli ve bu süreçte öğrencilere rehberlik etmelidir.

4. Bilimsel davranışların kazanılmasında öğretmen aileyle işbirliği yapmalı, okul öğrenmelerinin düzeyi arttırılmalıdır.

5. Sosyal Bilgiler dersi program tasarısı, bilişsel alanda yer alan davranışların yanında, duyuşsal alana ilişkin davranışları da kazandıracak şekilde hazırlanmalıdır.

Yapılacak yeni araştırmalara ilişkin öneriler:

1. Öğretmenlerin bilimsel davranışlara sahip olma düzeylerini ortaya koyan araştırmalar yapılabilir.

2. Öğretmen davranışlarının, öğrencilerin bilimsel davranışları kazanmasına olan etkisi araştırılabilir.

3. Öğretim yöntemlerinin bilimsel davranışların kazanılmasına etkisi araştırılabilir.

4. Bilimsel davranışların kazandırılmasına etki eden faktörler araştırılabilir.

5. İlköğretim düzeyinde mihver derslerden biri olan Fen Bilgisi dersinin bilimsel davranışları kazandırabilme düzeyi ölçülebilir.

6. Bilimsel davranışların gelişimi konusunda izleme ve kesit alma yaklaşımı ile sonuç değerlendirmeleri yapılabilir.

EKLER

EK	Sayfa
1. Bilgi Toplamada Kullanılan Anket Örneđi.....	91
2. Anketin Okullarda Uygulanmasına İlişkin İzin Onayı Yazısı....	96

EK 1
SOSYAL BİLGİLER DERS İÇERİĞİ ve YAPILAN ETKİNLİKLERİN
BİLİMSEL DAVRANIŞLARI KAZANDIRABİLECEK ÖZELLİKLERE
SAHİP OLMA DURUMLARI ANKETİ

Değerli meslektaşım;

Milli Eğitimimizin en önemli hedeflerinden birisi, öğrencilerimize “**Bilimsel Davranışları**” kazandırmaktır. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde yer alan üniteler ve yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilir özellikte olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada, değerli görüşlerinize ihtiyaç duyulmaktadır.

Ders içeriğinde yer alan konular ile ders içinde, ders dışında, ailelerle ve çevre ile ortaklaşa yapılan etkinliklerin bilimsel davranışları kazandırabilir özellikte olup olmadıklarını belirlemek için “Evet, Kısmen, Hayır” seçenekleri verilmiştir. Görüşünüzü, uygun bulduğunuz seçeneğin altındaki kutucuğa (X) işareti koyarak belirtiniz.

Yapılan bu çalışma, bilimsel bir tez niteliğinde olup başka bir amaç için kullanılmayacaktır. Titizlikle cevap vererek araştırmaya yapacağınız katkı için teşekkür eder, saygılarımı sunarım....

Hasan H. ŞAHAN
NEF Eğit. Bil. Böl. Arş Gör.

KİŞİSEL BİLGİLER

Cinsiyetiniz; ( ) Bay ( ) Bayan

Branşınız; ( ) Sosyal Bil. Öğr. ( ) Sınıf Öğr.

Kıdeminiz; ( )0-5 yıl ( )6-10 yıl ( )11-15 yıl ( )16-20 yıl ( )20-Üzeri yıl

En Son Mezun olduğunuz okul; ( ) Eğitim Fakültesi
 ( ) Eğitim Enstitüsü
 ( ) Öğretmen Okulu
 ( ) Diğer.....

SOSYAL BİLGİLER DERS İÇERİĞİ ve YAPILAN ETKİNLİKLERİN BİLİMSEL DAVRANIŞLARI KAZANDIRABİLECEK ÖZELLİKLERE SAHİP OLMA DURUMLARI

	İÇERİKTE YER ALAN KONULAR			DERS İÇİ ETKİNLİKLER			DERS DIŞI ETKİNLİKLER			AİLELERLE ORTAKLAŞA ETKİNLİKLER			ÇEVRE İLE ORTAKLAŞA ETKİNLİKLER			
	Evet	Kısmen	Hayır	Evet	Kısmen	Hayır	Evet	Kısmen	Hayır	Evet	Kısmen	Hayır	Evet	Kısmen	Hayır	
Bilimsel Davranışlar																
1. Hoşgörülü olma																
2. Öğrenmeye meraklı olma																
3. Planlı çalışma																
4. Dikkatli olma																
5. Araştırmacı bir kişiliğe sahip olma																
6. Olaylar arasında neden sonuç ilişkisini kurma																
7. Kıyaslama yaparak düşünme																
8. Sorunlara çözüm getirci farklı düşünceler ortaya koyma																
9. Sorumluluklarını bilme																
10. Sorunları farketme																
11. Olaylara farklı açılardan bakma																
12. Demokrasi anlayışına sahip olma																
13. Olaslıkları dikkate alma																
14. Anlamadıklarını sormaya istekli olma																
15. İyi bir gözlemci olma																
16. Hatalarını düzeltmeye çalışma																

SOSYAL BİLGİLER DERS İÇERİĞİ ve YAPILAN ETKİNLİKLERİN BİLİMSEL DAVRANIŞLARI KAZANDIRABİLECEK ÖZELLİKLERE SAHİP OLMA DURUMLARI

	İÇERİKTE YER ALAN KONULAR		DERS İÇİ ETKİNLİKLER		DERS DIŞI ETKİNLİKLER		AİLELERLE ORTAKLAŞA ETKİNLİKLER		ÇEVRE İLE ORTAKLAŞA ETKİNLİKLER			
	Evet	Kısmen	Hayır	Evet	Kısmen	Hayır	Evet	Kısmen	Hayır	Evet	Kısmen	Hayır
Bilimsel Davranışlar												
17. Çok yönlü düşünme												
18. Öğrendiklerini arkadaşları ile paylaşma												
19. Söylenenleri önem vererek dinleme												
20. Hata yapabileceğini kabul etme												
21. Problemleri elde ettiği bilgilerle çözme												
22. Davranışlarında samimi olma												
23. Bireylere özelliklerini dikkate alarak davranma												
24. Sorunlara getirdiği çözümleri diğer bireylere aktarma												
25. Güncel sorunları tartışma												
26. Çeşitli kaynaklardan yararlanmaya istekli olma												
27. Sorunların çözümüne yönelik ortaya konulan çözüm önerilerini deneme ve değerlendirme												
28. Olayları eleştirel bir gözle değerlendirme												
29. Öğrendiği bilgilerin doğruluğunu kontrol etme												
30. Farklı düşünen arkadaşlarını dinleme												
31. Eleştiriye açık olma												
32. Sorunun ne olduğunu ifade etme												

EK 1-devam

Bilimsel davranışların istenilen düzeyde kazandırılabilmesi için Sosyal Bilgiler Dersi ünite ve etkinliklerine ilişkin önerilerinizi aşağıdaki başlıklar altında, önem derecesine göre parantezin içine (1, 2, 3.....) yazarak ya da başka seçeneğinde belirtiniz.

A) İçeriğe ilişkin önerileriniz:

- Örnekler günümüz şartlarına göre yeniden düzenlenmeli.
- Bilgiler hayata uygulanacak şekilde düzenlenmeli.
- Bilimsel davranışları kazandırmaya yönelik yeni üniteler eklenmeli.
- Problem çözme sürecine ilişkin bilgilere yer verilmeli.
- Başka (varsa lütfen belirtiniz).....

B) Ders içi etkinliklere ilişkin önerileriniz:

- Grup çalışmalarına yer verilmeli.
- Ders sırasında öğrencinin düşüncelerini ifade etmesine fırsat verilmeli.
- Derste düşünme yeteneğini geliştiren etkinliklere yer verilmeli.
- Öğrencinin olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkilerini kurması sağlanmalı.
- Çocuğun, anlamadıklarını sorması için yeterli sınıf içi ortam sağlanmalı.
- Problem çözme gibi öğrenciyi aktif kılan yöntem-teknikler kullanılmalı.
- Başka (varsa lütfen belirtiniz).....

C) Ders dışı etkinliklere ilişkin önerileriniz:

- Öğrenciler belli konularda araştırmaya yönlendirilmeli.
- Gezi ve gözlemlere yer verilmeli.
- Öğrencinin çevresindeki olaylara eleştirel gözle bakması sağlanmalı.
- Öğrencilere çeşitli kaynaklardan yararlanacakları ortamlar sunulmalı.
- Başka (varsa lütfen belirtiniz).....

EK 1-devam

D) Ailelerle ortaklaşa olarak yapılan etkinliklere ilişkin önerileriniz:

- ( ) Ailelerle birlikte çocukların kendilerini ifade etmelerine uygun ortamlar sağlamalı.
- ( ) Yapabileceği işlerde çocuklara görev ve sorumluluklar verilmeli.
- ( ) Uygun çalışma ortamları oluşturulmalı.
- ( ) Kendi kendine öğrenmesi özendirilmeli.
- ( ) Başka (varsa lütfen belirtiniz).....

E) Çevre ile ortaklaşa olarak yapılan etkinliklere ilişkin önerileriniz:

- ( ) Çevre ile ilgili sorunların belirlenmesinde, çocukların görüşlerine başvurulmalı.
- ( ) Çevre ile ilgili sorunların çözümünde, çocukların görüşlerine de başvurulmalı.
- ( ) Çocuğun çevreye duyarlı hale getirilmesi için çeşitli etkinliklere yer verilmeli.
- ( ) Çevre, çocuğa hatalarını görmesi ve düzeltmesinde yardımcı olacak şekilde düzenlenmeli.
- ( ) Başka (varsa lütfen belirtiniz).....

EK 2

T.C.
BALIKESİR VALİLİĞİ
MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

SAYI:B.08.04.MEM.4.10.00.04-311/ 02.05.00* 9520
KONU:Anket Uygulaması

VALİLİK MAKAMINA

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Hasan Hüseyin ŞAHAN'ın Sosyal Bilgiler Dersi içeriği ve etkinliklerinin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olma durumlarının değerlendirilmesi amacı ile yapacağı tez çalışması kapsamında gerekli verileri topluyabilmesi için ekteki anketi İlimiz Merkezindeki İlköğretim Okullarında görev yapan Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ile Sınıf Öğretmenlerine uygulama yapması ile ilgili Enstitü Müdürlüğünün 25.04.2000 tarih ve 310 sayılı yazıları ilişikte sunulmuştur.

Makamlarınızca uygun görüldüğü takdirde ;Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Hasan Hüseyin ŞAHAN'ın İlimiz Merkezindeki İlköğretim Okullarında görev yapan Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ile Sınıf Öğretmenlerine ekteki Sosyal Bilgiler dersi içeriği ve etkinliklerinin bilimsel davranışları kazandırabilecek özelliklere sahip olabilme durumlarının değerlendirilmesi ile ilgili ekteki anketi uygulamasını OLUR'larınıza arz ederim

OLUR
..04/2000

Alpaslan PEKER
MİLLİ Eğitim Müdürü

Dr.M.Remzi GÜRSU
Vali a.
Vali Yardımcısı

KAYNAKÇA

Abella, Kay Tytler. (1994), **Başarılı Eğitim Programları**. Türkçesi: Mahir Barış.
Ankara: Öteki Yayınevi,

Açıkgöz, Kamile Ün. (1998), **Etkili Öğrenme ve Öğretme**. İkinci Baskı. İzmir.

Adler, Alfred. (1997), **Okulda Güç Eğitilebilir Çocuklar**. Türkçesi: Kamuran Şipal.
İstanbul: Cem Yayınevi.

----- (1996), **Çocuk Eğitimi**. Türkçesi: Kamuran Şipal. İstanbul: Cem Yayınevi.

Akhun, İlhan. (1995), **İstatistik Manidarlığı ve Örneklem**. Ankara.

Akyıldız, Hayrettin. (1989), "Öğretmen Özelliklerinin Öğretim Sürecine Etkisi."
Eğitim ve Bilim. 74: Ankara.

Anıl, Handan. (1999), **İlköğretim Kurumlarında Uygulanan Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi**. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aral, Neriman. (1996), "Yaratıcılık ve Zeka." **Çağdaş Eğitim Dergisi**. 222: 30-31.

Arı, Ramazan, Ömer Üre ve Hasan Yılmaz. (1998), **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**.
Konya: Mikro Basım-Yayım-Dağıtım.

Arslan, Aysu. (1995), **İlkokul Öğrencilerinde Gözlenen Bilimsel Beceriler**.
Yayımlanmış Doktora Tezi. H. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atasoy, Ali. (1998), **İlköğretim İkinci Kademe Demokrasi Eğitimi ve Kademe Öğretmen ve Öğrencilerinin demokratik Tutum ve Davranışlarının Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Aydiner, Nurettin. (1995), "İlköğretimde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarına İlişkin Öğretmen ve Müfettiş Görüşleri" **Yüksek Lisans Tezi**. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bakırcıoğlu, Rasim. (1990), "Çağdaş Eğitimin Bir Gereği Olarak Özellikle İlköğretimde "Somut"u öne Alma Zorunluluğu." **Özgün Eğitim**. 1: 21-23, 24.

Barth, James L. ve Abdullah Demirtaş. (1997), **İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara: YÖK/ Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi.

Battal, Nevzat ve Uğur Gürkan. (1998), "Öğretmen Adaylarının Bilimsel Tutum ve Davranışları Gösterme Düzeyleri." **III. Fen Bilgisi Eğitimi Sempozyumu (23-25 Eylül 1998)**, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Beyer, B. K. (1985), Critical Thinking: What is it? **Social Education**, 49: 270-276. Washington, DC..

Bonnsetter, Ronald J. (1992), "Yeni Amaçlara Ulaşmayı Kolaylaştıran Öğretmen Davranışları." Çeviren: Tanju Gürkan. **Eğitim Bilimleri Dergisi**. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları 25,2: 677-686.

Bilen, Mürevvet. (1996), **Plandan Uygulanmaya Öğretim**. Ankara.

Bloom, S. Benjamin. (1995), **İnsan Nitelikleri ve Öğrenme**. Çeviren: Durmuş Ali Özçelik. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Brad, Rudin. (1984), "Teaching Critical Thinking Skills." **Social Education**. vol 49, 279-281. Çeviren: Güzin Binatlı Büyükkurt. "Eleştirel düşünme Becerileri Öğretme." **Çağdaş Eğitim**. 205: 26-29, (1994).

Brubacher, John S. (1990), "Araştırmaya Dayalı Sorun Çözme Yöntemi." Çeviren: A. Ferhan Oğuzkan. **Eğitim Bilim**. 78: 43-49.

Bybee, R. U. **The Ideal Elementary Science Teacher**, New York, 1972. Eric Document Reproduction Service No. ED 064117.

Can, Gürhan. (1998), "Çağdaş İnsanın Yetiştirilmesinde Aile ve Okulun Rolü, Ünite 7." **Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan, Ünite 6.7.8.9.10**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1020, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 563.

Can, Gürhan, Şefik Yaşar ve Ersan Sözer. (1998), **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 581.

Candan, Ragıp. (1991), "İlkokul 5. Sınıf sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Derslerinin Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyi" **Yüksek Lisans Tezi**. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Corman, Louis. (1996), **Psikanaliz Açısından Çocuk Eğitimi**. Türkçesi: Hüsen Portakal. İstanbul: Cem Yayınevi.

Cüceloğlu, Doğan. (1996), **İnsan ve Davranışı**. 6. Basım. İstanbul, Remzi Kitapevi.

Çağlar, Adil. (1992), "İlkokul 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Üzerine Bazı Görüşler." **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**. 4: 15-26.

Çolakođlu, Güray. (1998), "İlköğretim I. Kademe đretmenlerinin Mevcut Program Tasarıları Hakkındaki Görüş ve nerileri (Balıkesir rneđi)" **Yüksek Lisans Tezi**. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirel, zcan. (1997), **Eğitimde Program Geliştirme**. Ankara: USEM Yayınları.

Dewey, John. (1996), **Demokrasi ve Eğitim**. Çeviren: M. Salih Otaran. İstanbul: Başarı Yayıncılık A.ř.

Ercan, Rahmi Ercan. **Çocuklar Nasıl đrenir**. Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.

Erden, Münire ve Yasemin Akman. (1996), **Eğitim Psikolojisi (Gelişim-đrenme-đretme)**. 3. Baskı. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Erden, Münire. (1995), **Eğitimde Program Değerlendirme**. II. Baskı. Ankara: PEGEM.

-----, **Sosyal Bilgiler đretimi**. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Erkan, Semra. (1996), "Cumhuriyetten Günümüze İlkokul Programları ve Hayat Bilgisi Programı." **Çağdaş Eğitim**. 220: 19-24.

Eysenck, H. J. ve Gleen Wilson. (1993), **Kiřiliđinizi Tanıyın**. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Fidan, Nurettin. (1985), **Okulda đrenme ve đretme**. Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.

Fireman, Gary. (1996), Developing a Plan for Solving a Problem: A Representationa Shift. **Cognitive-Development**. 11, 1: 107, 22 January-March U.S.A.

Frymier, Ann Bainbridge. (1993), **The Relationship Among Communication Apprehension, Immediacy and Motivation to Study**. USA.

- Gadzella, M. Bernadette and Others. (1996), Differences Among Course Grade Groups on Critical Thinking. Paper presented at **Annual Meeting of the Southwest Educational Association Convention** New Orleans, LA, p 1-7.
- Good, Thomas L. (1984), "Making Our Scholls More Effective," **Eric Documents ED 249585**.
- Gordon, Thomas. (1993), **Etkili Öğretmenlik Eğitimi**. Çeviren: Emel Aksay-Birsen Özkan. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Gözütok, Dilek. (1993), "Öğretmen Davranışlarının Öğrenci Davranışlarına Etkisi." **Yaşadıkça Eğitim**. 8-17, Ankara.
- Güneş, Leyla. (1992), "İlkokul Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde eğitim Teknolojisine İlişkin Yeterliklerinin Değerlendirilmesi" **Yüksek Lisans Tezi**. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürkan, Uğur. (1999), "Bilimsel Davranışlar Açısından Öğretim Elemanlarının Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi." **Yüksek Lisans Tezi**. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Helmstetter, Shad. (1998), **Bizi Biz Yapan Seçimlerimiz**. Üçüncü Basım. Çeviren: Betül Çelik. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Hooper L., William. (1996), Teaching Critical Thinking in the Fine Arts. **Journal of General Education**. 45, 1: 1-17, U.S.A.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. (1988), **İnsan ve İnsanlar**. 7. Basım. İstanbul:Evrım Basım Yayım Dağıtım.

Karabacak, Nesrin. (1996), "Sosyal Bilgiler Dersinde Eğitsel Oyunların Öğrencilerin Erişi Düzeyine Etkisi" **Yüksek Lisans Tezi**. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karasar, Niyazi. (1994), **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler**. 5. Basım. Ankara.

----- (1994), **Araştırmalarda Rapor Hazırlama**. 6. Basım. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.

Kayabaşı, Yücel. (1995), "Kritik Düşünme (Eleştirel Düşünme)-II." **Çağdaş Eğitim**. 209: 42-45.

Kılıç, Durmuş. (1996), "İlkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretmenlerin Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi." **Çağdaş Eğitim**. 221: 30-34.

Kılıçcı, Yedigâr. (1989), **Okulda Ruh Sağlığı**. Ankara: Şafak Ofset.

Kısakürek, Mehmet Ali ve Fersun Paykoç. (1988), **Özel Öğretim Yöntemleri Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Kısakürek, Mehmet Ali. (1989), **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No:97.

Leese, Joseph. Kenneth Frasure and Mauritz Johnson. (1983), **The Teacher in The Curriculum Making**. New York: Harper and Row, Publishers.

Mayor, Frederico and Augusto Forti. (1997), **Bilim ve İktidar**. Çeviri: Mehmet Küçük, Tübitak Popüler Bilim Kitapları: 48. Ankara.

Mc. Cormick, R. And M. James, (1984), **Curriculum Evaluation in Schools**, London: Cromm Helm.

Milli Eğitim Bakanlığı. (1998), “Türk Milli Eğitiminin Amaçları” **Tebliğler Dergisi**.

----- (1998), “İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı” **Tebliğler Dergisi**. 2487.

Milli Eğitim Temel Kanunu, (1973), (Kanun No. 1739), **Resmi Gazete**. 14574; 24.6.

Mussel, James L. (1964), **Succesfully Teaching**. New York: Mc Graw Hill Book Company Inc.

Nicoll, Barbara. (1996), **Developig Minds: Critical Thinking in K-3**, Paper presented at the **Colifornia Kindergarten Conference**. pp. 1-11. San Fransisko, CA.

Özçelik, Durmuş Ali. (1987), **Eğitim Programları ve Öğretim**. Üçüncü Baskı. Ankara: ÖSYM Yayınları.

Pehlivan, Hülya. (1997), “Örnek Olay ve Oyun Yoluyla Öğretimin Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrenme Düzeyine Etkisi” **Doktora Tezi**. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ports, Bonnie. (1994), **Strategies for Teaching Critical Thinking**. ERIC/AE Digest, ED385606 ERIC Clearinghouse on Assessment and Evalation, Washington, DC.

Richmend, Virginia P. (1990), **Communication in the Classroom Power and Motivation**. USA.

Rummel, J. Francis. (1968), **Eğitimde Araştırmaya Giriş**. Çeviren:Rezan Taşçıoğlu. Ankara: Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları.

Russel, Bertrand. (1969), **Bilimden Beklediğimiz**. Çeviren: A. Yakalıoğlu. İstanbul: Varlık yayınevi.

Saylan, Nevin. (1995), **Eğitimde Program Tasarısı**. Balıkesir.

----- (1999), "Ortaöğretim Öğretmenlerinin Program Tasarısı İle İlgili Görüşleri ve Tasarı Süreçlerindeki Davranışlarının Belirlenmesi." **Araştırma Raporu**. Balıkesir.

Schwartz, David J.. (1998), **Büyük Düşünmenin Büyüsü**. Çeviren: Tanol Türkoğlu. Beşinci Basım. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Senemoğlu, Nuray. (1997), **Gelişim Öğrenme ve Öğretim**. Ankara.

Erper, Özer ve Necmi Gürsakal. (1983), **Araştırma Yöntemleri Üzerine**. İstanbul: Filiz Yayınevi.

Serter, Nur. (1997), **21. Yüzyıla Doğru İnsan Merkezli Eğitim**. İstanbul: Sarmak Yayınevi.

Sönmez, Veysel. (1997), **Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu**. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sungur, Nuray. (1997), **Yaratıcı Düşünce**. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Şenünver, Güler ve Diğerleri. (1998), **Sosyal Bilgiler 4**. Birinci Basılış. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

----- (1998), **Sosyal Bilgiler 5**. Birinci Basılış. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Tanilli, Server. (1996), **Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?**. 8. Baskı. İstanbul: Cem Yayınevi.

Tekindal, Satılmış. (1996), "Tutumların Ölçülmesinde Kapsam Geçerliği Problemi"
Çağdaş Eğitim. 218: 6-7.

Townsend, Roz. (1998), **Öğrenme Zenginliği.** İkinci Basım. Çeviren: Pelin Sıral.
İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Türküm, Sibel. (1998), "Çağdaş Yaşamda Kişilik ve Kişiler Arası İlişkiler, Ünite 8."
Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan, Ünite 6.7.8.9.10. Eskişehir: Anadolu
Üniversitesi Yayınları No: 1020, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 563.

Üstün, Emin Faik. (1969), **Bilim, İnsan ve Üniversite.** İzmir: Ege Üniversitesi
Rektörlük Yayınları.

Üstündağ, Tülay. (1997), "Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin Öğretiminde
Yaratıcı Dramanın Erişmeye ve Derse Yönelik Öğrenci Tutumlarına Etkisi"
Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yaşar, Şefik. (1998), "Çağdaş Bilim Anlayışı, Ünite 9." **Çağdaş Yaşam Çağdaş
İnsan, Ünite 6.7.8.9.10.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1020,
Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 563.

Yavuzer, Haluk. (1996), **Çocuk Eğitimi El Kitabı.** 2. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, Güzver. (1992), **Öğrenme Düzeyi ve Öğrenme Ürünleri.** İstanbul: Bogaziçi
Üniversitesi Yayınları.

Yıldırım, Cemal. (1996), **Bilim Felsefesi.** 5. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.

----- (1999), **Bilimin Öncüleri.** 13. Basım. İstanbul: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.

Yılmaz, Hasan. (1995), "Öğretim Sürecinde Daha Etkili Olma Yolları." **Milli Eğitim.** 128: 67-73.

Yörükoğlu, Atalay. (1996), **Çocuk Ruh Sağlığı.** 20. Basım. İstanbul: Özgür Yayınları.

